AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 13 • OCAK 2003 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2003/01

- Politika ve Edebiyatımızın Aykırı Tiplerine Eleştirel Bir Bakış
- İstanbul Şiirin Neresinde
- İnsancıl Atölyesi Şiir Çalışması
- Yeni Yılın Eşiğinde
- Ödüllü Kitap; "NAJ"
- Kısa Açıklamalar

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU	YENİ YILIN EŞİĞİNDE	1
İnci AYDIN	ÖDÜLLÜ KİTAP: "NAJ"	2
	AYRILIK ŞARKISI (Çeviri şiir, Çeviren: Anıl MERİÇELLİ)	4
Berrin TAŞ	AĞU (ŞİİR)	5
Hatice CEMAL -	POLİTİKA VE EDEBİYATIMIZIN AYKIRI TİPLERİNE	6
İ.Kemal KARADAYI	ELEŞTİREL BAKIŞ	
Ali FİL	KIRMIZI SAYFALAR III (ŞİİR)	9
Yılmaz ONAY	KISA AÇIKLAMALAR	10
Nalan ÇELİK	KAÇ BAHAR (ŞİİR)	11
Sabahattin YALKIN	YÜZLERİN GAMI (ŞİİR)	12
Eray VELİ	İSTANBUL ŞİİRİN NERESİNDE	13
	İNSANCIL ATÖLYESİ ŞİİR ÇALIŞMASI	21
Adviye AZMAZ	MELAİKELERE YAKARI	22
İsmet ALICI	KAYNAKÇIDAN NOTLAR	28
Mustafa GÖKSOY	GÜL FİDANI (ŞİİR)	29
Baha ÇITAKOĞLU	SÖNMÜŞ BİR YILDIZA MEKTUP	30
Güngör GENÇAY	ARDI OLMAYAN ACI (ŞİİR)	32
Afşar TİMUÇİN	NEREYE GİTMİŞ OLABİLİR (ÖYKÜ)	33
Esma ÇAVUŞOĞLU	İNSANCIKLAR (ŞİİR)	35
İsmail DELİHASAN	DÜŞÜNCE KIRINTILARI	36
İbrahim İSPİR	KAR ÜŞÜTMESİN (ŞİİR)	37
Burcu UPRAK	RENGİNİ KAYBEDEN DUT (ÖYKÜ)	38
Mustafa TABAK	ŞİİRLER	41
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	42

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
ve Ofset Hazırlık
DENİZ SARAÇ

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Kapak Resmi
AYFER GÜLEÇ
Selçuklu Minyatür Yorumu
Akrilik Teknik

Baskı
ILICAK MATBAASI

Dağıtım
DOĞAN DAĞITIM A.Ş.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul
Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu - İstanbul

SAYI: 147 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

YENİ YILIN EŞİĞİNDE

Cengiz GÜNDOĞDU

Çalkantılı bir dünyada, miladi takvime göre yeni bir yıla, 2003 yılına giriyoruz. Size yılbaşı masalları anlatacak değilim. Bu çalkantılı dünyada, Gunnar Fredriksson, bakın ne diyor, *"Amerikalıların yüzde 86'sı Tanrı'nın kendilerini sevdiğine inanıyor. ABD hükümeti, Tanrı'nın verdiği görevi yerine getirdiğini ve dünyayı kurtardığını iddia ediyor. ABD'nin dünyanın en iyi Hıristiyan devleti olduğuna inanıyor. (...) Eğer bir süper güç tek başına dünyaya önderlik etmeyi ona Tanrı tarafından verilmiş bir görev olarak görürse ABD'nin uluslararası anlaşmaları ve çok uluslu örgütleri birer ayrıntı kabul ederek asla iplememesi gayet doğaldır."*

Tanrı'nın kendisini görevlendirdiğine inanan emperyalist ABD, bir kez daha, insanlığı savaşa sürüklemeye kararlı.

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. Bugün ABD'nin ateşle, kanla yerle bir etmeyi göze aldığı bölge, insanlaşma mücadelesinin nicelikselden niteliksele dönüştüğü topraklardır. Bu, insanlık açısından son derece önemli bir adımdır. Adına Mezopotamya denilen bu bölgede insan, sözlü dilden yazı diline geçmiştir. Bilinmez, kaç bin yılın uğraşıdır, insanın düşündüğünü, konuştuğunu yazıya geçirmesi.

Bu görkemli eylem, insan olmanın bilincine varmış kişiler için göz kamaştırıcı bir başarıdır.

Bu, insanın başarısıdır.

ABD, bunu gözardı edemez. İnsanın ayağa kalktığı bölgeler ateşle kanla yerle bir edilemez. Öte yandan kendisine tanrısal bir işlev yükleyen ABD'nin, uluslararası örgütleri iplememesi, insanlık adına son derece acıdır.

Bu örgütler yeterli bir çalışmanın içinde olmasalar bile, insanlığın ortak paydalarını oluşturacak çekirdekleridir. Bu çekirdekleri iplememek, insanlığa geri adım attırmaktır.

Peki, ABD savaş hazırlıklarını sürdürürken Türkiye n'apmaktadır.

"Küçük Amerika" olmak için girilen yol, bugün yurdumuzu bir ikilemin içine sokmuştur. Halkımızın büyük çoğunluğunun savaş istemediği bellidir. Buna karşı Türkiye ABD'nin yanında bu savaşa katılacaktır. Kimi yazarların bunu gelişme diye göstermesi yazarlık mesleğinin yeniden sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Gerçekten de Türkiye birçok kavramın içinin boşaltıldığı, kavramların kelime diye algılandığı bir konumda. Sözgelimi özgürlük. Özgürlük, bir insanın istediğini yapması, *"Ben özgürüm, istediğim kadar uyurum, istediğim kadar yerim, istediğimi giyerim"* yollu bir kavram değildir. Özgürlük Kant'ın da belirttiği gibi aklını özgürce kullanabilme cesaretidir. Cesaretle kullanılan akıl, kesinlikle insanlaşma sürecine katkı yapmalıdır.

Şu bilinmeli. İnsanın özgür olmama hakkı yoktur. Böyle olumsuz bir hak, öbür insanları da tutsaklığa götürür.

Yine hiç kimsenin bilgi yerine dogma ezberleme hakkı yoktur. Hiç kimse "Ben bilgisiz kalacağım. Bilgisiz kalma hakkımı kullanacağım" diyemez. Çünkü böyle bir hak yoktur.

İnsanlaşma mücadelesi, özgürleşme, bilgilenme, özerkleşmedir. Bu mücadeleyi durdurmaya hiç kimsenin gücü yetmeyecektir.

İnsan, bütün tökezlemelere karşın, bütün engellere karşın, özgür, özerk, bilgili bireylerin yaşadığı, esenlikli, barışçıl bir dünya kuracaktır.

Sevgideğer okurlarım, gördünüz işte. Size yeni yıl geliyor diye masal okumadım. Ancak bütün olumsuz koşullara karşın insanın umutsuz olmaya hakkı yoktur.

İnsancıl bu umutla, insani başarıların değerini koruyarak giriyor yeni yıla. Bu değerleri korumak zorundayız. Geçiş döneminin çalkantıları kimseyi yanıltmasın. Kaba güçün..., "evrensel orospu, evrensel pezevenk" sayılan paranın egemenliği sarsılmaz görünebilir.

Kimi kişiler yeni dünya düzenin dumura uğrattığı, işe yaramaz beyniyle savrulabilir. Ama insan önünde sonunda ayağa kalkacaktır.

Bu umutla yeni yılınızı kutluyor *İnsancıl*.

* Gunnar Fredriksson, *ABD, Tanrı'yı Kullanıyor*, Türkçesi Gürhan Uçkan, Cumhuriyet, 23.12.2002

Not: Artan fiatları dengelemek için, *İnsancıl*'ın fiatı 3.000.000 TL.'si oldu. Bizi anlayışla karşılayın.

ÖDÜLLÜ KİTAP: "NAJ"

İnci AYDIN

Kim

Hakan Şenocak, 1961 Ankara doğumlu. A.Ü. DTCF Tiyatro Bölümü'nü bitirir. Çeşitli gazete ve dergilerde, şiir, öykü ve denemeleri yayınlanır. 1987 Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri Öykü Birincilik Ödülü'nü alan ilk kitabı *Karanfilsiz* 1988'de Cem Yayınları, ikinci kitabı *Gülayşe Yabancının Aşkı*, 1990'da Yazıt Yayınlarınca yayınlanır. 1988 Sabahattin Ali Öykü Başarı Ödülü'nü kazanan *Naj*, yazarın üçüncü öykü kitabı.

Son kitabının, arka kapağında, niçin gerçek üstü öyküler yazdığını açıklar Hakan Şenocak:

"Gerçekçi edebiyatın birçok edebiyat okurunu bunalttığına inanıyorum. Bunu biliyorum, çünkü ben de onlardan biriyim. Gerçeküstünün büyüleyici dünyasında yaşamak istiyorum. Hem okurken, hem yazarken. Naj'daki öyküler gerçekliği konu ediniyor. Ama aynı zamanda gerçek olmaları mümkün değil. Bir anlamda bunlar, imkansız öyküler."

Öykülere değinmeden önce, birkaç noktada durmak gerek. Yazar gerçekçi edebiyatın pek çok edebiyat okurunu bunalttığını söylüyor. Bunu söylerken, kendi bunalmışlığından yola çıkıyor. Kendisi bunaldı diye pek çok kişiyi bunalmış sayıyor. Bu mantık yürütmeyle doğru bir sonuca varılamaz. O zaman herkes şöyle der: "*Artık eskisi gibi mücadeleci insanlar yok. Bunu biliyorum. Çünkü ben de mücadele etmiyorum.*" Kişi, kendi öznel duygularıyla toplumun genelini değerlendiremez. Kimsenin böyle bir hakkı yoktur. Üstelik, gerçek henüz anlaşılmadan, özümsenmeden gerçeküstü bir edebiyat yapılabilir mi? Sistem, gerçeküstü akımı destekler. Çünkü kimsenin gerçeklerle yüzleşmesi, gerçekleri anlaması işine gelmez. Gerçeküstü kitaplar dolaştırılır böylece piyasada.

Yazarın öz geçmişinde aldığı ödüller de sıralanmış. Bunlardan en dikkat çekeni, son öykü kitabı *Naj* için aldığı "Sabahattin Ali Öykü Başarı Ödülü" Sabahattin Ali gerçekçi edebiyatın başarılı temsilcilerinden. Nasıl oluyor da, gerçeklikten bunalmış, gerçeküstünün büyüleyici dünyasında dolaşmak isteyen bir yazara, gerçekçi bir yazarın adını taşıyan bir ödül sunulabiliyor? Kimlerce ve ne hakla?

Dil

Sabahattin Ali Öykü Başarı Ödülü'ne layık görünen, öykü kitabına adını veren, *Naj* adlı öykünün diline göz atarsak, bırakın eleştirmenleri, hayatında hiç öykü okumamış insanların bile bulabileceği hatalar var. Öncelikle çok uzun cümle kurulmuş. Türkçe uzun cümle kurmaya uygun bir dil değil. Eğer cümle, ustalıkla kurulmazsa anlam kaymaları, anlatım bozuklukları doğabilir. Bunlara öykülerden örnekler verelim:

*-"Naj'ın, küçük balıklar, su ve zaman **tarafından** tüketilmiş yumuşak dokusundan geriye kalan pırıl pırıl kemikleri hâlâ öylesine bir dokunulmamışlıkla duruyor ki, onu bulan Üsküdarlı genç balıkçı 'Burada bir kadın yatıyor" diye bağırmıştı." (Naj, S. 13)-*

*sanat yönetmenleri **tarafından** uygun bulunan mevkilere yerleştirilmiş... (Duvarın Gözleri, S. 89)*

"Tarafından" kelimesi, çeviri romanlarla gelmiştir dilimize. Sondan eklemeli bir dil olan Türkçe'de, yapım ekleriyle sözcükler türer. Bunu bilmeyenler, "tarafından"ı bol kullanarak laf salatası yaparlar. Okuyucunun kafasını karıştırarak kendilerince edebiyata katkıda bulunurlar.

*-"İnsan insan olduğundan, acıkan karnını doyurmak için büyük ve harikulade güzel doğanın üzerinde sonsuz bir yok etme **hakkına sahipti."** (Küçük Kırmızı Pembe Kadın, S. 65)*

-"... hiçbiri bunu açık açık söyleyebilecek cesarete sahip olmadığı için... "(Mavi, S. 78)

-"Aşık olma ve aşık etme yetilerine sahiptir." (Duvarın Gözleri, S. 89)

İnsan nesneye, mülke sahip olabilir. Şunun gibi: **"Ben bir kitaba sahibim".** Ancak soyut kavramlar için kullanılabilecek ekler vardır Türkçe'de. Sözgelimi ben nefrete sahip olamam. Bir duyguya sahip olunamaz. Ancak nefret edebilirim. Bu cümlelerde de bu hataya düşülmüştür. "Sahip olmak", çeviri romanlarla girmiştir dilimize Türkçe'de sahipliği karşılayan iyelik ekleri vardır. "Benim gözlerim güzel." deriz ama "Ben güzel gözlere sahibim." demeyiz.

-"Ömer Muharrem göğsünde gönül sızısıyla uyandığı o gecenin sabahında, yirmiden fazla yıl önceye rasgelen çocukluk yıllarında Naj'ın ağabeyi İsmail'le Üsküdar kıyılarından gizlice denize girdikleri mavili, beyazlı yaz günlerini hatırladı." (Naj. S. 18)

Bir uzun cümle daha. "Yirmiden fazla yıl önce-

ye rasgelen" yerine, "Yaklaşık yirmi yıl önceki" dense anlatım daha da netleşir. Okuyucuyu öykünün temasından uzakaştırır böyle tanımlar. Aynı kitapta Mavi adlı öykü şöyle başlar:

-"Yüzden fazla yıl önce... "(Mavi, S. 69).

Yazarın zaman tanımlamada bir hayli zorlandığını görüyoruz.

-"Bir kurda yem etmemek için kendi elleriyle getirip teslim ettiği adam mı eşkıyalık ediyordu şimdi karısına?" (Naj, S. 25)

Yazar tamlamayı o kadar uzatmış ki, yüklem ile özne arasına pek çok unsur girmiş. Bu da anlam karmaşasına neden olmuş. Öyküde, karısını, kabadayıya teslim eder adam. Ancak bu cümleden bu anlam çıkmıyor. Sanki adam, kabadayıyı, karısına teslim ediyor. Fazla kullanılan sözcüklerden biri de "kendi" "kendi elleriyle getirip..." diye devam eder cümle "Elleriyle" demek yeterli. Elleri, elbette ondan başkasına ait olmayacaktır. Başka bir öyküde de buna benzeyen karışık bir cümle ile karşılaşırız.

-"Annem, babam ve anneannem, kalp krizi geçirdiği için dedemi hastaneye götürdüler." (Mavi, S. 70)

Öyküde, dede kalp krizi geçirmiştir. Ancak bu cümleye göre evde üç kişi kalp krizi geçirmiştir. Dede hastaneye götürülmüştür. Yazar daha sade dil kullanarak, bu anlatım bozukluğunu giderebilir.

Naj adlı öyküde, iki cümle şöyle başlar: "Ve lakin...", "Ve" bağlama edatı, cümleleri birbirine bağlamaya yarar. "Lakin", Arapça kökenli bir sözcüktür. Türkçe'deki karşılığı: "Ama, fakat"tır. Yazarın, Osmanlıca sözcük kullanmak merakını bir yana bıraksak da, bu iki sözcüğün yan yana gelmesi, Türk Dilinin temel kurallarının alt üst edilmesidir.

Neden - Sonuç İlişkisi

Kitapta sonuçlar, temelsiz nedenlere oturtulmuş Bunlara, *"Tatlı Tatlı Ölebileceğimiz Bir Yer"* başlıklı öyküde sıkça rastlıyoruz. Örneklendirmek gerekirse, henüz öykünün başında Elif'in gidişi şu nedenlere bağlanır:

"Zalfaris yaşama sevincini tümüyle yitirsin diye Elif, bir gün sessiz, sedasız çıkıp gitti o evden." (S. 33)

Yazar, niçin gittiğini yazmıyor Elif'in. Yaşadığı öznelliğin yorumunu yapıyor. Doğru sorular sormuyor. Bu nedenle yanlış sonuçlar çıkıyor. Bir ikinci örnek de aynı öyküden. Yağmurun yağmasıyla ilgili:

"Elif, o güzel kapıdan çıkıp giderken, Zalfaris ayak izlerini bulamasın, sonsuza kadar yalnız kalsın, onu bir daha hiç göremesin diye yağmur çiselemeye başladı ve bütün ayak izleri sır olana değin şehri sinsi sinsi yıkadı. "(S. 33)

Yağmur, insanda pek çok duygu çağrıştırabilir. Ancak bu duygularla, yağmurun yağması arasında bir bağlantı kurulamaz. Yani, ben mutluyum diye güneş doğmaz. Ben öfkeliyim diye şimşek de çakmaz. İnsan psikolojisi, doğaya etki etmez. Doğa olayları insan psikolojisini etkiler.

Sevgilinin ayak izlerini silmek için yağmaz yağmur. Eğer, böyle düşünülürse, depremin nedeni de kadınların mini etek giymesine bağlanabilir. Bu ise yanlış bir akıl yürütmedir.

"Küçük Kırmızı Pembe Kadın" adlı öyküde şöyle cümleler geçer:

-"Avuç içi insan soyu için önemliydi." (S. 58)

-"Avuç içi hareketsizliği seviyordu." (S. 59)

Doğurganlık, insan soyu için önemlidir. Ancak bir insanın avuç içinin insan soyuna nasıl etki ettiğini yazarın göstermesi gerekir. İkinci cümlede, avuç içinin hareketsizliği sevdiğini söyler yazar. Bir uzuv tek başına, beyinden bağımsız bir şeyler duyumsayamaz. Eğer öyle olsaydı, ayak parmaklarımız öfkeyle, kulaklarımıza hakaretler yağdırabilirdi.

Konu - Tema

-Yazar, gözü kapalı ateş etmez. (Sartre)

Tema, bir eseri oluşturan en önemli unsurlardandır. Yazarın bakış açısıdır. Konuyu şekillendiren unsurdur öyküde. Eserde her ayrıntı, bir amaca yönelik olmalıdır. *Naj* adlı kitapta yer alan öyküler, gereksiz ayrıntıların altında boğulmuştur. Bu da temanın ortaya çıkmasına engel olmuştur. Sadece süs olsun diye kullanılmış ayrıntılar, estetik bir değer taşımaz, okurun kafasını karıştırır.

Bir sanat eseri, insan türüne katkıda bulunmalıdır. Temel işlevi budur. Bunun için öyküsünü kaleme alırken, yazarın doğru soruyu sorması gerekir.

Tesadüfler, bilinçsiz içtepisiyle yaşayanlar, bölünmüş kişilikler anlatılır öykülerde. Ancak, bu anlatılanlar, nedenleriyle birlikte sunulmamıştır. Kimse durduk yerde, kişilik bölünmesi yaşamaz. Bunun toplumsal nedenleri vardır. Bu nedenlerden yalıtılmış olarak sunulan sonuçlar, bütünsel bakamamaktan kaynaklıdır. Hayata bütünsel bakamayan bir yazar ise ayrıntılarda boğulmaya mahkumdur. Gelişigüzel mermiler fırlatılır estetiğe, edebiyata, hayata.

Gogol'un, *"Burun"* adlı öyküsü, gerçeküstüdür. Ancak, Gogol, gerçekçi bir yazardır. Öyküde, bulunduğu yerden kaçmış bir burun anlatılır. Ortadan kaybolan burun, şehirdeki memurları, bürokrasinin işleyişini daha yakından tanımamızı sağlar. Yazarın amacı bellidir. Gerçekliği daha belirgin kılmak çin, gerçeküstü bir unsurdan yararlanmıştır.

Naj adlı öykü kitabında yer alan öykülerde de pek çok gerçeküstü unsur yer alır. Ancak amacı yoktur bu unsurların.

ÇİN ŞİİRİ

ANONİM (M.S. 100)

AYRILIK ŞARKISI

Devam etmek her zaman devam etmek
hayatta ama senden ayrı
on bin mil ya da daha uzağa gitmişiz
ikimiz gökyüzünün uzak kıyılarında

Yol uzun ve yorucu
tekrar buluşmaktan hiç umut yok gibi
Tatar atları kuzey rüzgarına yaslanır
Vietnam kuşları güney dallarına yuva yapar

Günler geçer ayrılık uzun sürer
günler geçer kuşak gevşemeye başlar
yüzen bulutlar parlak güneşi saklar
amaçsız gezen dönüşü hiç düşünmez
seni severek ihtiyarladım ben
birdenbire vakit geç oldu
yeter artık konuşmayacağım
sağlıklı kalmak için kendini koru

Türkçesi: Anıl Meriçelli

Kapak

Kitabın kapağında, güzel bir kadın fotoğrafı var. Aralanmış dudaklarıyla, okura bir şeyler söyleyecekmiş gibi bakar kadın. Kadının meta olarak kullanılmasını görürüz. Piyasaya çıkan kitap en iyi şekilde pazarlanır. Bunun için güzel bir kadın fotoğrafı kapakta sergilenir.

Sabahattin Ali Konuşuyor

"Ben hiçbir zaman, sanatın amaçsız olduğuna inanmadım. Sanatın bir tek ve açık amacı vardır: İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek, insanlarda bu yükselmek arzusunu uyandırmak. Sanatın ve burada konumuz edebiyat olduğuna göre edebiyatın, bu anlamda gelişmesini isterim. Bu takdirde de bireycilikten mümkün olduğu kadar hayata, çevreye dönmek, çevreden birçok şeyler almak ve çevreye birçok şeyler vererek yazmak gerek.

Bunun yapılabilmesinin birinci şartı ise, yazara realist olmak izninin verilmesidir." (Sabahattin Ali, Markopaşa Yazıları ve Ötekiler, 1986, S. 18)

AĞU

Yazgım
ağuyu büyütmek
ıssız gecelerde

acılı günlerimin konuğu
kan ayaklım
Pelin'im
erken indi
hayat treninden

İlkel koyaklarda
yurdunu arayan
annesinin
fırtınalarına doğdu
savruldu
kuzeyden güneye
doğudan batıya
çatladı tohum
kırıldı dal
incindi
parmak uçlarındaki
nar tanesi

kimsesizliğimin ortağı
can yoldaşım
Pelin'im
erken indi
hayat treninden.

Berrin TAŞ

POLİTİKA ve EDEBİYATIMIZIN AYKIRI TİP'LERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ

Hatice CEMAL
İsmet Kemal KARADAYI

A.

"Eşya" gibiydiler. O her türlü "pazarlama"ya açık "yazar"lıklarıyla git git, kendilerine bile yabancılaşmışlardı... "Az gelişmişlik"lerin (geri bıraktırılmışlıklar da denebilir...) içinden geliyorlardı. Aralarında, Türkiye toplumculuğu için sağ elleriyle tutup salladıkları "bayraklı"lar vardı, "medya"daki "mafya"larca beslenen, yönetilen...

"Kirman"ları onların, "çalyap"çı ya da "alsat"çı failatun kuşlarının örtülü hamamlarında saklıydı. Ve hep onlar, yılın, kırksekiz, hatta elli iki haftasında "kazançlı" çıkıyorlardı... Başları sıkışınca, "arka"lı "dayı"ların "marka"lı, "rozet"li "torpil"lerine sığınıyorlardı...

"Cin gibi, şeytan gibi"ydiler bu tip "aykırı"lar... Kendi "kul-köle"liklerine kimi güçsüz yazıcıları, çizicileri "kurban" seçer, yaralayıp bir yana attıkları bu, "yaratıcı"lığı sıfır yaratıklar için, paslanmış "eski" bıçaklarını kullanırlardı... Kendilerinden ve de kölelerinden başkası yaşamamalıydı hiç, "basın-yayın" cehenneminde olsun ve cennetinde...

Bu ünlü densizler, bu gereği ve gerekçesi olmayan "değer"sizler, ya küçük kabuklarını beğenmez, büyük sığınaklardan dışarı çıkmaz; böylece dünya ışıklarına da bir türlü ulaşamazlardı... İrikıyım görünüyor, sinsice öldürüyorlardı. Kim korkardı ki "hain kurt"tan? "Zorba"lığı denemeye çalışsalar da asıl "korkak" kendileriydi; doğruyu konuştuğunuzda, dut yemiş bülbüllere, gerdanı kızarmış hindilere dönüşen kendileri...

Bu türdeki "tip"lerin çoğu kısık kuyruk, kıl yürek idiler. Ürkek ve titrek davranır; haksız "mal" temelsiz "mülk" edinme heveslerine kapılırlardı. "Var olmak" değil, "varsıllık" düşkünüydüler; "aşk"tan ve "insanlık"tan anlamazlardı. Uyarı "selam"larınızı almamak için yollarını bile değiştirenler çıkardı aralarından... Doğal "değişim"leri yoktu. Toplumun acıları, sancıları neydi, nerelerden geliyordu, umar ne olacaktı, bilmiyorlardı, umursamıyorlardı... Bu nedenle de yazıp çizdiklerinde yazgıcılıklardan, kör inançlardan öteye kolay gidemiyorlardı. Öyle ki, içlerinde, sevgilere dayalı "ben"i değil, "ben" diyen sevgisizlikleri yaşatıyor, taşıyorlardı, sıcak soğuk havalarda...

B.

Yabancı bir ülkede... "Hukuk, Edebiyat ve Politika" konuşuluyordu. Kendisi de "şair ve yazar" olan bir yurttaş, "Türk konuşmacı"ya, "sorularım ve söyleyeceklerim var" dedi, söz istedi. Dediklerinin özeti şöyleydi:

" Yurdumun politikacıları gibi, yazarları arasında da bilinçsizler, deneysizler... çağdaş görüşlerin, çağdaş yönetimlerin, çağdaş yazarlık ve sanatın ne ve nerelerde olduğunu bilmeyenler var. Şurda burda seslerini yükselterek, efelenerek politika alanlarında, yayın merkezlerinde görünüyor, kimi gerçek değerleri dirsekleyip öne geçiyorlar. Meclislerde, panellerde, televizyonlarda, internetlerde, önemli gün ve gecelerde hep onlar!. Ne çok reklam!. Ne çok boş tanıtım!. Ne çok manşetlerde!. Bakıyorsunuz, yeni, ilginç, özgün, kalıcı üretim yok. Çağdaş düşün-sanat ile birey-toplum gelişmelerine, yararına değil... Niçin? Biraz anlatır mısınız?..

Türk konuşmacı şaşırmamıştı. Sanırım, çevirisi yapıldıktan sonra yabancı konuşmacılar da... Gözlemleriyle, görebildikleriyle şunlar vardı çünkü:

Ayırmalar ya da kayırmalar!. Yandaşlar, yan tutmalar, yandan girişler!. Aynı kaptan yiyen, aynı yalaktan su içenler!. "Klik"ler (kümelenmeler), kendilerinden olmayanları dışlamaklar, anmamaklar, "kokteyl"ciler, "parti"ciler!. Çıkar yatırımlı tutumlar ve yönetim ebeliklerinde fırçalarını hep "karşı"lara kullananlar!. "Biz"ler, "bizci"ler!. Rastlantı ünlüleri, araştırma tembellikleri, sevgi yoksunlukları!. Anamalcılar, köşe ve para babaları, kapı aşındırıcılar!..

Peki, kim, kaç yıl dayanabiliyor bu yalanlara, yapmacıklara, yüzeyselliklere?.. Hangi politikalar ve yapıtlar kalıyor "yarın"lara?.. Şari yazar yurttaşımın "teşekkür"ü de, gülümseyişi de anlamlıydı...

C.

Çiçek, çorap, çizme!. Dünya hepimizindir, "yârın yanağından başka", temelde... Öyle ise "ben!. ben!. deme; dünyalı gibi yaz, insanca oyna, çiz; adam ol, konuş... Yaşa! Ne ki aynı zamanda yaşat !.Bunları yapmıyor, yapmak istemiyor musun? Sen hiç kalırsın ötede beride, gerilerde...

Neden "en büyük" müşsün?. Dışarda, şurda burda, usun kaç karış yukarda?. Bak, "güç sahiple-

ri"nin hasanpaşa traşlarına "huu" çekiyorsun... Kedi dillerini, fare deliklerini, kirpi dikenlerini kolladığın da oluyor *"hüsnüyusuf"* koğuklarında... Ah seni kıllı kabak soyucusu, ballı tabak yalayıcısı! Ah, "asâlet"inden kalan soyadı ile *"akıllı cüce"*'l..

Ağlasın *"işkilli psikopat"*lar! Susturulsun el etek öpen o düzmece *"zat"*lar!. Ya *"deli ibrahim"*'leri, şu *"cumhuriyet asalakları"*'nı?.. İşte, gazetelerde...

D.

Logos mogos!. Ne diyeceğim biliyor musunuz? Ben de bir zamanlar lisedeydim, Erzurum'da... Oradan, Ankara, İstanbul "gösteri merkezleri"ne geçmiştim. Açık yayınları gizlice izliyordum... *"Dil bilmezem. Bari çevirilerde gezem"* demiş ve görmüştüm ki, kimi *"ünlü"*lerce şiir çalınıyor, roman aşırılıyor; öyküler, denemeler *"aldıysam ben aldım"*lara uğruyor!..

Baktım, olmuyor; özgünlük, kendine özgülük güme gidiyor. Yüzü kızarmayanları "teşhir"e, yazdıklarını sarartmaya karar verdim... Verdim de ne oldu? Dışarda lodos vardı ve onlar çoğalıyor, bizler "tüm gücümüz"le sanki, bir yerlerde azaltılıyorduk!..

"Kuzuların sessizliği"ni, sevimsiz "selam"lar, sevgisiz "kalem"ler yaratıyordu... "Param pulum, ben zavallı bir kulum" diyenler de vardı onların arasında... Onlar yorgun gözlerdeki etkili sürmeleri, düşün sanat çalışmalarındaki yeni yeni aşkları çalıyorlardı durmadan, ve utanmadan!. On parmaktaki tek hünerleri onların, bir yandan üste çıkmak, öte yandan, delifişek değnekleriyle ortalığı karıştırmak!. Hani ellerinin altındakilerle başarmaktalar da...

E.

Büyüteçli yatırımlar ve bayıltımlarla soyunup "duayen"liğe satılan kimi "yaramaz"lar bilerek çoğaltılıyor mu ne, düşün, sanat, edebiyat dünyamızda? Kendilerine "star" ya da "usta" denilenler var!. Sakallarına inci takan baylar... Göğüslerini "marka"layan bayanlar... Dillerinde iğne, damarlarında çuvaldız taşıyanlar... Bir ipte oynayanlar, aynı telden çalanlar... "Doğrusu öldüm" diyenler, "güzel"i öldürenler!..

Geliştirilmiş "falaka"ları "fiyaka"layanlar, hem ensesi hem sırtı kalın "yalaka"lar var!.. Medya patronlarının güncel politikalarına araç ya da "aracı" olanlar... Sonradan görmeler, ne oldum delileri, atıp tutucular, kapkaççılar... Yolcusu kalmamış hancılar, küf kokutan hamamcılar, "postmodern tarikat"lar... Beyninin ve gönlünün yarısı, dörtte üçü biryerlerde kalmış olanlar!..

Olmayan şey, düşünde, sanatta, edebiyatta çoğunlukla gerçekçilik ve geçerlilik!.. Bilinmişten ve halktan alınanı, bilgi alanları ve halk katlarına yenileyerek, çoğaltarak sunma başarısını elde etmek... "Yaşayan"ı uyandırmak; sarsmak; konuşur ve karşı kor duruma getirmek; böyle bir sevgi ve bilinci içinde ve ürettiklerinde yaşatıp her yere taşımak!..

F.

Her sözün başında "merhaba" varsa, sonunda da "ne haber"?!.

Sen, kısırdöngülerini, bir de başkalarını hiç ama hiç ilgilendirmeyen "yaşamöykü"lerini mi yazıyorsun?.. Bunları yayınlatmak için neden gerdan kırıyor, bel büküyor, diz çöküyorsun? Mumdur onlar. Çakarsın yanar, üflersin söner...

Sen, kafasına büyük gelmiş *"fötr şapkalı"*! Sen, kendi deyiminle, cepkitabı boyundakiyle *"master"*'ını yapmış *"büzüktaş"*'l.. (Büzüktaş: Kafa dengi, arkadaş... F. Devellioğlu. *Türk Argosu Sözlüğü*..) "Tenis kortum aceminkiyle aynı boyda" diyorsun... Bunu neden yapıyorsun? Böylece kendini alt, haracını yediğin yayın aracını berbat etmiş olmuyor musun?. Bana öyle paytak paytak bakma, fayton oturaklı enis!. Söylerim, sana, henüz yaşanmamış "tarih"ten öyle bir "remus aventinus" tepesi, öyle bir "artemis" efendisi gösterirler ki, özün de, sözün de hemen oracıkta şipşak, *can amca*'nın taltaşına döner!..

Haydi, konuşmamın başını anımsa, *"muhterem peder"*'l..

G.

Bak arslanım, sen, yanlış yerlerde oturuyorsun!.

Ekmeği birilerinin elinden alan sen!.. Parasını pulunu, "repo"sunu "döviz"ini dışarlara kaçıran sen!.. Onur yükü yoksul halkını, dolara, euroya "beş para"lık edilmiş liracıklarla ezen, yetim bırakan sen!..

Bak, benzerlerinle yarışa yarışa ulaştığın, aslında sivrilterek sana karşı olanlar için sakladığın "kazık"lar var ya, düşünmene bile yazık!.. Oyun içinde oyun çıkararak bu insanları "bacağından asılmış koyun" yerine koyan sen!.. Emeğin saf çobanlarından çaldığın kaval sesleriyle, görücü ve dinleyicilerine "maval" okuyan sen!..

Bak, binlerce yıldır bir arada yaşadığın o yüce insan için neler denmiş: Düşünen... Konuşan... Bilen... Üreten... Soran... Ve bence, gerekince gülmeyi bırakıp söven!..

Oysa, at gibi yarışan sen!.. İt dalaşı yapan sen!.. Keçinin bulunmadığı yerde "çelebi" olan sen!.. Eşek inadı taşıyan sen!.. Kendini serçe ya da horoz sanan sen!.. Bak, kuş yuvası bozanları, bal peteği çalanları, leş yiyenleri vb. karıştırmıyorum... Bahçemizde gül, mangallarda kül bırak biraz; ma-

visakallara, pis çakallara yüz ve fırsat verme!.. Ozan ne güzel demiş: *"Şeref ekmek bulamazken şerefsiz bulur"*!.. O şerefsizler, seni belki değil, ne ki beni "keriz" yerine zorlayan "modern Cenevizli"lerdir. Hiçbir şey üretmeyen, ürettiğinden çok tüketen, yiyen, sömüren, "önce ben" diyen!..

Ve: Tazının kovaladığı tavşan, burnuyla konuşan domuz, ağzı hep açık maymun!.. En çok onlara gülen ben...

H.

Ayakları attı onların. Doğuşları "serhat" Usları korkularını yenmiştir; yetkilerini tepkileriyle kullanırken, için için...

Korku kanlarını dondurmuştu. Bu donduruluş, onulmaz yenilgileri getiriyordu... Yanlış neredeydi?. Beyinlerini mi yemişti bunlar? Savunmasız, sorgusuz, evler mi tükeniyordu?. Bu yaşam savaşındaki "talan"da hak, "yalan" mıydı?..

Ellerinde "yem", "fetih yolları"nda gem. Patron, işveren, çalışan, emekleyen!.. Kan döküyordu yurt düzeyinde "kansız"lar... "Olsun" demeyin. Onlar, ya "arsa"cı, ya da "piyasa"cıdırlar... Sözleri "gümüş"tür onların, edindikleri altın!.. Atların yok edildiği yerlere suskunluk eklenince de onlar, "tek kanatlı kuş"turlar... Ya da, hörgüçlerini çöllerde güçlü kılan "deve"leşmiş hırçın "dev"ler...

I.

"Kader"ciler!. "Çok şükür"cüler!. "Allahverdi"ciler!.

Bilimden yana olanlar, bilinçlenmiş olanlar, çağdaş seçiciler...

Birinciler, garip pozlar içinde "öte dünya" kozlarını nasıl paylaşacaklarını düşlüyor; ikincilerse doğayı insanı, yaşananı, emeği ve daha iyi bir dünyayı düşünüyorlardı...

Bir üçüncü kesim vardı ki evlere değil, şiir okunan yerlere şenlik!.. Onlar, saati bitmiş "maarif"lerden geliyorlardı. "Arif"tiler, "marifetli"ydiler... Çoğu nasıl şişirilmiş bilinmez. Ne ki küçük bir iğne ucu, onları patlatmaya yetiyordu...

İşte orada bir ara, karışık işlerin karma adamı, söz istedi. Kürsüye çıktı. Gözlüklerini işaret parmağıyla geriye itti. Henüz konuşmaya başlamamıştı, oraya konulmuş irice bir bardaktan birkaç yudum su içti. Ayağına mı, damarına mı basmışlardı, bilen olmadı ama o, konuştu, konuştu; "itilaf"ı "itlaf"la, "haham"ı "hamam"la karıştırıp "yazarlık namusu"nu kurtarmaya çalıştı... Sonra kürsüden indi, uzun uzun gezindi, birşeyler mırıldandı, yerine oturdu... Otururken bile savaş alanında utku kazanmış acemi komutan çalımı vardı üzerinde; ve "nasıldım" der gibi, kızarmış kulaklarını tutarak bir sağa, bir sola bakınışı, görmek, gülmek için az bulunur bir görüntüyü bizlere sunuyordu...

Bu sonkiler, "sıfır" bile olamadılar. Onlar çünkü, şu yaygın fıkra ya da söylem gereği, hep "çukur"dular, "çukur"da kaldılar...

J.

"Patron"ları var "politika"ların, "media"ların... Ve yandaşları... Ne ki oralarda, erkeklerin yarısı ürkek, kadınlarınsa onda dokuzunun "adı yok"

"Arena"lar, "meydan"lar!.. Erkekler "gladyatör" kadınlar "medyatör"!.. Tontonu var, şambabası var, bostan korkuluğu var... Yaygaracılar, "ebusüfyan"cılar, dilbaz ya da düzenbazlar!.. Onlar, kendilerine uzatılan "bol bahşiş"leri, "küresel" yuvarlaklaşmalara, "manda"lı "yeni dünya düzenleri"ne uygun olarak alır, kimseye çaktırmadan "yan cep"lerine koyarlar... Bilgiçlik taslarken, Ferhat'a Aslı'yı, Kerem'e Leyla'yı, Romeo'ya Manon'u; Memo'ya Zin'i değil, Şirin'i ya da Jülyet'i yakıştırırlar... "Ödül" almak için bir yerlerine "modul" yiyen "ün düşkünleri" çıkar aralarından... Halk'ı "hulk" sıfatıyla çağıranların, çoğunluk dalkavuklarının, yan tutkunlarının, ses ve yazı şarlatanlarının, "ota et, ata ot" diyenlerin, babalananların, şişinenlerin, "utanmaz adam"ların, "kibarlık budalaları"nın vb. sayısı da az değildir... Ya, taşlama şiirlerimizde dediğimiz gibi, camdan fırlamış balıklar, "cici co"lar, Türkçesini "yabancı boyunduruğu"ndan kurtaramamış olanlarla "ana dil"ini yokumsayanlar? Ellerinde "yem", kendilerini kışkışlayan ya da dehdehleyenler, "yukarı tükürsem bıyık aşağı tükürsem sakal" biçimleriyle aymazlaşan ve biçimsizleşenler, "failatun kuşları" benzeri ak şala bürünenler!. "Kelle" taşıyanlar, "nokta"yı küçültmek için "virgül"ü hiçleyenler, insan yoksa Tanrı'ya kimin tapacağını bilmeyen ve algılayamayanlar!.. "Harput'ta bir Amerikalının ne işi var" sorusunu soramayanlar, kadınına "adam" diyemeyenler!.. Dürbünlü değnekler, "ölü" yerlerde gözüne iplik kaçanlar, her kuşun etini yemeye çalışanlar!.. Kös dinleyenler, "köstebek"ler, "yüklük"lerde durmadan burnunu büyütenler!.. Abdül'ü "düldül"e bağlayanlar, "marihuana" edilgenliğini ABD'den ülkesine "ithal" edenler, "vekil"in "tevekkül"üne boyun eğenler, dağlarının rengini "kurşuni"ye boyayanlar!.. Ali'ye Ali, Veli'ye Veli diyemeyenler, yüreğini büyütemeyenler, yaşamda yalnız bir kez ölüneceğinin ayırdına varamayanlar!.. Ve Ayla'yı Mualla sanan Süheyla'lar, herkese "kötü göz"le bakarken kendine bakmasını başaramayanlar, hiç "suç" işlememenin "ben yaşamadım" anlamına da geleceğini düşünmeyenler, yanındaki "hoyrat"ı da gözündeki "mertek"i de göremeyenler, ezdikleri kişileri "sinek" sananlar, Godot'yu Ops'u Hızır'ı tanımayanlar, "barış suçlusu" olmazken "savaş suçluları"nı alkışlayanlar, somut "şeytan gibi"leri değil de soyut "şeytan"ı taşlayanlar, bencil istekler içinde "özgürlükler"ine "zulm" edenler...

Media, iyi anlamda da, kötü anlamda da az değildir...

K.

Şair olmak, yazar olmak, daha iyisi "sanatçı" olmak kolay değil. Sanat da, sanatçı da çok yönlüdür, öyle olmalıdır. Bu yönde süreç önemlidir. Konu, tarihte uzun süreçlerden geçmiştir. Onu uğraş edineni bekleyen ve ilgilendiren de kısa değil, uzun süreçtir. Nice uzun süreçten geçileceği, konuya, yeteneğe, çalışma direncine bağlıdır... Öyle ise sanatçı, şu sorulara geçerli, tam yanıtlar vermelidir:

"Güzel" ne?.. Neden "sanat ve edebiyat"? İnsanı ve dünyayı değiştiren uğraşlar arasında sanatın yeri, önemi, değeri?.. Eleştiri, öneri, ırdeleme, saptama! Bunlar mı sanata rol verir, sanat mı bunları da gerektirir?.. Sanatçının bilmediğini bilmemesi, bildiklerini iyi değerlendirememesi, hukuktan kaçamasa da politik örgütler ve yönetimlerden uzak durması hangi anlama gelir, doğru mudur?

Öyle ise, önce para, papyon, pipo değil, ciddi olarak yoran, kazandıran sanat-edebiyat!.. Sanatçının, edebiyatçının başında kavak yellerinin esmesi değil, esenlikli düşünler ve büyük duyarlılıklar içinde onun ayaklarının yere basması gerekir...

Dağların çiçeklerine, deniz kıyılarının köpüklerine, karınca yuvalarına, arı peteklerine, örümcek ağlarına, kırlangıç yuvalarına, güvercin taklalarına, koşan atlara, orman örtülerine vb. bakın. Tümünde çalışmanın, hünerin, güzelliğin doğal şaşırtıcı, simgesel örneklerini görürsünüz... Ve hiçbiri onların, "tek" değildir... Topluluk içgüdüleri "canlılar", toplum bilinci ise insan içindir, gerçektir, her alanda geçerlidir...

Sanatçıya, edebiyatçıya yakışmayan tutum ve davranışlar: Sevgisizlik, övünme, salt çıkarcılık, kuyu kazan kıskançlık, açgözlülük, içtenlikten ve özgünlükten uzak duruş, timsah gözyaşları, kurnaz tilkilik, zorbalık, köşe kapmacılık, bilgisizlik, "yalnız ben" ya da "işte biz"cilik, asalaklık, bölücülük, utanmazlık, budalalık, "rant"çılık, kendini bilmezlik, umutsuzluk!.. "Aykırı tip"leri yakalamanın, vazgeçilemez ölçüleridir bunlar...

Her türlü "tarih"imizi, şimdiki "çağ"ımızla birlikte düşünüp incelemeliyiz... İyi, doğru, güzel ve de geçerli olan nedir, nerededir? Onlarla sevişmenin tükenmezliğini bilmeliyiz...

YILMAZ ELMAS
Edebiyatın Gizli Emekçisi
Hazırlayan Fatma Bilkay

Etik-US Yayınları

kırmızı sayfalar III

uyandım
devlet gibi bir geceden içeri
ay ışığında kanlı gölgeler
kaçışıyordu evlere

namuslu mahallenin
ağır namussuz uykusunda
kapıya dayanan birkaç polis
daha ayartmıştı nejla
ve belalılarından biri
kapı önünde hafif yaralı
ve az ötede ağır ölü bir devlet

uyandığımda ay ışığı
şehvet gibi bir geceden içeri
akıyordu evlerin genzine
otoyollar boyunca

başka istanbullar vardı ara sıra
gecenin yolları boyunca
çok küçük ve gökyüzünden
ince bir ufuk çizgisiyle ayrılmış
ve okul şarkılarıyla bir hüzünlü

nejla'nın pek tercih etmediği
uyuyarak geçmeyi denediği

bir saban uyandım yine ay ışığı
oynuyordu çocuklarla güneşli bir günde

Ali Fil

KISA AÇIKLAMALAR

Yılmaz ONAY

"İnsancıl"'ın Kasım sayısında yayınlanan Coşkun Büktel'in hakkımdaki uzun yazısına ilişkin olarak bazı kısa açıklamalar yapmakla yetineceğim.

1. Coşkun Büktel'in yazısının yayınlanma -ya da yayınlanamama- öyküsünde, *"Evrensel Kültür"* yazıyı yayınlamazken aynı dergide benimle ilgili başka şeylerin yayınlanmış olduğu belirtilince sanki yazının yayınlanmasını ben engellemişim gibi bir izlenim doğabiliyor. Oysa durum tam tersi.

Sayın Büktel'in kitabı yayınlandığında ben Diyarbakır'da oyun sahneliyordum. Kitabı okudum. Ülkemizde akıl almaz derecede yaygın olan, *"Nazım Hikmet'in oyunları kötüdür"* önyargısına karşı (ki bu önyargı "100. yıl"da aşıldı sanılıyorsa da hâlâ egemendir) yıllar öncesinden -taa 70'li yıllardan- bu yana aktif biçimde aksini savanduğum için Büktel'in kitabı özellikle ilgimi çekti. Dahası, Nazım'ın oyunlarını "kötü" bulanlar genellikle bunu açık söylemedikleri için mesele tartışılamıyordu. Oysa ilk kez sayın Büktel bu kitabında Nazım'ın oyunlarını kötü bulduğunu bir "önyargı" olarak değil, çeşitli gerekçeleriyle bir "yargı" olarak getiriyor ve böylece açık tartışılmasını da olanaklı kılıyordu. Ama bunu yaparken bir yandan da, Nazım'ın oyunlarının "iyi" olduğunu savunanları ve onlar arasında beni de, evet -hâlâ bile çok geniş bir "elit"in burun kıvırmalarını göğüslemek pahasına- bunu yıllardır savunan beni de sahtekârlıkla suçlamaya getirerek, Nazım'ın oyunlarını kötü bulan kendisini, bana karşı Nazım'ı savunuyor olarak koyuyordu. Yani ben yıllar boyu, daha sayın Büktel imza olarak ortada yokken, daha Nazım modasının zerresi düşünülmezken, hatta Nazım'ın adını ağıza almak bile bela getirirken, Nazım'ın oyunlarının iyi olduğunu savunmakla sahtekârlık yapmışım, ama Büktel, son birkaç yıl içinde farkına vararak Nazım'ın oyunları kötüdür demekle onu bana karşı savunmuş oluyor. Bu, bence akıl ötesi bir çelişkiydi -hâlâ da öyledir- ve daha da önemlisi, Nazım'ın oyun yazarlığının kalitesi üstüne yapılması gereken somut tartışmayı, yönetmen tiyatrosu uygulamalarının sakatlıklarıyla ve kişilerin suçlanmalarıyla bulandırarak anlaşılmaz hale getiriyordu.

Bunun üzerine, ara ara yazı yazmakta olduğum *Evrensel* gazetesine önce danıştım. Ben böyle böyle bir yanıt yazmak istiyorum, ama Büktel'den gelecek yanıtları da yayınlayacaksanız yapayım bunu, dedim, çünkü hedefim Nazım Hikmet'in oyun yazarlığı üstüne -gerekirse uzun sürebilecek- yararlı bir polemik gerçekleştirmekti. Önerim kabul edildi. Nitekim bu umutla yazının başlığını da *"Ciddi Polemik Yararlıdır"* biçiminde koydum. Hatta aynı yazıda sayın Büktel'in, *"Nazım Hikmet'in Oyun Yazarlığı"* konusundaki panelimize konuşmacı olarak çağrılmasını sağlama sözü de verdim ve epey bir süredir sayın Büktel'e salondan söz istediğinde bile söz verilmez olmuşken, o panelin inisiyatifi bende olduğu için konuşmacı olarak çağrılmasını sağladım, sayın Büktel de panele katıldı sağolsun -gerçi konuşmalarında konuyu sürekli "yönetmen tiyatrosu" polemiğinin ayrıntılarına kaydırdığı için gerek öteki konuşmacılardan ve gerekse salondan gelen tepkiler nedeniyle sık sık kendisini Nazım'ın oyun yazarlığı somutuna yoğunlaşmaya çağırmak durumunda kaldım ama bunu kendisi de engelleyici bir müdahele saymamıştı ki herhalde, çıkışta bana teşekkür bile etmişti- çünkü panelde her konuşmacıya ayrılabilen süreyi bile aşarak fikrini söylemişti pekâlâ. Ama iş yazıya gelince hayal ettiğim gibi olamadı maalesef. Sayın Büktel benim normal gazete yazıma yanıt olarak 29 sayfa tutan bir yazı getirmiş. Bu kapsamda bir yazıyı *Evrensel* gazetesinin tüm sayfaları bile almıyordu, yayınlayın diye zorlamanın anlamı var mı? İşte tam da o panel sıraları, *"n'olur, Coşkun'cuğum, yazını gazete formatına yoğunlaştır, basacaklar,"* diye rica ettim, yapmadı. Kastı neydi, anlayamadım, ama benim yapabileceğim bir şey kalmamıştı, "ciddi polemik"in "yararı"nı kanıtlayamamanın üzüntüsü kalmıştı yalnızca. Sayın Büktel şimdi sözünü ettiği kısaltmayı o zaman yapmış olsaydı, ya da nihayet kısaltılmış o metni *Evrensel* gazetesine gönderse ve *Evrensel* gazetesi yayınlamış olsaydı, ben amaçladığım o polemiğe yine zevkle girerdim. Ama *"İnsancıl"* dergisinden bunu istemeye hakkım yok. Dolayısıyla ancak bu kısa açıklamalarla yetinmek durumundayım. Çünkü sonraki gelişmelerden bana bilgi bile verilmedi. Büktel'in yazısının yayınlanmasını iste-

diğimi, *Evrensel Kültür* yetkilileri, *İnsancıl* yetkililerine iletmişler üstelik, sağolsunlar. Benim engellemem söz konusu değil ve olamaz yani. Hiç değilse bu bilinsin...

2. Buradan sonra inisiyatif artık sayın Büktel'de. Gerçekten tartışmamızı istiyorsa, illa kişisel ayrıntılarda bana saldırmayı, illa bazı "yönetmen tiyatrosu" uygulamalarının sakatlıklarıyla Nazım'ın yazarlığını birbirine karıştırmayı lütfen bir an için bırakıp, net olarak Nazım Hikmet'in oyun yazarlığını ve oyunlarını niçin kötü bulduğunu yazar, ben de niçin iyi bulduğumu yazarım, -örneğin hemen *"Ferhat ile Şirin"*de Şirin'le Ferhat'ın kaçış (bence Nazım'ın koyduğu temelde "kaçmak zorunda oluş") gerekçesini enine boyuna zevkle tartışırız, üstelik böyle bir polemik rayına otururşa giderek "yönetmen tiyatrosu" konusunda bence çok ortak olduğumuz yanları ve temelden ayrıldığımız yanları da tartışırız ve kendisinin beni illa suçlamak istediği konuları da tartışırız pekâlâ, ama bütün bunlar, ilk yazının malzemesi olmasın lütfen, çünkü ilk yanıtımın bu sapmalarla kilitlenmesini istemiyorum artık. Örneğin Kasım sayısındaki gibi bir yazıyı yanıtsız bırakmak zorunda kalırsam kimse kusura bakmasın. Ayrıca doğrudan Nazım'ın oyun yazarlığına yoğunlaşmış bir polemiğin bile hangi yayın organında yayınlanacağını saptamak da sayın Büktel'e düşüyor, çünkü ben o şansımı yitirdim. Sayın Büktel'in bana yöneltmek istediği suçlamalara ve eleştirilere gelince, kendisi bunun için istiyorsa kitaplar yayınlayabilir, saygı duyarım, ama benden de illa aynını beklemesin lütfen, benim sayın Büktel kadar ömrüm yok.

3. Haa, böyle deyince, bir süredir Coşkun Büktel'i tümüyle defterden silmiş olanlar, *"oh oldu işte, sonunda Yılmaz Onay da Büktel'i muhatap almanın pişmanlığını duyuyor, aklı başına geldi,"* derlerse yanılırlar, çünkü her ne kadar sayın Büktel illa onları haklı çıkarmak istiyormuşcasına davransa da ben böyle şeylere bakmam. Kendi benimsediğim ilkeler, yani "doğru"nun genelgeçer ilkeleri neyi gerektiriyorsa onu yapıyorum ben. Bir kere, kimsenin silinmesini ve yok sayılmasını kabul edemem, hele ki Coşkun Büktel gibi bir kalemin. Dahası, o bunu bile bana yönelik saldırı vesilesi yapacak da olsa, kendisine tüm enerjisini ve zamanını fazla ayrıntıya boğulmuş bir polemikle yitirmeyip, bir veya ikiden daha fazla sayıda eserle alternatif oluşturmaya yoğunlaşmasını önermekten geri durmam. Çünkü düşüncem ve tutumum kişiden kişiye değişmez.

Bu açıklamaları yapmama olanak verdiği için *"İnsancıl"* dergisine teşekkür ediyorum.

KAÇ BAHAR

Gülleri büyütürler, özenli...
Dört mevsim
Seralarda
Saksılarda
İncitmeye hazır dikenleri olsa da
Gelincik kendini büyütür
Her bahar
Kaldırımlarda
Duvarlarda
Bozkırlarda
Sarı yeli ile incinse de
İncitmemek için, incinen sen
Dikenli gül bahçesinden, kurtulman için
Kaç bahar yenilenip, geri dönmeliyim

Nalan ÇELİK

Yüzlerin Gamı

Sabahattin YALKIN

DO / Yüzlerde türbe sessizliği

Nasıl da yığılmış yüzlere türbe sessizliği
Buhur dumanları çaput bağlı kuru dallar
Göbek taşında ter atan savaş yorgunu el
Eski bir ağıt aklanı yönsüz sularda
Truva Atı - Kerbela kumu - Haçlı kılıcı
Meryem'in karnına düşen göksel damla

Yaşıyor mu daha bunca kavgadan sonra

RE / Yüzlerde Eyyûb sabrı

Nasıl da yığılmış yüzlere Eyyûb sabrı
Recm çığlığı kanların kırmızısız günahı
Suçu bitmez çukura atılan recm taşlarının
Öpüşlere soyunmuş hurma renkli kadın
Enis-el Celil sevili - bulut boylu - amber kokulu
Binbir Gece Masalları'nda sımsıcak sevda soluğu

Yaşıyor mu daha bunca acıdan sonra

Mİ / Yüzlerde kader göğü

Nasıl da yığılmış yüzlere kader göğü
İsyansız ıslak kanatlı yağmur soluklu
Doğacıl bir oyunda damar damar arar yolunu
Şimdi yeşilini bırakır Akdeniz zeytin ağaçlarına
Neresinden öpsen - orasından açar - aşkı
Günden güne sütlenir sağrısı büyüyen ana

Yaşıyor mu daha bunca tufandan sonra

FA / Yüzlerde bozkır sıcağı

Nasıl da yığılmış yüzlere bozkır sıcağı
Çatlak toprak ... kurak başlı yorgun başak
Hasat sonu kör bıçak ağızlı Anadolu

Baştan başa birer ağıt sazlardaki sancılı tını
Hangi yöne açılsa - ellerdeki dua - yetmez zamana
Zikir sallantılarında kalır afsunlu muska

Yaşıyor mu daha bunca kıtlıktan sonra

SOL / Yüzlerde sonsuz coğrafya

Nasıl da yığılmış yüzlere sonsuz coğrafya
Ayna falı suların çatallı aklanı
Hangi sabah seninki hangi sabah daha
Yer gök umut de yaşını soran olursa
Binbir elli binbir renkli - binbir dilli
Günü başka gecesi başka birer kanlı eşkıya

Yaşıyor mu daha bunca zulümden sonra

LA / Yüzlerde yaşam telaşı

Nasıl da yığılmış yüzlere yaşam telaşı
Ekin bereketi ekmek sıcağı
Diz çökmüş doğurgan bir karnın çıplaklığına
Rengarenk bir gökkuşağında can olmanın sevinci
Çocuk sesleri kuş tüyleri nevruz türküleri
Kendi kendine tükenmiş ecinnilerin nefesi

Yaşıyor mu daha bunca suskunluktan sonra

Sİ / Yüzlerde lunapark neşesi

Nasıl da yığılmış yüzlere lunapark neşesi
Bayram dolabı sevicil dudakların yangısında
Kanıtsız küheylanların ercil kişnemesi
Bundan böyle yer yerin gök göğün
Çarpışan arabalarda - dümen kimde olsa da
Ne güzel insan sıcağı insana karışınca

Yaşıyor mu daha bunca düşten sonra

İSTANBUL ŞİİRİN NERESİNDE

Eray VELİ

Söylencede İstanbul

İlkokul üçüncü ya da dördüncü sınıf öğrencisiydim. Öğretmen bir ödev verdi. Sokakta durup araçların pılakalarına bakacaktık ve gördüğümüz harflerden sözcükler türetecektik. Örneğin, krp harflerinden karpuz, tz harflerinden tuz. Kaldırımlarda oturmuş elinde küçük bir defter çocuk beni anımsarım. Bendeki sözcük ilgisinin oluşması veya açığa çıkması sanırım bu ödevledir. O sıralar düşlemeye başladım İstanbul'u. Öyle tarihini, coğrafyasını, toplumunu falan değil, düpedüz İstanbul kelimesini. Bu sözcük neyi, kimi anlatır, ne demektir nereden gelir sevdiğim düşlerimden biri şöyledir: Doğuyu, batıyı, sanırım tüm dünyayı dolaşmış bir gezginin günün birinde yolu İstanbul'a düşer. Bu şehrin o zamanlar adı bulunmaz, insanlar adsız bir şehirde ala sefeye yaşarlar. Gezgin adsız kente denizden gelir, kalhedon limanına yaklaştığında sisli bir görünümle karşılaşır, bulunduğu gemi daha fazla ilerleyemez, geri döner. Şehre giremeyen öfkeli gezgin, sonraları şu bizim sokaklarında her gün yittiğimiz kenti, dünyanın dört bir yanında bulamadığından yakınır: Sis-den-bul kolaysa sisdenbul zaman kum tanelerinden hızlı akar, yıllar yüzyılları kovalar, halk arasında kentin adı: İstanbul. Nerden gelir sanırsınız. Büyüdükçe kendi düşleri yetmiyor insana. Ya Bizantiyon'un Konstantinapol'un düşleri, söylenceleri ya İstanbul'un gerçeği...

İstanbul'da insanın tarihi hakkında Kurt Bittel'in 1952-1954 yıllarında Kadıköy'de Murat Efendi Köşkü yakınında Fikirtepe'de yapmış olduğu kazılar, çalışmalar ayrıntılı bilgiler verir. Fikirtepe kazılarında elde edilen veriler, burada insan yerleşme tarihinin M.Ö. IV. binyıla kadar gittiğini gösterir. Şehrimiz tarih içinde pek çok isim alır. Tarihdizinde baktığımızda ilk yerleşim birimine, Eski Yunan Koloni Çağı (750-550) dahil, Bizantion denir. Kente Roma devrinde, Yeni Roma, Konstantinapol, Osmanoğulları zamanında, Oersadet, Oeraliye, Aitane, İslam bol adları verilir. Cumhuriyetle beraber kente halk arasında yerleşmiş İstanbul ismi uygun görülür. Bu adı İstanbul'a, Konstantinapol'e, anlamındaki eis ten polis (şehre)'ten geldiği genellikle kabul edilir. Evliya Çelebi kente verilmiş isimleri şöyle anlatır. *"İstanbul'un ilk yapısı Makdenyo adını taşır. Andan Yanko bina ettiği için Yankoviça dediler. Sonra İskender tekrar kurduğundan Alaeksandri oldu. Ondan sonra da bir zaman Prozant dediler, bir zaman da Zondovina,Yağfuriye dediler. Dokuzuncu kez Kostantin yaptırdığı için Yunan dilinde Pozantiyum ya da Kostantaniye dediler. Nemçeliler Kostantinapol derler. Rus dilinde ise Tekuriye derler. Buna göre Grekler Grandoza, Macarlar Zendovar, Lehliler Kanatorya, Çekler Albanar, İskoçlar Herakliyan, Flemenkler Astagina, İspanyollar Agrandoza, Portekizliler Kostia, Araplar Kostantaniye, İranlılar Kayser-i Rum Zemin, Hintliler Taht-ı Rum, Moğollar Çarigrad, Tatarlar ve Sakaliba ile Ali Osman'da yanı Türkler'de ise adı İslambol'dur. Türk'ün görkemi diye aleme ün salmıştır. Allah onu koruya."*

İstanbul'a yerleşenler, konup göçenler zamanla şehre dair söylenceler oluştururlar. Eski bir akdeniz söylencesi kentin kuruluşunu şöyle anlatır. *"Bu sıralarda Zeus, İnakhos'un mavi gözlü kızına vurulmuştu. İo adındaki bu güzel kızla buluşmak için çoğu zaman Olympos'tan aşağı iniyordu. Bir gün kızın yanında her zamankinden fazla kaldığından Hera kıskançlık ateşiyle yanarak hızla yeryüzüne indi. Kocasını aramağa başladı. Fakat Zeus'a karısının Olympos'tan ayrıldığı malum olunca Inakhos'un kızını beyaz ve sevimli bir ineğe çevirdi. Hera bu nadir hayvanın güzelliğine hayran oldu. Sonra bundan şüphelenerek, işin içinde başka bir iş olduğunu sezdi ve kocasından bu ineği istedi. Onun şüphelerini büsbütün artırmak istemeyen Zeus, karısının arzusunu yerine getirmek zorunda kaldı ve ineği ona verdi. Hera, ineğe sahip olunca onun başına Argus'u gözcü koydu. Argus öyle bir sığırmaçtı ki asla uyumuyordu. İnek kendisinin arka tarafında bulunduğu zaman bile onu görüyordu. Çünkü Argos'un kafasında, çelenk gibi dizilmiş yüz gözü vardı (...) Ulu Tanrı Zeus, İnakhos'un kızı ve kendi sevgilisi olan İo'nun çektiklerine artık dayanamaz oldu. Oğlu Hermes'i çağırdı ve inek haline sokulmuş bulunan güzel İo'yu kurtarmasını emretti.*

Hermes, yüz gözlü Argos'u uyutmak için Uyku Tanrısı Hypnos'tan uyku ilacı almayı düşündü, gecenin oğlu olan Hypnos, mutlak sessizliğin hüküm sürdüğü sarayında uyuyordu, güneş, ışıklarını onun sarayının içine sokamıyordu (...) Hermes, ayaklarının ucuna basarak yavaşça Hypnos'a yak-

laştı. Onu okşayarak (ona) yalvarmaya başladı. Uyku Tanrısı belli belirsiz gözlerini açarak Tanrılar habercisinin istediklerini dinliyordu. İstirhamlarına dayanamadı. Elini uzattı, karyolasının üstünde asılı bulunan ve baygın kokular yayan haşhaş çiçeklerinden bir miktar aldı ve Hermes'e verdi. Bu bir avuç çiçeğin, en müthiş develeri bile uyutabileceğini ona yavaşça fısıldadı, sonra yine derin uykusuna daldı (...) Hermes bir çoban kılığına girerek, sopası elinde, sürüsünün başında yürümeye başladı. İneğin başına gelince yüz gözlü Argos'un, orada bir ağacın altında oturduğunu, gözleriyle dört tarafı kolladığını gördü. Korkunç bekçi daha uzaktan onu görünce 'kimdir o, yaklaşma' diye bağırmaya başladı, bunun üzerine Maia'nın kurnaz oğlu, yalancı çoban kaval çalmaya başladı. Bir taraftan da elindeki haşhaştan çıkan kokuyu ona doğru yolluyordu. Uyuşturucu kokunun ve müziğin tesiri altında kalan Argos, tatlı ve dayanılmaz bir uykunun gözlerini kapadığını hissetti. Onun bütün gözleri birer birer kapandılar. Kylleni dağının Tanrısı onu böylece uyuttuktan sonra ona yaklaştı kafasını bir vuruşta uçurdu.

İo kurtulmuştu; fakat kıskanç Hera, onun peşini bırakmadı. Büyük bir sığır sineği gönderdi, zavallı hayvanın böğründen ısırttı. Canı yanan hayvan, durup dinlenmeden koşmaya başladı. Evvela Yunanistan'ın batı tarafında bulunan denize doğru koştu, bu denize verilen İoniene ismi İo'dan gelir. Sonra Trakya'dan geçti. Bosphorus'tan Asya'ya atladı (...) Nil nehrinin kıyılarında Zeus, sevgilisinin yardımına koştu, onu rahatsız eden sineği yakaladı, attı ve onu eskisi gibi mavi gözlü, güzel bir kız haline koydu."

İo Bosphorus'a geldiğinde Haliç'e girer ve burada bir kız çocuk doğurur: Keroessa (Keras boynuz demektir. *Haliç'e denen 'Altınboynuz'* adının boynuz sözcüğü Keros'tan gelir.) Keroessa, denizin efendisi Tanrı Poseidon'la sevişerek Byzas'ı doğurur ve Byzas İstanbul şehrini kurar. Byzas şehrin kuruluşunda Tanrı Apollon ve Poseidon'dan yardımlar almıştır.

Bir başka söylenceye göre Byzas, Eski Yunanistan'da Megara'dan yeni bir yurt aramak üzere yola çıkan göçmenlerin lideridir. Delfoi Kahini'nin kendilerine yeni yurtlarını 'körlerin karşısında' edinmelerini öğütlemesi üzerine göçmenler on beş yirmi yıl önce kurulan kalhedon'un halkını İstanbul'un (Sarayburnu!) üstünlüklerini göremediklerini, çünkü Sarayburnu yöresinde kurmamışlardır kentelerini, düşünerek onları kör saymışlar ve şehrin çekirdeğini adıgeçen alanda oluşturmuşlardır.

Osmanoğulları devrinin söylenceler anlatıcısı Evliya Çelebi, kentin kurucularını şöyle anlatır: *Muhammed b. İshak'ın sözüne göre Hazret-i Peygamber'in doğumundan 1600 yıl önce Süleyman b. Davud, Kaf'tan Kaf'a, ins'e, cin'e, kuşlara, vahşi hayvanlara hükmederken, magrip diyarında okyanusun ortasında Ferenduz adasında Saydun adlı ünü yüce bir padişah vardı. Gayet gururlu ve özüne güven duyan bir kimse olduğundan Hazret-i Süleyman'a boyun eğmeyip, başkaldırdı. O nedemle Süleyman yer götürmez kalabalık bir ordu ve her cins hayvanlardan oluşan bir kuvvetle Saydun padişahının ülkesine varıp her yöreyi yakıp yıkarak, halkını da tutsak etti (...) Melik Saydun'un felekte eşi, benzeri olmayan, periler kadar güzel, melek gibi, henüz açılmamış bir goncayı andıran bir kızı vardı. Hazret-i Süleyman bu kızı toyum malından alarak evlendi (...) Saydun padişahın kızıyla evlenince onu rum illerine getirdi. Ama kız, şeytanın aldatmacasıyla durmadan ağlamakta idi. Süleyman Peygamber eşinin ağlamasının ve kederinin nedenini sorunca, kız aytı: 'Ya Emin Allah, dilerim ki benim için burada bir saray yaptırırsın, ben de geri kalan ömrümü orada daima ibadetle geçiririm ve babamın bir de resmini yaptırırsan ona baktıkça ağlamaktan kendimi alırım' diyerek nice nice yakarışlarda bulundu. Bu dileği hemen kabulyüzü görmekle Süleyman ins, cin ve perilere buyruk etti. Bunlar Makdon diyarında Erzurum, Filibe, Edirne, İslambol ve İznikmid'de havası yumuşak yerleri dolaşarak yedi günde gelip Süleyman'a bildirdiler. Süleyman oraya gelip orda Temaşalık adıyla bilinen bir kasr-i cihannüma yaptırdı ki yapıları hâlâ ayakta durmakta ve izlenmektedir (...) Oradan İstanbul toprağına şimdi Hünkar bahçesi denilen Sarayburnu'na gelip orada otağını kurup yerleştiğinde, bir gecede su ve havasıyla kendinin dirileştiğini hissedince, orada da büyük bir saray ve renk renk bahçeler içinde köşkler yaptırdı ki dillere destan olmuştur. Bunlar cihan yıkılıncaya değin bakımlı ve onarımlı ola deyu İstanbul toprağı için hayır duada bulundu...*

İstanbul'un ikinci kurucusu Süleyman'ın oğlu Melik Ruc 'aym'dır. Yunanlılara padişah olup İslambol'da babası Hazret-i Süleyman'ın yapılarına nicelerini ekleyerek bu onarılmış kenti taht durağı edinmişti...

Kentin üçüncü kurucusu Yanko b. Madyan Hazret-i Adem'in yeryüzüne inişinden dört bin altı yüz yıl sonra padişah olup İslambol'u yeniden yaptı (...) Kardeşi Tarih-i Yunan'ı yazan Yuvan ise Kudüs'te kayser idi (...) Allah'ın hikmeti, bir gün bu Yuvan içki ile sefa ederek başı dönmüş, naz içinde yatağında yatarken sabah uyanınca taht ile birlikte kendini Saryburnu'nda bulup bir nice gün orada kalmıştı. Vezirleri, bakanları, cümle büyük görevlilerden olan memurları orada toplandılar. İslambol'un, Saryburnu'nun havasından, suyundan hazlanarak burada bir kale yaptırmaya giriştiler."

Bizantion'dan Konstantinapol'e

İstanbul'un bir şehir halinde örgütlenmesi M.Ö. 750-550 yıllarında Eski Yunan Yolanizasyon dönemindedir. Dönemde Orta Yunanistan'dan gelen Megaralılar şehri örgütlemişlerdir. Megaralıların Kalhedon'u kurdukları da bilinir. Şehrin yedi tepe üzerine kurulmasıysa Roma İmparatorluğu zamanında 4.- 5. yüzyıllardadır. 330 yılında açılışı yapılan kentin yapımına 324'te başlanır. Kentin kurucusu Roma imparatoru Konstantin'dir. Konstantin Doğu Roma'nın başkenti olarak kurulacak şehrin öncelikle truva olmasını ister, gördüğü bir rüyanın ardından ise İstanbul'da karar kılar. Söylence Konstantin'in rüyasında tanrıyı gördüğünü söyler, doğrusu düşüncesini değiştirmesi için geçerli bir neden... Şehir açıldığında Yeni Roma adını alır. Sonraları Konstantin'in kenti diye anılır. Yeni Roma. Roma İmparatorluğu'nun başkenti gibi yedi tepe üzerine kurulmuştur. Yedi tepe şöyledir:

1. Topkapı sarayı, Ayasofya, Sultanahmet camisi'nin bulundukları tepe.
2. Çemberlitaş ve Nur-u Osmaniye camisi'nin bulundukları tepe.
3. Beyazıt camisi, üniversite ve Süleymaniye camisi'nin yeraldıkları tepe.
4. Fatih camisi'nin tepesi.
5. Yavuz selim camisi'nin tepesi.
6. Edirnekapı'da Mihrimah camisi'nin bulunduğu tepe.
7. Kocamustafapaşa tepesi.

11 Mayıs 330'da açılan kentte eğlenceler kırk gün sürer. Eski şehrin dört katı büyüklüğündeki yeni şehire Konstantin'in üzerinde tunçtan heykeli bulunan bir sütun, çemberlitaş, dikilir. Zamanla kente imparatorluğun çeşitli yerlerinden getirilen pagan heykelleri, Oelphoi'den getirilen Apollo'nun heykeli dikilir. Bir roma tapınağı ve kiliseler yapılır. Böylece şehirde pagan dinlerle hristiyanlık yan yana gelir.

Konstantinapol on dört bölgeye ayrılır, bu bölgelerden on ikisi suriçinde, on üçüncüsü galata, on dördüncüsü kentin kuzeybatısında ayrı bir kara parçası olan blakharnai'dir. Galata'nın en parlak dönemi Cenovalıların bölgeye yerleşmeleriyle başlar. Cenovalılar on ikinci yüzyılda Haliç kıyılarında yerleşikken 1204 latin işgalinde topraklarını Venediklilere kaptırırlar ve Bizans ile yaptıkları anlaşma sonucunda galata'ya yerleşirler. Galata kulesinin yapımını Semavi Eyice şöyle anlatır. *"Cenovalıların Galata'daki bölgelerinin etrafını surlar ile çevirmeleri hakkında ilgi çekici ve Cenovalıların açık gözlü oldukları yolundaki şöhretlerine uygun, Bizanslı tarihçi Nikephoros Gregoras'ın yazdığı bir rivayet vardır. Bizans'a önce bir hendek kazma oldu bittisini kabul ettiren Cenevizliler arkasından evlerin yüksekliğini serbest bıraktırırlar. Bunun üzerine bölgenin sınırı boyunca muntazam aralıklar ile kagir, yüksek 'evler' inşa ederler. Bizans İmparatorluğu'nun büyük krizler geçirmesinden istifade ile az sonra burç şeklindeki evlerin aralarını duvarlar ile bağlayarak kısa bir süre içinde Peyre Kolonisi'ni tahkim ediverirler. Bir çeşit 'el çabukluğu' ile yapılan oldu bitti karşısında Bizans ciddi bir tepki göstermemiş ve ilk surlarda böyle yapılmıştır."* Galata, 1453'ten sonra, buradaki levantenlerin pera bağları denen yöreye çekilmeleriyle Beyoğlu'nu doğurur.

Egemenliğin Simgesi: Ayasofya

İstanbul'un tarihi hatta hatta Bizans'ın tarihi Ayasofya'nın tarihidir. Kilisenin ilk yapısı 15 şubat 360'ta açılır. Bu yapı üstü ahşap çatı ile örtülmüş, uzunluğuna gelişen bir kilise yani bir basilika'dır. Ayasofya pek çok isyan görür, depremler, yangınlar, yağmalar geçirir. 532'de Bizans iktidarına karşı güçlerini birleştiren maviler ve yeşiller partilerinin ilk hedefi de Ayasofya olur, kilise yakılır. İsyanı bastıran yöneticiler kilisenin yapımına yeniden girişirler. Bugün görülen kilise işte bu tarihte temelleri atılmış olandır. Kilisenin yapımı için iki Anadolulu mimar görevlendirilir. Miletli İsadoras ve Aydınlı Tıralles. Yapının inşaatında yüz ustabaşı ve on bin işçi çalışır. Ayasofya, kaplanamaz, sınırlanamaz bir boşluk, çevrelenemeyen kosmosun simgesidir. Hristiyanlığı devletleştiren bizans için Ayasofya egemenliğin simgesidir.

Sekizinci yüzyılın başlarında bir başka halk hareketi, iktidara, kilisenin artan zenginliğine başkaldırır. Bizans egemenleri başkaldırının yönünü tamamen kiliseye çevirmeyi becerirler. Bizans iktidarı kilisenin zenginliğini törpülemek için 726'da tasvirkırıcı dönemi başlatır. Başkaldırının öncüsü Paolikanlar, kiliselerde asılı bulunan ikonalara, dolayısıyla kilise baskısına karşı savaş verirler. İmparator II. Leon ve ardılları kilisenin mallarına el koyarak hazine gelirini arttırırlar. Sözedilen dönemde Ayasofya içindeki tüm ikonalar kaldırılır. İkonaları kaldırılmasıyla kulağı çekilen kutsal yapı, İmparator Teofilos'un (829-842) kiliseye iki tunçtan kapı koydurmasıyla okşanır.

Ayasofya ve İstanbul tarihlerinin en büyük yağmasını 1204'te yaşarlar. Latinler Ayasofya'yı tarih baba'nın gözü önünde küçük düşürürler! *"Meryem sunağı parçalandı, dini törenlerde kullanılan kupalardan şarap içildi, yağmalanan eşyayı yükleyebilmek için hayvanlar kilisenin içine sokuldu. Hatta Bizanslı Niketas'a göre, bir fahişe, kürsüye çıkıp şarkı söyledi, dansetti. Bu arada 'gerçek haç'ın parçası' İsa'nın mezarından bir taş, Meryem'in sütü, İsa'nın kefeni, birçok azizlerin kemikleri gibi değerli mahfazalar içinde saklanan birçok kutsal eşya da Ayasofya'dan alınarak batıdaki kiliselere yollanmıştır."*

Söylediğim gibi Ayasofya'nın tarihi İstanbul'un, Bizans'ın tarihidir. William Butter Yeats, Bizans adlı şiirinde, kanlarla yıkanmış altın kadehlerini anlatır. Ona göre insanın yüzkarası zenginliğidir, debdebesidir Bizans: *"Günün kirli imgeleri çekildi / Yattı İmparator'un sarhoş askerleri / Söndü gecenin titreşimleri, bekçinin türküsü / Büyük katedralin çamını izledi / Yıldız aydınlığı ya da ay aydınlığı kubbede / İnsana tepeden bakmakta / karmaşadan başka bir şey olmayan / İnsan huyunun öfke ve pisliğine Bir imge yüzer karşımda, bir insan ya da gölge insandan çok bir gölge gölgeden çok bir imge / Çünkü Hadis'in makarası sarmakta mumya sargılarını / Açabilir dönüp duran yolları / Kuru bir ağız ve kesik bir soluğu // Çağırır başka kesik soluklu ağızları / Selamlarım üstüninsanı / Yaşamdaki ölüm derim ona, ölümdeki yaşam // Mucize, kuş ya da altın bir kuyum / Daha çok mucize de kuştan ve kuyumdan / Yıldız aydınlıklı altın dal üstüne konduruluş / Hades'in horozları gibi öter durur / Ya da acı duygular vermiş ay, bağır çağır / Değişmez metalin debdebesinde / Sıradan bir kuş ya da çiçek Ve çirkefle kanın karmaşası. // Gece yarısı İmparator'un kaldırımlarında çırpınır / Hiçbir odundan beslenmeyen alevler, çelikle ateşlenmemiş, // Fırtınalar dağıtamaz, alev doğurur alevleri / Kandan doğan ruhlar gelir / Ve bırakır gider öfkenin tüm karmaşalarını / Ölüyor dans ederek /E srikliğin acısı Yeni yalazlamayan bir alevin acısı // Binmiş bir yunusun çirkefine ve kanına / Ruhlar arka arkaya! Kırar tufanı kuyumcular / Altın işlemecileri İmparator'un! / Dans salonunun mermer döşemesi / Kırar acı öfkenin karmaşalarını / Bu imgelerden peş peşe / Doğar taze imgeler / O yunusla parçalanan, çanlarla sarsılan deniz."* (İngilizce'den çeviren: Güven Turan)

Ossip Mandelştam'ın Ayasofya adlı şiiri kiliseye duyulan inancı anlatır. Şair binlerce yıllık dinsel bakışın devamcısıdır. *"Ayasofya-Tanrı'nın kralı / Ve halkını durdurduğu yarda / Tanıklara bakılırsa kubbesi / Bir zicirle asılıymış göğe. Efesli Artemisbile izin verdi / Etkilenip İustianus'un zamanından / Yedi yeşil sütun alınmasına / Yabancı tanrılar için tapınağından. // Ruhuyla, düşüncesiyle yüce / Neyi amaçlar o gözüpek mimar / Tonozlar, mihraplar dikip / Doğuyla batıyı birbirine bağlar? // Camlarda aydınlığın yengisi / Evrenle ışıyor şimdi tapınak / Ve eteklerinde kubbenin / O dört gözalıcı başmelek. // İnsanlardan, yüzyıllardan uzun / Yaşayacak bu değirmi, bilge yapı / Meleklerin içli yakarısıyla bile / Kırışmayacak gölgeli yaldızları."* (Fransızca'dan çeviren: Samih Rifat)

Yıl 1453, Konstantinapol Evliya Çelebi'nin deyimiyle İslambol olur. Ayasofya'nın kubbesine çıkan Fatih, farsça şu beyti okur. *"Perde-dari mü-küned der tak-ı kisra ankabut / Bum nevbet mi-zened der kala-ı efrasıyah"* (Örümcek Kisra'nın penceresinde perdecilik yapıyor) Baykuş Efrasiyab'ın kalesinde nevbet çalıyor.) Kisra, eski İran egemenlerinin ünvanıdır. Fatih kendi egemenliğini anlatır bu iki dizeyle. Kisralar, efrasiyahlar boş duruken ben der, ayasofya'nın kubbesinde hükümdarım!..

Osmanlı Mutluluğu: Dersadet

Osmanlı mutluluğu saray şiiriyle karşımıza çıkar. On sekizinci yüzyılda Patrona Halil isyanı sırasında ölen Nedim, İstanbul sevdalısıdır. Cevdet Kudret, Nedim'in yaşamına dair şunları söyler: *"Divan Edebiyatı'nın en büyük şairlerinden sayılan Nedim İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Ahmet'tir Anadolu'da kadılıklarda bulunmuş olan Mehmet Efendi adlı birinin oğludur. Büyükbabası, Sultan İbrahim devri kazaskerlerinden Merzifonlu Mustafa bin Müslihiddin'dir Nedim, 1723'ten sonra, Mahmutpaşa Mahkemesi Naipliği'ne atanmış, daha sonra, ilmiye mesleğinde de gittikçe ilerleyerek, sırasıyla Molla Kırımi Medresesi, Sadi Efendi Medresesi (..)'ne atanmış...*

Tarihlerde Lale Devri (1718-1730) olarak bilinen zevk ve eğlence devrinin adamı olan Nedim, o devri sona erdiren Patrona Halil ayaklanması sırasında bir rivayete göre evinin damından düşerek ölmüştür, 1730.

Nedim İstanbul ve saray sevdasını, sarayda gördüğü cömertlikleri İbrahim Paşa için yazdığı bir kasidede şöyle anlatır. *"Bu İstanbul şehri benzersizdir ve paha biçilemez; bir taşına bütün Acem memleketi fedadır İki deniz arasında bütün bir cevherdir, cihanı anlatan güneşle tartılsa layıktır / bir nimetler madenidir ki değerlilik ve yükseklik onun gülüdür / Orada herkes muradına erişir, onun için, dergahları ricacılar sığınağıdır / Çarşılarında bilgi kumaşı satılır, onun hüner pazarı bilim ve bilgin madenidir / Ey cihanın sahibi sadrazam! Tanrı mutluluğunu çoğaltsın, senin devletin gönül sahiplerine Tanrı lutfudur /Ey dünya veziri özellikle Nedim kulun, lutuf kerem cömertlik ve bahşişine gark olmuştur* Nedim'in İstanbul'u, evet burada rahatlıkla Nedim'in İstanbul'u diyebiliriz, sırça saraylar içine sokulmuş bir şehirdir. Nedim'in İstanbul'u lale bahçeleri, kır eğlenceleridir. Patrona Halil isyanında kaçacak bir yer olarak evinin damına çıkması Nedim'in İstanbul sokaklarına yabancılığını göstermez mi..

Dertler Kapısı: Deraliye

On dokuzuncu yüzyıla gelirken İstanbul'u bir sis sarmaya başlar. Sisin ilk belirtileri Namık Kemal'de görülür. Şair Osmanlı yönetimiyle içli dışlıdır. 1876 Kanun-i Esasi çalışmalarında bulunur. İşler yolunda gitmez ve Abdülhamit'in baskıcı tutumuyla sürgünlere gönderilir İstanbul Namık Kemal'de baş-

kenttir, payitahttır. Sürgün üzerine şunları söyler şair: *"Görüp ahkam-ı asrı münharif sıdk u selametten. Çekildik izzet ü ikbal ile bab-ı hükümetten /.../ Muini zalimin dünyada erbab-ı denaettir. Köpektir zevk alan sayyad-ı bi insafa hizmetten."* (Çağın yönetimini sapmış görüp doğruluktan ve kurtuluştan. Çekildik saygınlığımız ve onurumuzla hükümet kapısından /../ Yardımcıları zalimin dünyada alçak kişilerdir. Köpektir zevk alan acımasız avcıya hizmetten.)

Sis, Tevfik Fikret ile yoğunlaşır, göz gözü görmez olur İstanbul'da, geçmişin tüm ilençleri, Aşiyan'da Fikret'in dizelerine akar: *"Sarmış ufuklarını senin gene inatçı bir duman/beyaz bir karanlık ki gittikçe artan / .../I ayık bu örtünüş sana, ey zulümler sahası! / Ey zulümler sahası... Evet, ey parlak alan /../ Ey köhne Bizans, ey koca büyüleyici bunak / ey bin kocadan arta kalan dul kız /../ Örtün evet ey felaket sahnesi... Örtün artık ey şehir / örtün ve sonsuz uyu, ey dünyanın koca kahbesi! / Ey debdebeler, tantanalar şanlar alaylar / Katil kuleler, kal'ali ve zindanlı saraylar /.../ Ey ancak masalların tanıdığı bir hatıra: Namus!/ey adamı ikbal kıblesine götüren yol: Ayak öpme yolu /.../ Ey nefret edilen, hakir görülen milli gayret / Ey kılıç ve kalem, ey iki siyasi mahkum /.../ Ey hicran üzgünü ana, ey küskün karı koca / ey kimsesiz avare çocuklar... Hele sizler, hele sizler / Örtün, evet ey felaket sahnesi örtün artık ey şehir / örtün artık ey şehir / örtün ve sonsuz uy, ey dünyanın koca kahbesi!"* Fikret İstanbul'a kötücül, geleceksiz bakar. Ona göre İstanbul'un sokakları kanla irinle yıkanmıştır. Yahya Kemal, sisin dağılacağını söyler, divan şiiri geleneğiyle İstanbul'a bakar: *"Birden kapandı birbiri ardınca perdeler Kandilli, Göksu Kanlıca, İstinye nerdeler? / Son zümrüt ortasında, muzaffer akıp giden Firuze nehri nerde? Bugün saklıdır, neden? Benzetmek olmasın sana dünyada bir yeri / eylül sonunda böyledir İsviçre gölleri / bir devri lanetiyle boğan şairin Sis'i. Vicdan ve ruh elemlerinin en zehirlisi / Hülyama bir eza gibi aksetti bir daha / Örtün! Müebbed uyu! Ey şehr! / o beddua... / Hayır bu hal uzun süremez, sen yakındasın. Hâlâ dağılmayan bu sisin arkasındasın / Sıyrıl, beyaz karanlık içinden, parıl parıl. Berraklığında bilme nedir hafta, ay ve yıl / Hüznün, ferahlığın bizim olsun kışın, yazın. Hiçbir zaman kader bizi senden ayırmasın."* Nedim İstanbul'un bir taşını acem elleriyle değişmezken, Yahya Kemal daha ılımlıdır. İstanbul, benzetmek olmasın İsviçre göllerini andırır! Gündoğdu'nun dediği gibi Yahya Kemal, Pera Palas'tan İstanbul vapurlarını izler amma vapurların kömür depolarını düşünmez, bir resimdir İstanbul. Sis dağılacak ve resim açığa çıkacaktır.

İstanbul kavgasına, sıkılmış yumruklarıyla Nazım Hikmet katılır, Kuvayı Milliye Destanı'nda İstanbul'u şöyle anlatır: *"Biz ki İstanbul şehriyiz / Seferberliği görmüşüz / Kafkas, Galiçya, Çanakkale, Filistin / vagon ticareti, tifüs ve İspanyol nezlesi / bir de ittihatçılar / bir de uzun konçlu Alman Çizmesi / 914'ten 18'e kadar /y edi bitirdi bizi / Mücevher gibi uzak ve erişilmezdi şeker / erimiş altın pahasında gazyağı / ve namuslu, çalışkan, fakir İstanbullular / sidiklerini yaktılar beş numara lambalarında / Yedikleri mısır koçanıydı ve arpa / ve süpürge tohumu / ve çöp gibi kaldı çocukların boynu / Ve lakin Tarabya'da, Potişan'da ve Ada'da Kulüp'te / aktı Ren şarapları su gibi / ve şekerin sahibi / Kapladı Miloviç'in yorganına 1000 liralıkları / Miloviç'te beyaz at gibi bir karı / Bir de sakalı Halife'nin / bir de Vilhelm'in bıyıkları / Biz ki İstanbul şehriyiz / güzelizdir / dört yanımız mavi mavi dağdır, denizdir / Öfkeli büyük bir şair: / Ey bin kocadan arta kalan bilmem neyi bakir' demiş bize / ve bir başkası / yekpare Acem mülkünü feda etti bir sengimize / Biz ki İstanbul şehriyiz / İşte, arzederiz halimizi / Türk halkının yüce katına / Mevsim yazdır /919'dur / Ve teşrinlerinde geçen yılın / dört düvele teslim ettiler bizi / gözü kanlı dört düvele / anadan doğma çırılçıplak / Ve kurumuştu ve kan içindeydi memelerimiz /B iz ki İstanbul şehriyiz / Fransız, İngiliz, İtalyan, Amerikan/ bir de Yunan / bir de zavallı Afrika zencileri / yer bitirir bizi bir yandan / bir yandan da kendi köpek döllerimiz / Vahdettin Sultan / ve damadı Ferit / ve İngiliz muhipleri / ve Mandacılar / Biz ki İstanbul şehriyiz / yüce Türk halkı / malumun olsun çektiğimiz acılar...*

Nazım'ın şehri, acının ve direncin şehridir...

Cumhuriyet Devri ve Günümüz Türk Şiirinde İstanbul

Şiirde İstanbul'a bakışlar tarihsel birikimiyle günümüzde de sürüyor. Bu bakışlarda İstanbul kimi zaman özlemin kimi zaman dertlerin, acıların kentidir. İstanbul bir kartpostal gibi anlatılır, bu anlatıma karşı çıkanlar görülür. Kartpostal anlatımlarda ülküsel bir kent çizilir. Genç yazarınız bu anlatımlarda hep şöyle der: 'ah ulan neymiş bu şehir' sonra bir an duraksayıp W. Butler Yeats'i, Namık Kemal'i, Fikret'i, Nazım'ı anımsar. İstanbul kimi şiirlerde yenilgilerin, kavganın, uğraşın kentidir.

Ziya Osman Saba'nın *İstanbul* adlı şiiri özlenen bir kenti anlatır, özlemin şehridir İstanbul, çocukluğun, gençliğin, yaşanmışlığın özlemi: *"/.../ Bir yanda, serin sabahlarla beraber /d oğduğum kıyılar: Beşiktaşım / Baktıkça hep semt semt, yer yer / Beş yaşım, on beş yaşım, ah yirmi yaşım / Durmuş bir tepende okuduğum mektep / Askerlik ettiğim kışladır ötesi / Bir gün, bir kızını benim eden / Evlendirme dairesi / Gün olur, Köprü ortasında durur / Anarım, Adalarda çamların uykusunu / Gün olur, Beyoğlu'nu özler içim / koklamak isterim tünelin koku-*

sunu /.../ Bir daha görüyorum seni dünya gözüyle / Göğün hep üstümde, havan ciğerlerimdedir / Ey doğup yaşadığım yerde her taşını / Öpüp başıma koymak istediğim şehir!"

A. Behramoğlu için İstanbul kendine dönmektir: *"Göğsüme bir İstanbul çiziyorum / Başparmağınla, kelebek biçiminde / Çocukmuşum gibi aynanın önünde /Y üzümü saçlarımı okşuyorum // Kadıköyden herhangi bir deniz / Tenha bir tramvay şişliden /S amatyadan belki sultanahmetten / İncir ağaçları ansıyorum // Göğsüne bir İstanbul çiziyorum / Başparmağımla, kelebek biçiminde / Biraz umutsuzum, biraz yorgun işte / En çok gözlerimi seviyorum."*

Yahya Kemal bir resim çizer: *"Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul! / Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer / Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul! / Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer. // Nice revnaklı şehirler görülür dünyada / Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan / Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rüyada /Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan"*

A. Kadir ve Berrin Taş, Yahya Kemal'in resmini bozup sokaklara inenlerdir. Önce A. Kadir:

Orda, adamı düşündüren / denizler vardır / -ışıltılı ve berrak- / şurda gemiler durmuş / kimbilir / zincirleri ne ağırdır / Sarayburnu / Kızkulesi / Haydarpaşa... / Bak işte köprü / Böyle ayak altında bütün gün / İşte yollar gıcır gıcır / İşte Sultanahmet Meydanı şu gördüğün / Nihayet, ilerde deniz / mis gibi balık kokar / Daha sonra Adalar / ve hep çam ağaçları /Oranın mehtabı tatlı olurmuş / öyle derler / rüyadaymış gibi yaşar insan / Galiba böyle görülür İstanbul / bir karpostal önünde durup / iştahla bakarsan."

Berrin Taş, *Bir İstanbul Sabahı*: *"Bozbulanık bir günün erken saatinde / koşuşturan bu kalabalık nereye gidiyor. // Adımların onu sürüklediği yolu bilmeden / çırpınan bu sessiz uğultu öfkesini nerde gizliyor // Gittiği yönü belirlemeden yalpalayan / bu çılgın haykırış gözyaşlarını / hangi dingin sularda biriktirdi // Oltasını denize atmış bekleyen / gülümseyişlerin kıyıya çizdiği çocuk / masum sevinçlerin ardında / kuşlara taş atarken çocukluğunu yitirdi // Ey düşlerimin yitirdiği kent / şarkılarda seni ulaşılmaz yaparlar / bir kaç oyun havası / anason / ve balık."*

Erol Çankaya ve İlhan Berk İstanbul'a umutsuz, kötücül bakarlar. İstanbul onların dışında bir kenttir sanki. Erol Çankaya, *Siren*: *"Bildiğim artık / Yalnızlığın yurdu sensin / Keder yağar dört mevsim göklerinden / Ey şanlı tarihin efsunkar coğrafyanın yurdu / Nefret ediyorum senden! // Çıksam sokaklarına / Bira ve ter / Kozmatik kusmuk bütün / Ağzını açsan / Satır satır konfeksiyon kültürü / İçinde yaşar birbirine düşman o bin halk / Ve hızla akan eğlence endüstrisi // Ey İstanbul, bunları göre göre bildim / Ticaretin merkezi sensin, bu kabul / Limanların sabahtan sabaha / Gemisini kurtaran kaptanlarla dolu / Ve her türlü üçkağıtçılığın merkezisin!"*

İlhan Berk *İstanbul*: *"İşte kurşun kubbeler şehri İstanbul'dasın / Yağmur altında bir adam sallanır durur sehpada / Bir damla mavi gök damlası gözlerinin üzerindedir / Karnını taşlara vermiş biri yatar camilerin önünde / Denize ağaçlara karşı / Bir bahriyeli bu şehrin parkında gördüğü rüyalardan / utanıp kaçtı // Bakarsın ayağın dibinde boyalı kirli yelkenler yatar / Fildişi kakmalı aşağılık bir gökyüzü çalkanıp durur / Memurun serserinin aşkları hayalleri kendilerine mahsus / Ve deliler durup durup küfür etmesini unutmazlar / Minarelerine takılı bulutların sarhoş olduğunu / şairler söylediler / Dört yanında Allah'a söve söve yaşanır / Bir meyve gibidir intihar sabah akşam bölüşülür / Rakının adı geçtiği yerde ayağa kalkılır / Sualler tanzim edilir yaşamaya ait, sorulmaz // Bu şehir aşktan değil şehvetten düşüp gebermeye hazır / Genç orospular ölü padişahlar hastalar şehri / Rezil İstanbul."*

İlhan Berk ve Erol Çankaya, illetli bakarlar İstanbul'a. Bu bakış yanılsamalı, tek taraflı bir bakıştır. Şehri, lanetler iki şair, karalara boyarlar. Bu şiirler İstanbul'a yakınlaşmamızı, yaşamımızla, İstanbul'u karşılaştırmaya yardımcı olabilir mi. Bu şiirleri okuyan ve dahası etkilenen kişiler, kış aylarında güneş gözlüğü kullanıp, otobüslerden itina ile kaçınabilirler...

Attila İlhan için İstanbul, dudakları boyalı bir kaldırım yosmasıdır. Attila İlhan şiiriyle İstanbul'u ulaşılmaz kılar, sonra kaldırıp yerden yere çalar. Şiir iki kutup arasında gider gelir, İstanbul kimi zaman kirli dudaklıyken kimi zaman eski bir kitap gibidir. Attila İlhan'ın kentle girdiği uğraş, onu ele geçirme, yengi, yenilgi üzerine kurduğu bir uğraştır.

İstanbul Ağrısı: *"kanatları parça parça bu ağustos geceleri / yıldızlar kaynarken / şangur şungur ayaklarımın dibine dökülen / Sen / eğer yine İstanbul'san / yine kan köpüklü cehennem sarmaşıkları büyüteceğim / pançak pançak şiirler tüküreceğim / demek yine ben / limandaki direkler ormanında bütün bandıralar ayaklanıyor / kapı önlerinde boyunlarını bükmüş tek tek kafiyeler / yahudi sokaklarını anlatan telaviv şarkıları / mavi asfaltlara çökmüş / diz bağlıyor / eğer sen yine İstanbul'san / kirli dudaklarını bulut bulut dudaklarıma uzatan / sirkeci gar / nda tren çığlıklarıyla bıçaklanıp / intihar dumanları içindeki haydarpaşa'dan / anadolu üstlerine bakıp bakıp / ağlayan / eğer sen yine İstanbul'san / aldanmıyorsam /yakaları karanfilli ibneler eğer beni aldatmıyorsa / kulaklarımdan kan fışkırıncaya kadar / yine senin emrindeyim / utanmasam / gözlerimi damla damla kadehime damlatarak / kendimi yani şu bildiğin attila ilhan'ı / zehirleyebi-*

lirim / sonbahar karanlıkları / tuttu tutacak / tarlabaşı pansiyonlarında bekarlar buğulanıyor / imtihan çığlıkları yükseliyor üniversite'den / tophane iskelesinde diesel kamyonları sarhoş / direksiyonlarının koynuna girmiş bıçkın şoförler / uykusuz dalgalanıyor / ulan istanbul sen misin /senin ellerin mi bu eller / Ulan bu gemiler senin gemilerin mi / minarelerini kürdan gibi dişlerinin arasında / liman liman götüren / ulan bu mazot tüküren bu dövmeli gemiler senin mi /akşamlar yassıldıkça neden böyle devleşiyorlar / neden durmaksızın imdat kıvılcımları fışkırıyor /antenlerinden /neden /peki istanbul ya ben / ya mısralarını dört renkli duvar afişleri gibi / boy boy / gümrük duvarlarına yapıştıran yolcu abbas'la benim kahrım / ya senin ağrın / ağır kabaralarınla uykularımı ezerek deliksiz / yaşattığın / çaresiz zehirler sunan çılgın bir yılan gibi / burgu burgu içime boşalttığın / o senin ağrın / o senin / eğer sen yine istanbul'san / yanılmıyorsam / koltuğumun altında eski bir kitap diye götürmek / istediğim / sicilya'lı balıkçılara marsilya'lı dok işçilerine / satır satır okumak istediğim / sen / eğer yine istanbul'san / eğer senin ağrınsa iğneli bir beşik gibi her tarafımda / hissettiğim / ulan yine sen kazandın istanbul / sen kazandın ben yenildim / kulaklarımdan kan fışkırıncaya kadar / yine emrindeyim / ölsem yalnız kalsam cüzdanım kaybolsa / parasız kalsam tenhalarda kalsam çarpılsam / hiç bir gün hiç bir postacı kapımı çalmasa / yanılmıyorsam / eğer sen yine istanbul'san / senin ıslıklarınsa kulaklarıma saplanan bu ıslıklar / gözbebeklerimde gezegenler gibi dönen yalnızlığımdan / bir tekmede kapılarını kırıp çıktım demektir / ulan bunu sen de bilirsin istanbul / kaç kere yazdım kimbilir / kaç kere kirpiklerimiz kasaturalara dönmüş / diken diken / 1949 eylül'ünde birader mırç ve ben / sokaklarında mohikanlar gibi ateş yaktık / sana taptık ulan / unuttun mu / sana taptık."

Bu çalışmayı geçen yılın yaz aylarında Berrin Taş yönetimindeki *Şiir Atölyesi*'nde sunmuştum. Çalışmamı yeniden gözden geçirip yayıma hazırlarken İstanbul'u düşünüyorum, yeniden düşünüyorum. Sahi nesini seveceksiniz bu hoyrat kentin. Sıkışmış kaldırımları, gürültülü patırtılı yüzyılların debdebesinden gelen Beyoğlu'su, beton binalar arasında havasız kalmışlığı, evden okula giderken saatlerce tıklım tıklak çilesini çektiğim otobüsleri İstanbul'u Şişhane'den gözlerken, sevgilime bu şehirden nasıl kaçacağımızın kurgusunu anlatırım, güneş beton yığınlarının ardında devrilir, Haliç'in üstünde binlerce evde ışıklar yanar, Kemal Özer'in şiiri başlar. *Haliç: "I. Aralanıyor işte / bir günün kapısı daha / sokuluyoruz Haliç'e doğru / ayrılıp küçücük bir vapurla/ Galata Köprüsü'nden/ suları köpürte köpürte // Suları köpürte köpürte / kürek çekiyor sanki hamlacılar / ilk ışıklarıyla sabahın / sokuluyoruz Haliç'e doğru / bir düşü emziriyor sanki yine / ayağı dibine kıvrılıp Saray'ın // Bırakmıyor neyse ki gün ışığı / girmemizle çıkmamız bir oluyor tarihe / ne hamlacılar kalıyor, ne gezinti kayığı / ne de sularda sürüklenen düşlerin / kıyıya vurmuş gölgesi yalılar / Sokuluyoruz Haliç'e doğru // II. İstanbul çoktan uyanmış / delip çıkmış alacakaranlığı / kubbeler ve minareler / çoktan uyanmış çalışan el / üreten göz, işleten ayak / çaylarını yudumlar yudumlamaz / yollara dökülmüşler çoktan / işbaşı beklemiyor çünkü / sabırsız fabrika kapıları // Çoktan acıkmış İstanbul sofra başlarında sabırsız / çiğnemeye hazır çeneleri / obur gökdelenlerin / hazır tıkınmaya büyük oteller / bulvarlar, eğlence yerleri / tecimenler hazır öğütüp yutmaya / tasmasından çözmüşler iştahlarını / salmışlar Haliç kıyılarına / III. Bir uğultu değirmeni ilk uğrağımız / her sabah kurulan bir insafsız Pazar / sağıyor yeşil sevincini uzak tarlaların / güneşten damıtılmış körpe yemişleri / kamyon kamyon sağıyor güneyden kuzeye / daha tohumdayken ucuza kapatıp / sandıklarla çuvallarla örgütsüz emeği / sağıyor geviş getiren ağızlarına / altın dişli küstah aracıların / Üstü kabuk bağlamamış bir yarayı / bir kez daha yırtıyor her pazarlık / çünkü yemişler değil alınıp satılan / yağmalanmış umutlarıdır ırgatların / gurbete çıktılarsa ilkyazla birlikte / dağıldılarsa verimli ovalara kışlaklarından / dönüp duruyor tepelerinde bir alıcı kuş / bir ucu İstanbul'da; Haliç kıyısındadır / bir ucu güneydeyse kanatlarının // IV. Ve bir başka uğultu Balıkpazarı'nda / çakıp sönüyor deniz feneri gibi / ağlardan süzülüp karaya vurmuş sanki / balıkların kaynaştığı koskoca bir gövde / her sabah ürün veren koskoca bir yorgunluk / bıraksalar yetecek herkesi doyurmaya / yetecek araya girmese yağmacılar // Yağmalanıyor her sabah bu paylaşmada / denize ektiği tohum terli alınların/dalyanlarda bekleyenler sürülerin yolunu / ağ dökenler ığrıp motorlarında avuçları patlayana kadar kürek çekenler / yeniden düşüyorlar her sabah tuzağına // V. Başımızı kaldırınca kıyıdan / göz göze geldiğimiz Cibali fabrikası / ödenmemiş bir yorgunluktan sonra / tüttürmek istediğimiz kahırlı sigarayı / uzatıyor parmaklarımızın arasına // Avuçlara biriken nasır, çapalarken tütünü / ve kırıpda düzerken gösterilen sabır / buluşuyor tezgah başlarında / hünerli elleriyle işçi kızların / aynı kahırlı yazgı doluyor kutulara // VI. Bir sigara içimi ötede tekneler / Kasımpaşa önlerine doğru / bekleşen tekneler kıyı boyunca / aynı kahırlı suskunluk içindeler / Ama baştankara etmemiş hiçbiri / yutkunsalar da tütmeyen bacalarıyla / yanlarından geçerken Haliç vapuru / tersane kapılarında midye bağlasalar da / hiçbiri düşürmemiş boynunu / görüyoruz yanlarından geçerken / en küçük bir rüzgarda bile eşindiklerini / bir el sağrılarına dokununca / demir tarayıp şahlanacaklar*

sanki // VII. Horgören bir el insan yaşamını / sanki dişlerine tutuyor koskoca bir hızarın / biçtikçe püskürttüğü yongalardır / eğri büğrü sokaklardan yukarı / tırmanan köhne evler yamaçlarda / ve kıyılara biriken iskeleler // Artık konuşmayan bir ağzın / sanki yorgun damağında sıralanır / unutulmuş bir dilden birkaç sözcük / Kasımpaşa, Fener, Halıcıoğlu, Balat / kiminin söyleyecek kimsesi kalmamış / kimi ancak belli saatlerde anılır // VIII. Hepsi de birer anı kıvamında / rastladığımız insanlar / Sesleri anı olup kalıyor / konuştukları zaman / gölgelerini tazeleyecek su / kirleniyor durmadan / kararıyor durmadan düşleri / özlemleri eskiyor sıcağı sıcağına / daha doğar doğmaz istekleri / boğulup kalıyor kuşatılmış bir dünyada / birer anı oluyor geçmiş günlerden / çocukları düşer düşmez ana karnına / geçmiş ve gelecek günlerden birer anı / Birer anı kıvamında / 'yaşayan' ile 'yaşayacak olan' / Haliç insanlarında // IX. Bir büyük zincir düşünün / nerdeyse boşanacak / düşünün hazırladığı gürültüyü / bütün sesleri bastırarak / öylesine gergin işte / tersaneye yaklaşırken / Haliç üstündeki gökyüzü // İşte öylesine aydınlık / bilenmiş gelmiş elleri / ilk tersane grevlerinden işçilerin / bir gemi için değil / bir türkü için / bir ağızdan söylemek için / bir türküyü omuz omuza / salladıkları balyoz / vurdukları perçin / kızağa koydukları omurga / / Kaynak yapıyorlar / ellerindeki aydınlıkla / ödenmemiş emeğin öfkesi / parlıyor oksijen alevinde / parlıyor yüzlere tutulan maskelerde / yepyeni bir şafağın haberi / öylesine duyarlı işte / ayrılırken tersaneden / Haliç üstündeki gökyüzü / X. Parça parça sökülen karanlık / toprağın derinliklerinden / şimdi mavnaların karnında / çıkmayı bekliyor yeryüzüne / çıkmayı bekliyor bir kez daha / / Bir kez daha acıyan tırnak / ağrıyan bel, tutulan omuz / kömür çıkarıyor yeryüzüne / sökenle taşıyanın imzası / bir kez daha buluşuyor alınterinde // Kovanına girip çıktıkça mavnaların / sırtlarında küfeleriyle arılar / oğul veriyor gün ışığı / oğul veriyor karanlıkta aydınlığı // XI. Yorulmak bilmez kayıklar / iki kıyı arasında / görünmez ilmiklerle / bir yazgıyı dokuyan / dolmuş kayıkları / / Kara sularında Haliç'in / getirmeye çalışanlar / parça parça bir araya / çoktan dağılmış bir güneşi / her gün boğaz tokluğuna / Geçenler karşıdan karşıya / bir dünyayı bırakıp / başlamak için / Bir başka dünyaya / sıcak küllerin üzerinden // XII. İri bir toplardamar gibi / seyirir durur Sütlüce'de mezbaha / tertemiz havasından doğu otlaklarının / çeker alır bıçağın altına / el değmedik sevincini süt kuzularının / sabah çiğinde titreşen gün ışığını / çeker alır danaların ürkek alınlarından / damaklarından çeker alır körpe yeşilin tadını / imzası çoktan silinmiş sinsi bir anlaşma // Kasların içindeki besleyici diriliği / kana dönüştürüp Sütlüce'den / püskürtür mutfaklara bir atardamar gibi / çobanların ürettiği kaval sesinden / işlek ellerinden kesimcilerin / kanı emeğe dönüştürüp / püskürtür ara sokakların kasaplarına / püskürtür paraya dönüştürüp emeği / tıknaz kasalarına celeplerin // XIII. Silahtar'da bir el / ışığı üretmek için / Ellerden oluşan bir el / dokunmak için düğmelere / sekiz saat üç öğün // Daldırıyor parmaklarını / kömürün karanlığına / yanıyor ocak ısınıyor kazan / avuç avuç kıvılcımı / Devşiriyor Haliç'in sularından // Fabrika boyunda bir el / kıyıda toprağın üzerinde / akıyor kayış dönüyor kasnak / fışkırıyor alınterinin ıslığı / çelik telleri çınlatarak // Kamaşıyor parmak uçları / Silahtar'da bir elin / değdikçe başka tezgahlarda / başka parmakların ucuna / çiçekleriyle elektriğin // XIV. Bakıyoruz Eyüp sırtlarından / aşağıya doğru kuşbaşı / ayaklarımızın altında kıvrılan / kırık kanatlı durgunluk / Haliç'in alnı olmalı / yüzümüze vuran sıcak / yansıyor olmalı / Çarpıp da Haliç'in alnına / döküm fırınlarından / çarpıp da sıçrayan ses kulaklarımıza / grev davullarının olmalı / Haliç'in alnında bir yazıdan // Anlıyoruz / yolu kesilse bile / durmayacağını Haliç'in // istediği kadar çeksin ellerini yeşil / cam önlerine dizilen saksılardan / ağaçlardan çeksin ellerini, yosunlardan / istediği kadar kararsın sular / geçit vermesin gün ışığına / istediği kadar kök salsın batak / daralsın parmakları / gırtlağına sarılan çamurların / döküntü öbeklerine / konup kalksın istediği kadar / açgözlü martılar // Anlıyoruz / durduramayacak Haliç'in akışını / sürükleyip götüremediği artıklar / Çürüyüp dağılan gemi leşleri / sinsice biriken zehir / sökülmüş teknelerden / Bölüp de durduramayacak / altından geçtiği köprüler / ve bir hüzün çığılığı gibi / boşluğa açılan ağızları / bırakılmış iskelelerin // Durduramayacak anlıyoruz / akışını denize doğru / bakınca Galata Kulesi'nden // görünce yeniden yaratılmış / gün ışığını akşam olurken / yorgun yüzlerinde emekçilerin // görünce ışımaya hazır / çalışkan ellerinde yeniden"

Yararlanılan Kaynaklar

1. Meydan Larus
2. Evliya Çelebi, Seyahatname Cilt 1, Kültür bakanlığı yayınları
3. Şefik Can, Mitoloji ve Anadolu Söylenceleri
4. Emine Uyumaz, msü, bizans tarihi ders notları
5. Semavi Eyive, Galata ve Kalesi
6. Semavi Eyive, Ayasofya
7. G.L. Seidler, Bizans Siyasal Düşüncesi, çeviren: Mete Tunçay
8. Kitaplık, s. 35
9. Sanat dünyamız, s. 69-70
10. Cevdet Kudret, Nedim
11. Memet Fuat, Namık Kemal
12. Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz
13. Nazım Hikmet, Kuvayi Milliye Destanı
14. *Kemal Özer, Şiirlerle İstanbul*
15. *Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü*
16. *Berrin Taş, Bir Kente Ağlıyorum.*

İNSANCIL ATÖLYESİ
ŞİİR ÇALIŞMASI

Deniz Üstüne Şiirler

MARTI VE DENİZ

Umudum muydu,
"Görülmüştür"
damgalı mektuplar mıydı yanan?
Duyduğum,
bir martı çığlığı olmalı.
Denizi anlatan satırlardan
sıyrılıp,
hücreme dolan.

İnci AYDIN

Deniz'e

Dönüyor dünyayla rengin
Mavi yeşile, mor kızıl'a
Tan düştüğünde üstüne
Martılar Mevleviye

Yüzüm dönüyor yüzüne
Konuktur artık
Gözümün yaşı, hıçkırığım
Kentin iç çekişleri

Deniz fenerleri ışığında
Karanlığı yırtan çığlığımla
Uyanan kıyılarına
Balıkçı tekneleri ulaştığında

Gülhan DİKME

Tektir Deniz

Akdeniz
Karadeniz
Kızıldeniz...
Bakmayın bu isimlere
tektir Deniz
Toplanır onda nehirler
uzanıp gider gündüzlere

Hatırlayın
haykırmıştı o sehpada
Yaşasın Bağımsız Türkiye
Yaşasın Sosyalizm diye.

İsmet ALICI

Türkülerin binbir rengi bu gecede buluşuyor!..

Ruhi Su Kültür ve Sanat Vakfı tarafından düzenlenen gecede; uzun süredir İstanbul'da konser vermeyen Selda Bağcan sevenleriyle ilk kez buluşacak. Türkü tutkunlarına 70'lerin büyülü nostaljisini yaşatacak Selda Bağcan, yeni çalışmalarıyla bugünün tınılarını da AKM salonuna taşıyacak. Gecede sahne alacak Kardeş Türküler, Anadolu'nun binbir rengini hareketli ve coşkulu sahne performanslarıyla sunarken, Ruhi Su Dostlar Korosu ve Muammer Ketencioğlu'da şarkılarıyla geceye renk katacak.
Hepinizi türkülerin coşkusunu paylaşmaya bekliyoruz!

6 Ocak 2003 Pazartesi Saat 20:00 Atatürk Kültür Merkezi Büyük Salon

Biletler: **Ruhi Su Kültür ve Sanat Vakfı** ,50212) 245 40 32 ve **AKM** Gişesi, **Biletix.com**'dan temin edilebilir.

MELÂİKELERE YAKARI

Adviye AZMAZ

Küçük çocukluk anılarının başladığı yıllar kişilere göre değişiyor. Bu başlangıcı üç yaşına kadar indirebilenlere özenmemek mümkün değil. İlkokul öncesi dönem olarak düşünebiliyorum ben ancak, pek fazla bir şey de anımsamıyorum. Ama, anımsayabildiklerimin üzerinde düşünürüm sıklıkla. Bunlardan birisini çok anlamlı bulurum. Bu minik bir hikâyecik ya da fıkra. Her ne ise. Tanımı önemli değil.

Ancak öylesine içerikli ki...

Fakir bir evde genç bir çift varmış. Bir köşede bir ambarları, ambarın dibinde biraz erzak, üzerinde de bir keser. Çiftin çocuk özlemleri kabardıkça dövünür, tasalanır dururlarmış... Ya bu erzak biter, ya bu keser bebenin başına düşerse... diye.

Şimdilerin bir köyü kadar olan o zamanki kasabamızın arka sokaklarından birinde yerden yığma bir küçücük kulübe vardı. Tek odalık. İçinde de Kel Kadir ile Pamuk Zühre yaşardı. Sık giderdim onlara. Her gidişimde de kapıdan girer girmez bir ambar ve üzerinde bir keser arardım. Küçücük pencereden giren ışık ortalığı yeterince aydınlatmadığı için olsa gerek, dip köşelere bile yakından bakardım. Toprak tabanlı odanın ocağında bir küçük kara tencere kaynardı. İçinde ne piştiğini hiçbir zaman görmediğim bir küçük kara tencere. Ocağın duvarına iliştirilmiş yamuk yumuk tahtadan rafta birkaç bakır sahan ve bugün bile gözlerimin önünde dipdiri duran, zarif bir bakır helke vardı. Ocağın önünde bir çul yayılıydı. Renk karışımlı, ama bu karışımın hangi renklerden oluştuğunu bilemediğim bir çul. Ocaktaki tencere kaynarken Pamuk Zühre kapı eşiğine yerleştirdiği minderde yama yapardı. Bembeyaz küçük elleri, incecik parmaklarının işleyişi, saçlarının sadece yarısını örten, renkli çiçeklerle desenli, kenarları oyalı "yazma" sı resim gibi gözlerimin önünde. Teninin duruluğu ve yüzünün çok güzel oluşu ile ünlüydü ama hangi yüz hatları, ne tür bir tasarımla yanyana gelmiş de nasıl bir güzellik oluşmuştu, onu bilemiyorum. Evlerine sık gidişimin nedenleri pek net değil. Suyumuzun bittiğini haber vermek için mi (Kel Kadir hamallık yapardı ve sağlıklı suyunu beğendiğimiz uzak bir çeşmeden su taşırdı bizim eve), çocuksuz Pamuk Zühre'nin bana sıcak davranışı mı, yoksa o karanlık tek odanın bir köşesinde bir ambar görse ümidinin itisi ile mi, yoksa çocuksuz oluşlarına acıdığım için mi... bilemiyorum. Beni arayanlar eşiğinin dibinde yama yapan Pamuk Zühre'nin hemen yanında çömelik bulacaklarını iyi bilirlerdi.

Çocuksuz bir evin yavanlığına, "yuva" kavramından yoksunluğuna, çocuksuz bir yaşamın çekilmezliğine inandım hep ve hep korumaya çalıştım çocukları. Çocuklarını döven, ya da onlara sert davranan ana-babalara, kendilerini "jandarmaya haber vereceğim"i (jandarma veya öcü korkusuyla hizaya getirilirdik) söylerdim. Arkadaşlarımı dayaktan korumaya çalışırken köteğin bir ucu da benim nasibime düşüverirde bazen.

Bulunduğum her yaş döneminin bana sağladığı biyolojik, sosyal, kültürel, maddi parasal olanaklarını, olabildiği ölçüde, çocuklara yönelttim hep. Hiç sevmem çocuklarına sert davranan, hele hele döven, ana-babaları. Halen bile çok azar işitirim onlardan, kendi işlerine burnumu soktuğumdan dolayı. Her acıtan olayda, her olumsuz gelişmede hemen çocukları düşünürüm. Çocuklar gelir aklıma yıldırım hızıyla. Kemiklerimin içindeki iliklerin eriyiverdiğini, damarlarımdaki kanın, kılsal uçlardaki son noktaya kadar, donuverdiğini gözlerimle görürüm neredeyse. Çocuklara odaklanırım uzun bir süre. Yandaşların kimler olduğunu düşünmeden, haklı-haksız ayırımı yapmadan çocuklardan yana koyarım ağırlığımı. En küçük daralarıma kadar. Olaya karışan yetişkinleri lanetleyiveririm. Bir yerlere birşeyler yazarım, bir yerlere telefon ederim, birilerine şikayette bulunurum, gerekli önlemlerin hemen ve kesinlikle alınmasını isterim.

Hiçbir şey yapamam, vururum kendimi kırlara, bayırlara.

Papatya toplayıp, seviyor-sevmiyor falı bakmak için değil elbette. Mimik derelere, ulu ağaçlara, yavru fidanlara, yüce dağlara, kuşlara, karıncalara, toprak ana'ya dert yanmak için. Çok ağacın gövdesine, çok öpücükler kondurdum ben. Beni sabırla dinlediklerini, zarif salınımlarıyla, melodik yaprak hışırtılarıyla bildirdiklerinden dolayı. Benim için yaşamın odak noktası, mutluluğun motoru, dinamizmin kaynağıdır çocuklar.

"Çocuklar için seve seve", ya da "her şey çocuklar için" deyimleri sık görülür oldu son günlerde. Başlatanların, dile getirenlerin, kaleminin ucundan

damlatanların ömürlerine bereket. Ama, deyim'le olmaz bu iş, edim haline gelmeli kapsadığı her türlü zorunluluk. Doğrudan ve fiilen katkıda bulunulması gereken bir konu bu.

Yetişkinler çıldırdı.

Zulüm, acımasızlık, vahşet, terör, açlık, susuzluk, ilaçsızlık, sevgisizlik aldı başını gidiyor. Tüm dünyada. Yalnız bizde değil. Hepsinin kapsamında bebekler, çocuklar var. Doğrudan ya da dolaylı etkilenen ve yaşamları yok edilen.

Ne hakla...

Onları kendi istekleri olmaksızın bu dünyaya getiren tüm yetişkinlerin akıllarını başlarına toplamaları için tüm dünya harekete geçmeli, herkes çocukların, yaşamın marjinelliğinden odak noktasına kaydırılması için elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Yoksa yandık, kül bile olamaksızın bu gidişle.

Yapmadığım ne kaldı acaba, yakarmadığım kimler kaldı acaba... birilerine daha yakarmalıyım... ama kimlere ve nasıl... derken Rahmetli Anacığım yetişti imdadıma. Onun bir sözü geldi aklıma. Eskiden bebeklere hiç su vermezlermiş, onları melâikeler sularmış... derdi konu ortaya geldiğinde. Adresi bulmuştum. Melâikelere yakaracaktım. ("Melâikeler" sözcüğünün iki kere çoğul olduğunu sözlükten öğrendim. Anacığımın deyimini aynen alıyorum.) Çektim kadim dostum makinamı önüme. Taktım bir kâğıt. Başladım tuşlara vurmaya. Tam hızımı almıştım ki bir dergide bir "safsata anketi" yazısı çıktı geldi. Meğer melâikelere inanmak "safsata" imiş. Melekler... "çağdaş bilimin tartışmasız biçimde reddettiği, kökü binlerce yıl önceye giden hurafe, batıl inanç ve safsata..." tanımına giriyormuş.

Uuff ki uf. N'etmeli şimdi. Üstelik serde "sosyolog" luk da var... yoksaa, iyi ki var mı... Var mı acaba... "Sosyolog" kimdir, ne iş yapar, "sosyoloji" öğrenmekle ve hatta öğretmekle "sosyolog" olunur mu... "denek"lerin ağzından düşüverenleri kapan anketörlerin getirdiklerini "bilgi" sayarlara yükleyip, aldıkları sonuçları tablolara sıralayan, sözcüklere bulayanlar mı... teori üretenler mi... ya da insanlarla yüz yüze görüşüp, duyduklarını, gördüklerini bir bütün halinde değerlendirerek kaleme alanlar mı... ya da hepsini - a'dan z'ye - kendisi yapıp son noktayı kendisi koyanlar mı... "Master" öğrenimini USA'da "sosyoloji" dalında yaparken yaygın olan bir tanım vardı. Anonim ve biraz da ironik bir tanımdı bu. Sık anımsarım: *"Sosyolog, bir kamyon şoförünün beş dakikada söyleyiverdiğini, beş yılda, beşyüzbin dolar (1972 de) harcayarak söyleyen kişidir."* İlk çırpıda "sosyolog"luk aleyhinde imiş gibi anlaşılıverir ise de, lehdedir bu tanım ve bilimsel çalışmaları içerdiğini, toplumsal ilişkileri saptamının ne derece zor ve zaman alıcı olduğunu gösterir. Yıllarca önce Sivas köylerinde araştırma yaparken vali bey ile görüşmüştük. *"Siz bilim adamları çok yavaşsınız, biz idarecilerin bu yavaşlığa katlanma lüksümüz yoktur"* demiş ve çalışmalarımıza (iki Alman zirai ekonomist ve bu satırların yazarı) desteğinin sınırlı olmak zorunda kalacağını buruk bir uslupla belirtmişti.

Neyse... amacın bu çok tartışmalı, çok çekişmeli konu ile "safsata anketi" bağlantılarını irdelemek değil. Bu işi "sosyolog piyasası"nın "usta"larına bırakmak daha doğru.

Benimkisi "çocuklar için seve seve", ya da "her şey çocuklar için" diyenlere katılmak, katkı sunmak. Melâikelere yakarımdan vazgeçmek. Zira dünya çıldırdı. Bu çılgınlığın kurbanları çocuklar, bebeler, bebekler; bu dünyaya gelmekte hiçbir dahli olmayan güzelim, kutsal küçük insanlar. Bile bile, fütursuzca, plânlı-programlı bir kıyımla karartılıveriliyor yaşamları, ya da bu yaşamlar daha başlamadan yok ediliyor. Şimdiye değin milyonlarca ilimsel, bilimsel, yasal, sosyal, siyasal çalışmalar yapılmış, önlemler alınmış da neden durdurulamamış bu vahşet, bu acımasız kıyım. Neden "Önce çocuklar" yaşamın her alanında odak noktası olamamış...

Yüreğim yanıyor. yakarmayayım da ne yapayım... kimlere yakarayım... melâikeler doğru adres mi acaba... "safsata"nın dozunu çok mu kaçırıverirm acep... derkeenn... bir kongre yetişti imdadıma...

"Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi." Ekim 2001'in son haftasında, Başkent Öğretmenevi'nde yapıldı bu kongre. "Safsata Anketi"ni içeren dergi çantamda, doğru oraya. Programda sekseni aşkın bildiri vardı. İki ayrı kümede sunuldu. Katıldığım kümenin programındaki konuşmaların çoğunu dinledim. Duyduklarımı, "safsata anketi" içeriği çerçevesinde derdelemeye ve konuşmacılardan bazılarına dergiyi gösterip, görüşlerini almaya çalıştım. "Bilimsel araştırmalara" dayanılarak oluşturulduğu vurgulanan sunuların içeriği ile "safsata anketi" içeriği arasında doğrudan ya da dolaylı bağlanabilecek çok şey vardı. Ama, anket yönteminin mahzurlu oluşu ile ilgili birkaç küçük yorumdan başka bir görüş alamadım kendilerinden. İşin en acıtan, en şaşırtan yanı da, kendileri ile görüştüğüm konuşmacıların ya da katılımcıların hiç birisinin dergiyi de, anketi de görmemiş olmasıydı. Anket sonuçlarının yüksek yüzdelerde olumsuz olmasından kaynaklanan bir kaygı da gözlemlemedim. Kısacası, kongre içeriği konuşmalarda bir kültür birikimine, bu birikimin ayrıntılarına değinildi, ileride yapılacak çalışmalarda konu kapsamlarının genişletilmesi gereği ve bu tür yaklaşımların uluslararası diyalogda yararlı rol oynayacağı belirtildi.

Şu halde melâikelere yakarımdan vazgeçmeyecektim. Meleklere inanmak safsataya mı giriyor-

muş... girsin varsın. Allah Baba'ya yakarmaya yüzümüz kalmadı... Ben size beyin verdim, kalp verdim, akıl verdim gönül verdim, işletsenize, hepsini harman edip, yolunuzu bulsanıza, önce adam olmayı öğrensenize, bilinçsizce insanoğlu üretmemeyi öğrensenize... deyiverirse ya... İyisi mi ben melâikelere yakarımı sürdürmeliydim. Ama nasıl... nereden başlasam ki... yoksa çoktaan başladım mı bile... derken... bir kongre daha yetişti imdadıma...

"1. Ulusal İygulamalı Etik Kongresi." Alt başlıklardan birisi "Tıp Etiği" 12-13 Kasım 2001 tarihinde, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde. Bu etik konusu ve bunu dikkate alan yaklaşımlar Batı'da bile yeniden ortaya çıkalı çook olmuştu... özellikle de Dolly'den bu yana çok vurgulanıyordu... herkes bir ucundan yakalayıp bir yerlere bağlamaya çalışıyordu... ben bile oralara kadar gitmiş bir yerlerde bazı laflar etmiştim... de beni bile bir yerlere üye falan yapmışlardı... bize daha yeni mi geliyor bu yaklaşım... Üstelik "tıp" gibi yaşamsal önemi büyük bir konuda... neden ancak şimdi... neyse geç olsun da güç olmasın... dedim ise de belirtilen gün ve saatte oradaydım. Ama aradıklarım yoktu. Dayanamadım sordum: Madem konumuz "tıp etiği", etik yaklaşımlar irdeleniyor, o halde kopyalamalar, gen'lerin baş-göz edilmesi, kimyasal ilaçlar yerine geleneksel/bitkisel yollardan iyileşme çabaları ve bu konuda kitapçı raflarını dolduran kitaplar vs. hakkında görüşleriniz... lütfen. Oturum başkanı hiç umursamadı. Salondaki "oo-oo... reaksiyonuna rağmen "bunlar programımızda yok" deyip kesti. Toplantıdan sonra, kapının önündeki masada sergilenen "safsata anketi" içerikli dergiye ilginin derecesini sordum görevliye. "Eeehh..." idi yanıt.

"Safsata anketi" 14 sorudan oluşuyor. Bazı ünlü üniversitelerimizin tıp, biyoloji, fen, astronomi, fizik, matematik, mühendislik, kimya, istatistik, elektronik, jeoloji bölümlerindeki 1 ve 4 üncü sınıf öğrencilerinden... astroloji, ufo'lar, uzaydan gelen canlılar, nuhun gemisi, telepati, telekinezi, medyumluk, fallar ve falcılar melekler, cinler, türbeler/yatırlar, nazar, muska, rüya, kader, Adem ile Havva (büyük harfle yazılış derginin) gibi... "hepsi çağdaş bilimin tartışmasız biçimde reddettiği, kökü binlerce yıl önceye giden hurafe, batıl inanç ve safsata" olarak nitelendirilen konulardaki görüşlerinin "inanıyorum," "olabilir", "inanmıyorum" şeklinde yanıtlamaları isteniliyor. Alınan yanıtlar oldukça yüksek yüzdelerle "inanıyorum/olabilir" seçeneklerinde toplanmış bulunuyor ve bu durum da sonuçların endişe verici şeklinde yorumlanmasına yol açıyor. Dizler dövülüyor, eller uğuşturuluyor -tabir caizse-, gençlerimizi yetiştirememişiz meğer şeklinde değerlendirmeler yapılıyor.

Tarımda doğal yöntemlerin, organik yaklaşımın hızla benimsendiği Avrupa Birliği ülkelerinden birinde, iki yıl kadar önce yapılan bir seminerden sonra, bir Fransız katılımcı bayan biz üç katılımcıyı (İsviçre'li, Alman ve Türk) çaya davet etti. Küçücük ve sade döşenmiş evindeki "fiskos"un çevresinde çayımızı içtikten sonra, çevreyi gezmek üzere evden çıkarken, fiskosun üzerindeki mumu üfleyip söndürdüm. (Chicago yakınlarındaki bir kız izci kampında mumu söndürmeden uyuyup kaldığımız için çadırımız tutuşmuş ve biz iki öğretmen -öteki Amerikalı- cayır cayır yanmaktan kıl payı kurtulmuştuk. Yıllar önceki bu olaydan beri mum alevinden korkarım.) Fransız bayan yandaki raftan kaşıkımsı bir kapağı aldı ve bana *"meleklerimi kaçırdın, ben mumlara hiç üflemem, bunu yavaşça alevin üzerine kapatırım"* dedi. O gün, bugündür, ben de mumlarıma hiç üflemem (sık kullanırım ve mum alevindeki sessizliğin gizemini çok severim) ve her seferinde de düşünürüm melekler ile mum alevi arasındaki bağlantının nasıl olabileceğini, ve de, Finlandiya'dan Güney Kore'ye, Mısır'dan Bangladeş'e, gördüğüm tüm Doğu ve Batı ülkelerinde, çeşitli ortamlarda, çeşitli nedenlerle milyonlarca, milyarlarla mum kullanılmasının, mum üretiminin güzel bir sanat haline gelmesinin arkasında meleklerin olup olmadığını. Ülkemizde mum kullanımının mezarlıklardan/türbelerden/yatırlardan sosyetik yemek masalarına yükselişi ve buna bağlı olarak mum üretiminin -estetiğinin de- artışı yeni sayılabilir de, bizim mumlarımızın melekleri çekip çekmediğine değgin bir şey duymadım henüz. "Melek" denildimi de taa ortaokuldaki bir kız arkadaşım geliverir gözlerimin önüme. Ufak-tefek, kara-kuru bir şeydi. Şaşı olduğu için kendisi ile konuşurken şaşırıverirdim. Nereye baktığını bilemediğimden.

Cinler ile ilgili hiçbir takıntım yok. Ömrümde fal baktırmadım. Eğlence olsun diye bile. Astrolojik yorumları hiç okumam. Gökyüzüne tutkun olduğum halde. Rüyalarıma önem vermemeyi iyi becereli çok uzun yıllar geçti. Gençliğimde bile "bari rüyamda görsem" dediğimi hiç anımsamıyorum. Galiba onüç-ondört yaşımda idim. Bir "ruh çağırma" gurubuna katıldım. Bir kerecik. Korkudan hastalandım ve bir daha "ruh" sözcüğünü ağzıma almadım. "Nazar"a "inanmıyorum" deyemem. UFO'lar için de öyle; gökyüzü tutkum "inanmıyorum" dememi engeller. Rahmetli Anacım ile dolaşıyoruz birgün. Karşıdan iki kadın geliyor. Birisinin elinde bir tepsi var. Aramızdaki mesafe tepsidekinin ne olduğunu görmemize imkân vermiyor. Ama tepsiden gelen koku dayanılacak gibi değil. Tepsideki taş, fırından getiriyoruz deseler, verin yiyeceğim diyeceğim. Öylesine özenerek bakıyorum tepsiye. Ve bu özentimi Anacığıma söylüyorum. "Sus kız, ne ayıp" diyor Anacığım. Derkeen, tepsiden -kenarlı bir tepsi- bir adet, ama sadece bir adet, çörek hoop diye yere düşüveriyor. Hemen koşup kapıyorum: "izninizle,

bu çörek benim hakkım." Bugün gibi gözlerimin önünde... tepsiyi taşıyan kadının yüzü ve şaşkın bakışları ve de "vallahi çok doğru, bu senin hakkın, ye, Anamın ak sütü gibi helâl olsun," deyişi. Anacığım ile paylaşıp yedik çöreği, olayın etkisini bastırdık. Safsata anketi çerçevesine rahat girer bu deneyimim.

Ankara'nın seçkin semtlerinden birinde, seçkin bir evde yediğimiz vejeteryan yemekten sonra sohbetimizi "safsata anketi"ne kaydırdım. Minik bir uygulama yaptık aramızda. (Üçümüz emekli, birimiz emekliliğin eşiğinde, yüksek öğrenimli -mimar, hakim, ingilizce öğretmeni- ve bir de yüksek öğrenimsiz ama deneyimli- beş kadınız.) Gördük ki, anket içeriğinin pek çoğuna "inanmıyorum" diyemiyoruz. Üstelik bunların "safsata" olarak görülmesine de kıyamıyoruz. Hepimiz de inanıyoruz ki, bu tür konular "anket" yönteminin yetersizliğine ve hatta haksızlığına kurban edilerek genel değerlendirmeler yapılamaz, yapılmamalıdır. Alınan sonuçlardan paniklenmek, endişelenmek yanlıştır.

1970'li yılların ortalarında bir Doğu Anadolu köyünde araştırma yapıyorum. Elimde bir "anket formu" ya da soru listesi var. Bol seçenekli. En son seçenek "bilmiyorum" Bir "ağa" ile görüşüyorum. Köşesine bağdaş kurmuş, dört-dörtlük oturmanın verdiği keyfin doruğunda. Kendisi "ağa" ya..., ben de o zamanlar "ağa"ların gücünden ürküyorum ya..., evinde misafir edildiğime "minettarım" ya..., anket uygulanılmasına izin verdiğine şükür ya..., istediğine yanıt vermek, istemediğine vermemek "hakkı" ya... "Ağa" bu. "Hemen bir kuzu kesip ziyafet düzmesini" kesinlikle kabul etmediğim "ağa"lardan biri. Neyse, sorularımdan birini iyi dinledikten sonra yakınındaki tabakayı kavradı. Bir "cigara" sardı. Keyfince ayarladığı yavaşlıkta. Sonra yaktı. Bir çekti, iki çekti. Dumanları havaya üfledi, üflerken küçük halkalar bile becerdi yanılmıyorsam. Yüzüme üfürmediğine şükretmeliydim herhalde. Ve nihayet sorumun yanıtını lütfetti: "Bilmiyorum"

Araştırmalarımın değerlendirilmesini yaparken bu "ağa"nın "bilmiyorum"u bile aynı köyden bir başka köylünün, alnında boncuk boncuk terler üreterek verdiği "bilemem ben hanımbeyefendi" yanıtı arasındaki farkı dikkate aldım elbette. Bu farkın sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve hatta etik yönleri bulunduğunu ve bunların başlıbaşına bir dizi çalışmalarla saptanması gereğinin bilincinde olarak.

Ağızdan çıkan söz ile o ağızın sahibi arasındaki bağlantı ya da bağlantısızlık önemlidir çok. "Yaş" konusu buna güzel bir örnektir. Doğum belgesine dayanmayan yanıtları söylendiği gibi kabul etmekten başka çare yoktur. Bir başka örnek de imamın uyarısıdır. Davranışları ile sözleri arasındaki tutarsızlığı kendisine hatırlatan adama "sen benim dediğimi yap, yaptığımı yapma" deyen imam. Bir başka imamı da bir düğüne davet etmişler. Gitmiş. Oturmuş bir köşeye seyredermiş oynayanları. Seyredermiş ama, içi de kaynarmış. Bunu görebilenler gel hoca sen de oyna demişler. Reddetmiş. Müzik de inadına oynatıcı. Ayak uçlarıyla ufak ufak tempo tutmaya başlamış hoca. Bunu gören yaramazın biri bir işaret göndermiş çalgıcılara, daha oynak bir hava için. İşaretin gereği derhal yerine getirilmiş. Hoca ellerini de katmış tempo tutan ayaklarına. Yaramaz adam bir işaret daha göndermiş. Bu işaretin gereği de tamamı oyun havası dayanılır gibi değil. Yaramaz adam tutup çekmiş imamı, "gel be hoca..." Kalkıvermiş hoca, başlamış dönmeye. Yavaştan yavaştan, içinden de Allah'a yakararak... "Al-laa-hımm-sen-güü-nah-yazz-ma... Al-laa-hıımm-sen-güü-nah-yaaz-ma..." Oyunun tadına vardığını gören yaramaz adam bir işaret daha göndermiş. Çalınan parça taşı bile oynatacak yerinden. Eh, hocanın da bir yüreği var göğüs boşluğunda, damarlarından da kan akıyor, herkeste olduğu gibi. Hızlandırıveriyor ayaklarını, ellerini, Allah'a yakarısını da birazcık değiştirerek... "Al-la-hım eccük (azıcık) yaz, eccük yazma, eccük yaz, eccük yazma..." Yaramaz adamdan bir işaret daha ve çalgıcılardan bir çılgınca parça daha ve imam ortada fır dönüyor... "isteryazisteryazma, isteryazisteryazma, isteryaz..."

Ağızdan çıkan sözler ile kişinin iç dünyası arasındaki bağlantıların, ya da aksinin ilmini yapanlar bilir, kimbilir daha ne örnekler vardır. Özellikle bu ikinci imamı ben çok severim. Safsata anketinden alınan sonuçların endişe verici olduğunu vurgulamakta yarar yok. Sağlayın bu gençlere örneğin doktora yapma olanaklarını, özellikle de Batı ülkelerinde, hatta bir "ateist ortam" da, bakın görün "gitmem ben oraya" der mi bu gençler. Giderler, başarılı da olurlar, melekleri de unuturlar. Unutmasalar bile başarılarını engelletmezler. Benim yaşadığım semtte bir park var. Çoğunlukla delikanlılar gelir. Kavga da etseler, sohbet de etseler, oyunda oynasalar söylediklerinin en az yarısı küfürdür. Hem de ne küfür. "Belden aşağı" denilenden. Adresleri de ya "Allah"dır, ya "Ana" Kahrımdan ölürüm. Yapabileceğim hiçbir şey de yoktur. Şimdi bu gençlerin meleklere inanması ya da inanmaması neyi değiştirir. Keşke inansalardı da kendilerini bu duruma getiren oluşumdan geçmeselerdi. Dövünülecek, paniklenecek durum bu gençlerin durumudur. Ünlü üniversitelerimizin bilim(sel) dallarında okuyanlarınki değil. Onlar kurtulmuş sayılır. Meleklere inanmaları bu kurtuluşu geriye götürmez.

"Safsata"ya giren bazı kavramların kültürümüzdeki yerini düşünürken, USA'daki ev sahibem gelir aklıma. Sık uyarırdı beni "aman dikkat et, İngilizce argo doludur, onları öğrenme" diye. Çevresinde

"melekler kadar güzel, melekler kadar iyi" olarak ünlü ev sahibemin uyarısına uymakta ne derece başarılı olduğumu, parasız kalıp da bir işyerindeki -"bu iş sana göre değil, iyi düşün" dedikleri haldeişi kabul ettikten sonra anladım. Kahve-çay molalarında sohbet ederdik. "Sen ne biçim konuşuyorsun öyle, kitap gibi" derlerdi bana. Ne ben onlara ısınabilmiştim, ne onlar bana. Ortama uyamamıştım. Bir süre çalıştıktan sonra birgün yaptığım işi tamamlamadan -postayla gelen kodak siparişlerini kaydedip parayı yetkililere teslim etmek- dooğru dış kapıya. Bir daha girmemecesine. Bir süre sonra "Master" programına ünlü bir profösörün "semantics" dersi konuldu. Bu derste öğrendim ki "argo sözcükler" bir dilin "ziyneti"dir.

"Safsata"ya giren kavramlardan bazılarını toprağın içindeki solucanlara da benzetirim ben. Ünlü bir Türk ziraat profösörüne atfen söylenildiği gibi, ürkütücülerdir ama yazarları traktörlerinki kadardır. Yine de, toprağın altını üstüne devşirirken kullanılan alet önce onları doğrayıverir. Benim tarladaki köstebekleri bile yararlı görüyorum ben. Erozyon ve kimyasal kullanımı nedeniyle taşlaşmış toprağı gevşetiyor onların açtıkları yeraltı kanalcıkları. Komşu tarladan aşırdıkları havuçları bile yedim. Komşu tarlada biblo gibi meyve veren, kılcal köklerinden yapraklarının ucuna kadar kimyasal ile sıvanmış elma ağaçları, benim tarlamda kendiliğinden biten güzelim kavaklar var. Kuşlar benim kavaklarıma yuva yapıyor. Komşu tarlayı en az yarın düzine köpek koruyor -hem de Kangal cinsi- benim tarla toprak tutkunu herkese açık. Benim tarlada zor çiçekli, başları dik dikenler biter, komşu tarlada ekilen tohuma ait olmayan her tür yeşil yolunup atılır, hem de ücretli emekle. Batı'da değeri yeniden keşfedilen ve dönümlerce organik ekimi yapılan "amarant" gibi.

Yıllarca önce, mini eteğin ülkemizde ilk boy verdiği ve çarpıcı reaksiyonlar aldığı günlerde, ünlülerimizden birine (galiba bir politikacı idi) mini etek hakkındaki görüşlerini sormuşlardı. "Tekerleğin icadından bu yana en önemli buluş budur" idi yanıt. Tekerleğin icadını baz aldığı için mi, yoksa hoş görüsünün derecesinden mi bilmem, pek beğenmiştim bu yanıtı. Tekerleğin icadından bu yana en önemli icat doğum kontrolünü sağlayan buluşlardır bence. Yetişkinlerin salt kendi keyifleri için insanoğlu üretimini sınırlandırdıklarından dolayı. Ancak, seks fuarları, filmleri, medyası, özel TV kanalları tüm dünyada ortalığı allak-bullak etti. Doğumun sınırsızlığı da, dünyaya gelenlerin sayısı da, kıyımı da arttı, "aids" ve benzeri felâketler de arttı. Bize bile yansımakta gecikmedi bu durumun hızla gelişen ayrıntıları ve bu ayrıntıların oluşturuverdiği dramatik sonuçlar. Halbuki iyi türbanlanmış, kara çarşafları bile hortlatmış, belirli yaklaşımlara işaret eden sakallar-bıyıklar bırakmış, alt katları tüketim çılgınlığı pompalayan iş yerlerinden oluşan nice camiler yaptırmıştık.

Eskiden böyle değildi. Bu kadar vahşice, böylesine fütursuzca kıyılmazdı bebeklere, bebelere, çocuklara. Ne oldu bu anne-babalara... Neden yitti gitti evliliğin kutsallığı. Ne oldu bu annelere, anneliğin yüceliğini neden bu kadar çabuk unutuverdiler. Hiç insafa gelmeyecek mi bu babalar. Eksik olasıca "feminizm" yanlış anlaşıldı. Batasıca "erkek üstünlüğü"nün egemenliği daha ne kadar sürecek.

Madem bu kadar kendilerini düşünüyorlardı neden çocuk yaptılar. Neden "her şeyden önce çocuklar" görüşü yaşamın odak noktasına getirilemiyor. Odak noktasına yerleştirilebilecek bir başka şey nasıl düşünülebiliyor. Kırkküsür yıldır uğraşılıyordu. Nihayet çıkarıldı "Yeni Medeni Kanun" Canı yürekten kutlarız bu yönde emek, çaba, görüş, bilgi, ellerinden gelen ne varsa esirgemeyenleri. Ömürlerine bereket hepsinin. Ama uygulamada aksaklık olmamasını da isteriz can-ı gönülden. Bu kanundaki aksak uygulamanın, delik noktalarından geçilmeye çalışılmasının, boşluklarından yararlanılmasının zararları yıkıcıdır, zincirlemedir, ne kişisel sağlık bırakır, ne toplumsal refah. 2002 Ocak ayından itibaren yürürlüğe giren bu yasa medyaya yansıtılırken "boşanma halinde mal bölüşümü" tartışıldı daha çok. Halbuki, evlilik için daha ilk adımlar atılırken bile, çocuk yapmanın ya da yapmamanın gerektirdiği ayrıntıların ele alınması ve hatta belgelenmesi zorunluluğu vurgulanmalıydı. Yok nişanda keramet vardır, yok nikâhta keramet vardır; olmadı, çocuk yapılırsa durum düzelir; yok, bu kız oldu, bir erkek doğarsa durum düzelir düşünce ve tutum güzergâhının yanlışlığı yaygınlaşmalı ki kurtuluş mal bölüşümüne bağlanmasın. Önemli olan, evlilikleri "yuva"ya dönüştüren çocukların durumu, hali, geleceğidir. Toplumda "ana", "baba" kavramlarının içeriğine verilen ağırlık kaldırılamadıkça, kaldırılamayacağına göre, bu kavramların onurunu hak edenlerin, sorumlulukların da birinci dereceden adresleri oldukları bilincini taşımaları zorunludur. Bunu dikkate almayanların cezası da, bunu dikkate almayanları dikkate almayan kişi kurum, kuruluş, topluluk, ne varsa hepsinin cezası da ağır olmalıdır. Hani bizim folklorümüzde, türkülerimizde var ya... hani çocukları olmamış bir çift varmış da, ya da bir kadın varmış da, taşı kundağa belemiş de "mevlâm bu taşa bir can ver" diye yakarırmış ya... işte o hesap, işte öylesine. "Babalık davaları"nın giderek hızla arttığını, çöp kutularından ceninler çıktığını, nikâhlı eşinden başka en az üç metresi olanların çevrelerinde prestij kazandıklarını medyadan ya da "fısıltı"dan öğreniyoruz. Duymadığımız, okumadığımız, fısıltı haline gelmesi bile kolaylıkla engellenilebilen daha neler vardır kimbilir. "Demokra-

si", ya da "özgürlük", ya da "kişisel refah" kavramlarına önem verilmeliymiş ya... sınırlamak ne haddimize...

Bizim yakarımız kişisel keyifler için insanoğlu üretilmemesi yolunda.... Üretilenlerin öneminin, değerinin bilinmesi, kıyımlarının önlenilmesi yönünde... aksi halde, gerekli cezaların uygulanması için. Nikâhlılar, nikâhsızlar, "dost"lar, "odalıklar", gelişmişler, gelişmemişler, seçkinler, seçkin olmayanlar, fakirler, zenginler, kişiler, kurumlar, kuruluşlar, kopyalama yapanlar, gen baş-göz edenler... hepsi girmeli bu cezanın kapsamına. Dövüle, dövüle öldürülen, sakatlandırılan, sokaklara salıverilen, satılığa çıkarılan, cami duvarlarına bırakılan, "babacığım n'olur vurma anneme, anneceğim sen sus bari" diye yalvaran, savaşlarda, kavgalarda insafsızca yok ediliverilen, küçücük ellerine silah tutuşturuluverilen çocukları bu dünyaya getirmeye hiç kimsenin hakkı olmamalı. Benim çocukluğumda yaygın olan "boş ambar ve üzerindeki keser" benzeri endişe ve yaklaşımlar herkesin, her tür topluluğun düşünce, tutum ve politikasının özünü oluşturmalı.

İlimdi, bilimdi, yasalardı, sosyal hizmetlerdi, gelişmişlikti, gelenekçilikti, dindi, imandı... demek ki hiçbirinin fazla etkisi olmamış insanoğlunun kutsal küçüğünü umursamamayı önlemekte. Yetişkinler çıldırdı. Yalnız bizde değil, tüm dünyada. Oluşturdukları vahşetin niteliği de, niceliği de aldı başını gidiyor. Akıllarımız durdu, beyinlerimiz işlemez oldu. Duygularımıza da engel olamazlar ya. Meleklere yakarmayalım da ne yapalım. Onlara inanmak safsataya mı girermiş. Varsın girsin. Çocukların hatırına çekeriz böylesi abesleri sineye. Yeter ki yakarımız önce adresini bulsun, sonra da yerini. Aksi halde, insanoğlunun kutsal küçüğünü umursamazlık süregenleşecek ve o zaman iş işten geçmiş olacak. Ne yazmış güncesine XVI. Louis 1789'un 14 Temmuz akşamında... "rien"

"Whistle Flowing", ingilizcede kısaca NGO olarak bilinen sivil toplum kuruluşlarının ağırlıkla uyguladığı, sorunların çözümüne ya da kronikleşmesini önlemeye yönelik bir yaklaşım ve hatta bir yöntemdir. "Düdük Öttürme, Düdük Çalma" olarak türkçeleştirmeyi ve çocukluğumun kasabasındaki gece bekçilerine benzetmeyi sevdiğim bu yaklaşımı benimseyenlere de "whistle blowers" (düdük öttürenler veya düdük çalanlar) deniliyor. Özellikle Dolly'nin dünaya getirilmesinden sonra sıkça baş vuruluyor bu yola. Düdüğü çalanlar, içinde bulundukları toplumda, iş yerinde veya dünyada gördükleri olası tehlikeleri ilgililere duyurup, gereken önlemlerin alınmasını istiyorlar. Düdüğü duyan ilgililer arasında düdükçülerin dediğini yapmaya çalışanlar ve bazen de onları ödüllendirenler olduğu gibi, aksini yapanlar, yani onları cezalandıranlar da oluyor. Böylesi iki düdükçü ile -birisi bir "whistle blowers" derneği başkanı bir ingiliz, ötekisi yine aynı ülkede çalışmış olan macar asıllı bir bilim adamı- İsveç'teki bir uluslararası bir toplantıda tanıştım. Dernek başkanı olan fazla aldırış etmiyor gibi görünüyor idiyse de, ikincisi kan ağlıyordu... işten atılıp ekmek parası elinden alındığından değil, yapmakta olduğu önemli bir laboratuvar çalışmasının engellenmiş olmasından dolayı.

Anlaşılıyor ki düdük çalmanın da bir yolu yordamı varmış. Öncelikle olayı iyi sezinlemek, gözlemlemek, ilgili bilgi ve belgeleri toplamak, sağlam ve güvenilir şahitler bulmak, düdüğü duyması gereken adresin doğruluğundan emin olmak, düdüğün çalınacağı zamanı iyi ayarlamak zorunluymuş. Aksi halde, çalınan düdük çalanı/çalanları vuruverirmiş. Hem de bazen canevinden. Benim melâikelere yakarımı bu yaklaşım çerçevesinde görmemin başkalarına bir zararı olmamalı. Aslında, şimdiye kadar milyonlarca kişi, kuruluş, topluluk nice isabetli düdükler çalmış, uyarılar yapmış, saptamalar belgelemiş ve hatta gümbür gümbür davullar bile çalmışlardır. Ama bu durum benim yakarı ihtiyacımı gidermiyor. Hem benim adresim "melaikeler" Meleklere inanmak "safsata"ya girermiş ise de. Düdüğümü iyi çalamamış isem veya bir geri tepik alarak canevimden vurulacaksam... razıyım... çocuklar için seve seve... bu bir onurdur. "Melâikelere yakarı"mın kapsamına almaya can attığım pek çok şey var... ama meleklerin de bir kotası, bir sabrı, bir seçme hakları olmalı... ne yapacaklarını, nasıl yapacaklarını iyi bilirler... herhalde... Yine de bir ricada bulunmak isteriz... her gün mü olur, haftada üç kez mi olur -daha uzun aralıklı olmamalı- gökyüzü yarılmalı... oradan tüm dünyaya mesajlar sarkıtılmalı... çocuk'un, doğa'nın ve etik'in önem ve değerini odaklayan bir yaşamın gerçekleştirilmesine yönelik... bu mesajlara uyanlar öpülmeli, öpücüklerin sesini tüm dünyada herkes, ama herkes duymalı... uymayanların da haklarından gelineceği duyurulmalı... nasıl gelineceğini mesajcılar iyi bilir.

Bu yakarımın ortalarına gelmişken, baharın enfes günlerinden birinde, bir yerden bir ses duydum... genç bir erkek sesi... "demek ki neymiş arkadaşlar... meleklere inanacakmışız... melekler Allah'ın..." Tatlı bahar yeli cümlenin arkasını kesip başka tarafa götürmüş olmalıydı, duyamadım. Sesin sahibi, hemen yakın çevremdeki bir özel ilk öğretim okulunun penceresi açık sınıfında ders veren bir öğretmendi. Bu okul hâlâ aktif. Yine aynı günlerden birinde, bizim sokağa adam boyu büyük harflerle ve beyaz boyayla "seviyorum seni meleğim" yazılmıştı. Yağan onca yağmur silemedi. Yazı hâlâ duruyor.

KAYNAKÇIDAN NOTLAR

İsmet ALICI

Limandaki Sevgili

Yaşlı, pos bıyıklı adam. Yeşil kirli bir koltukta oturuyordu, uzaklara bakarak. Ne güzel... pencere, duvar, çelik kapı herşeyi aşar düşünce... Söyleşir söğüt ağacındaki cırcırböceğiyle. Belki çalışanları düşünüyordu adam... çalıştığı günleri. Uzakta bir bank vardı liman... orada sarılmıştı sevgilisine.

Çocuk

-Dede, kim yedi, masadaki çikolatayı.

-Bilmem.

Evde ikisi vardı... bir kelebek dolanıyordu kırmızı perdenin üstünde. Çikolatanın izi parlıyordu adamın beyaz bıyıklarında.

İçinden.

"Bazen güzeldir yalan" dedi, posbıyıklı adam.

Yeşil koltuğun orada, daha da sıkı sarıldı limandaki sevgilisine.

Nazım Dedim

İşte orada...

Bakın, parmağımın ucunda.

Bir şair... sözcüklerle yaptığı kanatlarla duruyor. Onlar her insanın yüreğinde bir teğet alır, işler kanatlarını mavi bir gergefte.

Bakın, parmağımın ucunda.

Güldüler.

Nazım, dedim.

Kapatıp gözlerini daha dikkatli baktılar parmağının ucuna.

Ben Kendim İçin Yazıyorum

-Neden yazdıklarınızı kitaplaştırmıyorsunuz... Dergilere vermiyorsunuz?

-Ben kendim için yazıyorum.

-Ya öyle mi! Belediye işçilerine söyleyeyim de, suyunuzu kessin.

Oruçla

Bu sıkış sıkış caddede yaşadım bu duyguyu. Top sesiyle başladı oruçlarını açmaya bizimkiler. Hızlı hızlı kaşık sesleri... höpürdemeler... ya şükürler içinde. Onların açlıktan kurtuluş hazzını yaşadım onlarla. Cigarayı çektim neşeyle... kurtulmuş gibi bir tutsaklıktan.

Oysa tokum, ne oruç tutarım... ne Allaha ne kitaba inanırım. Peki, niye yaşadım, onlarla, şu tutsaklıktan kurtulma hazzını.

Özgür olmanın erinci varken. Niye yaşadım şu duyguyu, Niye?

Tartışacaktım

Tartışacaktım, o bilgeyle, ne olursa olsun. Yanlış olsun, ya doğru çıkarsa.

Hışımla girdim odaya.

Parmağını dudağına götürdü.

-Sükût insana özgü... duyuyorum nehrinin gürleyişini... ama, az kayaya çarptın... neylersin oncacık kumla, dedi.

Baktım.

Bir yıldız kaydı allı morlu.

Gizemi Öldürmek

Birgün baktı, o taptığı tanrı. Patronların ve polislerin hizmetinde. Kazmasını, küreğini aldı... bir avuç düş bıraktı mintanının cebine. Binlerce kitap koydu sağ kulağının dibine. Öldürmeye gitti bütün gizemi.

Hergün doğarak yepyeni bir güneşle.

Neden mi Sevdim

Neden mi sevdim onu, anlatayım.

Sürekli zıplıyordu çevremde. Bir şarkı, bir şarkı, diye. Çocuklar gibi. Bir masal... bir masal anlat, haydi.

Neden mi, işte bu.

Ölüm Orucundaki Bir Dost

Mavi gözlü, çilli kız, bana ölüm orucundaki bir dosttu sordu.

-Nasıl direniyor o... bu mücadele gücünü nereden alıyor İnsan bu kadar inatçı olabilir mi?

-Cebinde bir peri kız var onun... her gün dertleşirler... o peri kızı, dışardan yaprak taşır, bulut taşır, güç taşır ona.

Gözlerime soğuk soğuk baktı, mavi gözlü çilli kız.

Ama, insan bir şeylere inanmalı, dedim.

Bir Şans Verseler Bana

Nasıl mı oldu.

Ben herşeyi yapabilirim, dedi.

Öyle güvenle konuştu ki... kadının gözüne bakarak.

Yeter ki bir şans versinler, bana.

Oysa daha dün. Kaynar su döktü çocuğuna, hanımının ayak parmağını ısırdı... gaza bastı sıkışık şu trafikte.

Yine gürleyerek konuştu.

Bir şans verseler, bana.

Kadın çıktı... bir şans vermek için ona.

Ne şans isterim... ne her şeyi yapabileceğimi söyleyebilirim. Beceriksizim, bildiğim... harflerle resim çizmektir beyaz kağıda.

Adak

-Anne, niye adak adarsın?

Başladı annem, bir bir ermişlerin hayatını anlatmaya. Büyük bir kalabalığa konuşuyordu sanki bir türkü tadında. Günah kötüymüş... yaşayalım sevapla... çile çekmek siyah bir örtünün arkasında.

Anladım ki, annemin adağı bitmez.

A. Kadir... Deniz... Mahir... Nazım bir türküye dönüşmediği sürece.

Çay Bir Milyon

Antalya'da kurumuştu dudağım... güneş bağırıyordu başımın üstünde. Kuşlar cıvıldasa küfür sayıyordum. Açtım... yorgundum... susuzdum. Her ağacın altına bir masa, bir garson bırakmışlardı. Tutulmuştu oturacağım bütün yerler. Yanaştım cebimdeki beş yüz lirayla bir ağacın altındaki masaya. Dua ederek garson geç gelsin diye.

-Çay ne kadar.

-Bir milyon.

-Beşyüz liram var.

Baktı karayağız adam

-Beyefendi, biz sadece bardağı, suyu, şekeri, çayı satmıyoruz. Onun yanında bu deri masayı, yumuşak sandalyeyi, bu ağacı, gölgeleri de satıyoruz. Anladınız mı çay bir milyon.

Kalktım... yürüdüm... sırtımda buz gibi terle.

Şihho

Doğunun bir kasabasında, Şihho diye birisi yaşar. Şalvarlıdır, beyaz gömlek, mendil yakada, yeleğinden çıkarır tabakasını dağlara bakar tütün sarar. Bir duman görse, dağlarda, gocuğunu geçirdiği gibi düşer yollara. Buluşma yerlerine bırakır yiyecekleri, her zamanki gibi.

Hanımı yeter Şihho, der, çocuklarımızın rızkı.

Söz dinlemez. Dağlarda bir kuş havalansa tedirgin, düşer yollara.

O Deniz'den bahseder... Sinan'dan... Alpaslan'dan, her gün... her saat... her yerde... her vakit doyurmak ister onların karnını.

Gül Fidanı

Pelin'e

Belki şiir anlatır seni
Bir esinti alır götürür
Bilirim
Karamsarlık
Hayatın bir başka yüzü
Hep bakışındı senin
Sendeki bir başka akıl düzlemi
Gönlünden içeri girip yaşatamadık
Yaşatamadık seni
Bir not
Suçlayan bir iz bırakmadan
Gül fidanını koynuna katıp gittin.

Mustafa Göksoy

Şihho'ya işçiler burdayız, der.

O dağlara bakar.

-Ama, dağları indiremediniz şehirlere, der.

Doğunun bir kasabasında, şihho diye birisi yaşar.

Sanat Acabalarla Yapılmaz

Yürüyorduk.

Bu kasetler ne güzel, değil mi?

İçimde bir sıkıntıyla, öyle dedim.

Şu oyuncaklar var ya... onları çok seviyorum. Her ay bir kaçtane alıyorum, iyi mi?

İçimde ki o sıkıntıyla, iyi.

Bende antika merakı var. Nerede antika görsem hemen eve. Eskiden pul toplardım, kelebek. Sen de sever misin?

Bahsettiğim o sıkıntıyla, Eh işte.

Artık polisiye okuyorum... Nerede görsem, hemen yutarcasına. Sen ne okuyorsun.

O cansıkıntısıyla, mantık.

Kitabım hakkında ne düşünüyorsun?

Sanat acabalarla yapılmaz.

Kızıyorum

Ben bazen, bazılarına çok kızıyorum.

Aslında kızdığım,

Onun ardındakileri, daha ardındakileri, daha.

O iyiniyetli biliyorum. Neredeyse, yol açacak şu karşıdan karşıya geçen karıncaya. Onun iyiniyetine de kızıyorum.

Ben bazen, kendime çok kızıyorum.

SÖNMÜŞ BİR YILDIZA MEKTUP

Baha ÇITAKOĞLU

Sabah 05.30'da uyandım. Günlerdir erken kalkıp, günün ışımasını izliyorum. Son derece heyecan verici bu. Gideceğin gün, ben yine böyle erken kalkmıştım, sen uyanmamıştın daha. Gün aydınlanırken gözlerindeki şibili silmek istedim dudaklarımla. Vazgeçtim sonra. Çığırtkan sabahçı kuşlarına bıraktım seni uyandırmayı.

İnsancıl Atölyesi IV. dönem seminerlerine başladı. Yeni bir seminerle hem de. "Maddenin Evrimi ve İnsan" İnsancıl Atölyesi Bilim Gurubu'nun ortak bir çalışması bu. Duyacaklarım *Tabiat Bilgisi* kitabından bu yana öğrendiklerimizin bir tekrarı olacak sanıyordum başlangıçta. Ferit Sarı arkadaşımız Leibniz'in bir sözüyle anlatmaya başlıyor. *"Niçin 'bir şey' var da, 'hiçbir şey' yok değil"*

Felsefenin Nereden geliyoruz?, Neyiz?, Nereye gidiyoruz? sorularının yanıtı onbeş milyar yıl öncesinden biçimleniyor. Başlangıç, onbeş milyar yıl öncesine dayanıyor çünkü.

Tartışmalarımız sıklaştığında şöyle düşünmüştüm, ne çok soruların var. Ben nasıl yanıt bulabilirim bu sorulara. Sevginin her şeyi güzele dönüştüreceğini umuyordum, böylece çözmüştüm tüm sorunları. Sorular basitleştikçe yanıt bulmakta zorlanıyorum. "Beni 'nasıl' seviyorsun" ne demek.

Ferit Bey, evrenin nasıl bir boyut içerdiğini anlatırken içim titriyor. Bazı kavramların üzerinde düşünmediğimi fark ediyorum. Uzaklığı, gittiğim en uzak yer; en küçük zamanı, gözkapaklarımı açıp kapadığım an olarak bellemişlm ya, verdiği rakamları anlamakta güçlük çekiyorum. Işık saniyede 300 bin kilometre yol alıyor. Işığın 1 yılda katettiği yol 9.4 tirilyon kilometrè. İşte ışıkyılı 9.4 tirilyon kilometre uzaklık demek...

Zamanı ve uzaklığı düşünüyorum şimdi... Lise yıllarım... oniki-onüç yıl önce... okul çıkışları ve yaz tatillerinin vazgeçilmez etkinliğiydi, küçük bir anadolu kentinin en işlek caddesini arşınlamak. Arkadaşlarla aynı kaldırımdan kaç kez geçtiğimizi düşünüyorum. Okul çıkışında evine kadar takip ettiğim kıza, daha kafamda ne söyleyeceğimi kurmadan bitiveren kısacık sokakları... Ben bu kısacık yolları yürüdüm. Öğrendiğim, bir ışıkyılının, 9.4 tirilyon kilometre uzaklık olduğunu. Şimdi sen, bir buluta binip gideceksin ya da Haydarpaşa'dan bir tirene... Ne kadar uzağa gidebilirsin. Uzaklık değil bu. İçimdesin çünkü. Ben seni binlerce ışıkyılı uzakta bir yıldızdan taşıdım.

"Maddenin Evrimi ve İnsan" semineri beni heyecanlandırmaya devam ediyor. *Büyük Patlama*, evrenin oluşumuna ilişkin öne sürülen teorilerden biri. Ferit Bey, patlamadan sonraki on mikro saniye içinde, evrenin ilk yapıtaşlarının oluştuğunu söylüyor. Nötron ve proton. Tam burada, somuta daha çok yaklaştığımızı düşünüyorum. Anlama eylemi daha kolay olacak şimdi diyorum kendi kendime. Daha mı kolay... "Bir nötron ve proton parçasının çocuklarıyız işte." diyerek çıkabilir miyim işin içinden. Öğrendiklerim dünyayı algılayışımı değiştiriyor oysa.

Uyandım... Ayın ışığı yüzünü aydınlatıyordu, tül perdenin gül işlemesi, bir gölge gibi değil, bir gül gibi düşmüştü yüzüne. Uzandım bir öpücük aldım alnından. Ellerime baktım. Kendi bedenimde gezdirdim ellerimi. Aynaya koşup yüzümü izledim, dudaklarıma dokundum sonra. Beni var eden onbeş milyar yıllık oluşumu duydum içimde. Seni... tüm insanları... canlı... cansız tüm nesneleri bir kez daha sevdim.

Değil insanın, dünyanın yerini bile bulmak zor, şu sonsuz evren haritasında. "Kâinatta bir toz bile değilsin" küçümsemesine götürmesin bizi bu. Bir nötron ve protonun milyarlarca yılda değişe dönüşe oluşturduğu insan anlatıyor şimdi: Yıldızların... gökadaların oluşumunu. Sonra insan ayakta duracak... taşı yontacak... barınaklar yapacak... resim çizecek mağara duvarlarına... toprağı sürecek... şarkı söyleyecek... şiir yazacak sevdiğine...

İnsani yaratımın milyarlarca yılda oluşturduğu görkemli birikime bakıp seviniyorum. Yazılmış kitaplarda, dergilerde kim bilir bilmediğim ne çok şey var.

Gündoğumları kadar güzel sevgili, İnsancıl'ın yeni sayısı çıktı. Cengiz Gündoğdu'nun 'Yıldız

Güncesi'ni okuyorum. "2 Ağustos Cuma / Bu sabah bir kadınla tanıştım. Yeni. Onu çok eskiden tanır gibiydim. Ama o, hem o kadındı, hem o kadın değildi. Birlikte yürüdük. Kadın uzak dağlardan gelmişti sanki. Yürürken savrulan saçlarından dağ kokusu yayılıyordu. eskinin içinden çıkan bu yeni kadın, binlerce binlerce yıldız gibi içimde... içimi aydınlatıyordu. diyor Cengiz Gündoğdu. "Her gün yeni olsun gördüğün" diyen Andre Gide haklı. Ötesi alışkanlıklara kurban etmek olurdu dünyayı. Yokluğuna alışmıyorum. Bambaşka bekliyorum gelişini.

Büyük Patlama sırasında trilyonlarca santigrat derecedeki evrenin sıcaklığı milyarlarca yılda, ortalama eksi ikiyüz yetmiş dereceye düşüyor. İnsan algısının ötesinde değerler bunlar. Zaman ve uzaklık değerleri gibi sıcaklık da son derece göreli. Evrendeki soğuma, gökadaları birbirinden uzaklaştırıyor, diyor Ferit Bey. Bu uzaklaşma milyonlarca yıl alıyor tabii. Sıcağı ve soğuğu düşünüyorum... Uzaklaşmaları...

Soğuk bir kışın habercisi esiyor dışarıda. "her kış bir kartopu uzaklığıdır" diyor Afşar Timuçin. Kış geliyor. Gönderdiğin yün çorapları giydim. Sıcacık. Nasıl da incecik desenlerle bezenmiş. Üzerinde civcivler... buğday taneleri. Bu yün çoraplarla yürümüyorum sanki. İçinde güneş olsun, sıcak tut sen de yüreğini.

Güneşi, Ayı, farklı zaman aralıklarıyla görebiliyoruz. Yıldızların oluşumunu anlatıyor Ferit Bey, sonra büyük bir patlamayla parçalanışlarını. Başka bir oluşumda yerini alıyor, patlayan yıldızdan kopan en küçük parça. Çok uzakta ışıyan bir yıldızdan yola çıkmış bir ışığın, dünyaya ulaşması yıllar alıyorsa, o yıldızın orada olduğunu kim söyleyebilir? "Belki de sönmüştür" diyor Ferit Bey. Belki de sönmüştür... İçim buruluyor. Emerson'un "*Hayallerinizi bir yıldıza bağlayın*" sözü, "muhtemel şimdi olmayan bir yıldızı özlemişim." kırıklığına dönüyor içimde. Ama eğer patlayan yıldızdan kopan en küçük parça, başka bir oluşumda yerini alıyorsa bu düşkırıklığı niye. Başlangıçtaki nötron ve protonu aklıma getiriyorum inatla. Emerson'un sözü başka bir derinlik kazanıyor şimdi: "*Hayallerinizi -şu an sönmüş bile olsa- bir yıldıza bağlayın.*"

Evreni, dünyayı, yaşamı ve insanı bu bilinçle kavramak... "Maddenin Evrimi ve İnsan" semineri bunun için önemli. Ferit Bey'in Leibniz'den bir alıntıyla başladığı cümleyi unutmuyorum: "Niçin 'bir şey' var da 'hiçbir şey' yok değil."

Ne güzel anlatıyor Kaysın Kuliev: "Hayır, her şey ölümle bitmez / Kesilen ot, inek sütü olur / Benim düştüğüm gün, oğlum düşmez //... Hayır, her şey ölümle bitmez / Gece sönen ateşi sabahleyin / Tutuştururlar, kaya eriyip gitmez / Erise de yamaçtaki kar //..."

İlk maddenin değişe dönüşe oluşturduğu insan, kendi serüvenini araştırıyor. Acılı, kanlı mücadeleler veriyor bu serüvende. Buradan bakınca ne kadar anlamsız gellyor paylaşım savaşları... insanın insanı sömürmesi... sökmesi tırnağını kökünden... parmaklıklar ardına kapatması... Anlamsız, A.B.D'nin Irak'a saldırması.

Şöyle düşünüyrum, taşı yontan insanın... taşa biçim veren insanın... eyleyen... şiir söyleyen... yaratan insanın, gelinen noktada, insani bir dünya kurmaktan başka çaresi yoktur.

Bir kitap çekiyorum kitaplıktan. Alışkanlıklar da Değişir, Yannis Ritsos... şiirler*. Rastgele bir sayfa açıyorum kitaptan. Şiirin adı 'Değişmeler':

Pulluğu tarlaya götürdüler,
tarlayı eve getirdiler—
bitmeyen bir değiş tokuş başlamıştı
eşyanın anlamını belirleyen.

Kadın kırlangıçlarla yer değiştirdi,
saçaktaki kırlangıç yuvasına oturdu ve şakıdı.
Kırlangıç kadının gergefinin başına geçti
ve yıldızlar, kuşlar, çiçekler ve yelkenliler işledi.

Ağzının ne kadar güzel olduğunu bilseydin,
Görmeyeyim diye gözlerimi öperdin.

Günlerdir, "Maddenin Evrimi ve İnsan" seminerinde öğrendiklerimle dolu kafam. Yıldızlar... uzaklıklar... sıcak... soğuk... enerji patlamaları, bir dolu şey yaşadım. Oradan oraya savurdu beni bilincim. Yannis Ritsos'un 'Değişmeler' şiirini daha önce okumuştum. Büyük bir coşku duyuyorum içinde. Dünyayı algılayışım mı değişti, yoksa şairlerin iki dizede yaşamı anlatabileceklerini mi unuttum. Tekrar, tekrar okuyorum şiiri. Aynı coşkuyu yeniden yaşıyorum.

"Maddenin Evrimi ve İnsan" seminerinde, henüz insanın oluşumuna gelmedik. Yannis Ritsos'un daha ilk dizesi yaratan insanı getiriyor yanıbaşımıza: "*Pulluğu tarlaya götürdüler*"...

Taşı yontan, ağacı sivrilten insan pulluğu buluyor. Daha iyi işliyor toprağı. Sonra atı evcilleştirecek... bire bin katacak toprak. Filizlenen tohumu düşünüyorum... bir bebeğin süt dişlerini anımsatan.

Çağımızın insanı yok henüz. Ürettiğini satın almıyor daha. Tarlayı eve getiriyor. Yaratımına, emeğine yabancılaşmamış insan, eşyanın anlamını belirliyor. Pulluğun, buğdayın, unun, ekmeğin...

Uzun yürüyüşler yapıyorum akşamüstleri. Başımda bulutlarla yürüyorum. Havalar soğudu. Gönderdiğin atkıyı doladım boynuma. Sana sarındım... Önceki gün, annemi anımsadım. Kaldırım kenarında kurumuş bir ekmek paçasını kaldırıp duvarın üstüne koyunca, neden böyle yapıyorum, dedim kendime. Annemden öğrenmiştim bunu. "Biri basıp çiğnemesin, öpüp yüksekçe bir yere kaldır." demişti. Öpüp başımın üstüne koyuyorum annemi. Annem bir bulut gibi başımın üstünde... sana sarınmışım... Yürüyorum.

Evrenin, dünyanın, insanların ve diğer canlıların oluşumunu bilmek, bambaşka anlamlarla bakmayı sağlıyor. Elmanın tadı değişiyor.

Yannis Ritsos böyle bir bilinçle dünyayı algılayan bir kadını anlatıyor 'Değişmeler' şiirinde. "*Kadın kırlangıçlarla yer değiştirdi, / saçaktaki kırlangıç yuvasına oturdu ve şakıdı. /..."* Pululuğu bulan, doğayı dönüştüren insanın bilincinde kadın. Kırlangıcı kendinin de içinde yaşadığı doğadan koparmıyor, kırmıyor bir çiçeği dalından. Ne kadar çok *beni* var kadının, pulluğu bulan insanla bir kırlangıcı yaşıyor içinde. Kırlangıç oluyor kadın... elinde kasnak tutan. Kadın mı, kırlangıç mı işliyor şimdi gergefi. Hem kadın, hem binlerce insan... hem kırlangıç, hem kırlangıç dolusu yaşarlık işliyor gergefi. "*Kırlangıç kadının gergefinin başına geçti / ve yıldızlar, kuşlar, çiçekler ve yelkenliler işledi.*"

Hatırlarsın, geçen yaz Üsküdar sahilinde yürürken bir çocuk görmüştük. Annesinin eteğinden çekip, kenardaki çiçekleri göstermişti. "Anne bak sanki hepsi bana bakıyor." Ne çok sevmiştik çocuğu. Sen kırmızı bir elma vermiştin çocuğa, adını sormuştun. O kadını gördüm bugün. İleride bir bankta oturuyordu. Yalnızdı. Yüzünü boğaza dönmüş, örgü örüyordu. Bir kazak olmalı bu... çocuk için. Kırmızı... Boğazın köpüklerine dalıp bir ilmek daha attı kadın. Ben şöyle düşündüm. Bahçeye şovalesini yerleştirmiş bir ressam geldi aklıma. Ağacı mı resmediyor... ağacın ondaki görüntüsünü mü... Balıklar... sandallar... denizminareleri... martılar... denizrezeneleri... yakamozlar. Deniz örüyor kadın. "Kırmızı deniz olur mu".

Ritsos, bilinçle kuruyor şiirini. Bir nötron ve protondan değişe dönüşe oluşmuş insan bedeninin görkemli güzelliğini duyuruyor bize: "*Ağzının ne kadar güzel olduğunu bilseydin, / Görmeyeyim diye gözlerimi öperdin.*" diyor.

Yaşadığımız dünyanın farkında olmak... ardımızdaki milyarlarca yılın farkındalığında yaşamak... anlam katmak dokunduğun her şeye. Ritsos bunu anlatıyor.

Bir şiir bir başka şiiri çağrıştırıyor. Bir şiiri bir başka şiire ekliyorum. Öğrendiğim bir bilgiyi insana.

"Bir duyguyu açımlamak olmalı sevişmek / Ellerine dokunmak bir sevinci büyütmeli // Gözlerinde alevlenen kıvılcım ışımalı bedenimde / Bir gülüş olmalı bakışlarımı sınamaya // Bir ses duyurmalı kendi soluğumu bana / Bir insanı yaratmak olmalı sevişmek"** diyor Berrin Taş.

Sevişmenin anlamı değişiyor...

Bu mektubu, binip gittiğin bulutun peşi sıra yazıyorum. Kâğıttan bir uçurtma yapacağım, bir yıldızın kuyruğuna takacağım sözümü. Son bir şey daha: Hatırlarsın, yıldızlı bir geceydi, "Beni nasıl seviyorsun?" diye sormuştun. Kafam karışmıştı. Şimdi söylüyorum işte; seni, seninle kâinatı yeniden yaratacakmış gibi seviyorum.

çev. Cevat Çapan, Adam Yayınları, Şubat 1991

** : İnsanın Ayak Sesleri, Berrin Taş, İnsancıl Yayınları, 1994, 'Sevişmek' s. 21

Ardı Olmayan Acı

Pelinler ölmesinler
Pelin'e benzeyenler de
Benzemeyenler de.

Yüreğinin ayaza kestiği bir günde
Umuda ışık düşürmeden kapıdan
pencereden
İçerde bırakıp tüm anahtarları
Gönlünün buyurduğu ülkeye gittin

Umurunda değildi ağzının süt koktuğu
Atkılı saçlarının
Uçuşmak için hazarlandığı gelecek
baharlara
Umurunda değildi

Karaydı tüm sevdaların yüzleri
Her şey kendini kemiriyordu doğada
Bir gün sonranın unutulacak gazete
haberleri
Dolaşıp duruyordu henüz ortada

Gönlünün buyurduğu ülkeye gittin
Hüznün donduğunu bilmeden hiç ardında
Yeniden öğrenciliğe başlayacağız şimdi
Ölüm öğretmeninin ders verdiği okulda.

Güngör GENÇAY

Öykü

NEREYE GİTMİŞ OLABİLİR

Afşar TİMUÇİN

Batı'dan gelen bulutlar göğe bütün ağırlığıyla çökünce ve dağa doğru abanınca akşam karanlığı birden bastırdı, odadakiler birbirlerini seçemez oldular. O zaman acı biraz daha yoğun duyuldu, sıkıntı biraz daha koyuldu, sessizlik biraz daha derinden vurdu. Bu gibi durumlarda ses az da olsa avutur insanı, sessizlik yıkımı daha kötü duyurur. Bu gibi durumlarda birileri doğru yanlış bir şeyler söyledikçe acı yumuşar, durgunlaşır, gevşer. Sessizlik büyüdü, büyüdü, büyüdü... büyüdükçe korkunçlaştı. Yüklüğün yanındaki yatağında ara sıra kendi kendine bir şeyler söyleyen Tombalak Nine oturduğu yerde az önce uykuya dalmış olmasaydı sessizlik bir ölüm sessizliği olup çıkmayacaktı. Nuri enişte sobaya kömür atarken kendi kendine bir şeyler mırıldandı. Onun ne söylediğini işitmediler, işitselerdi sıkıntı daha da yoğun bastıracaktı. Nuri enişte o sözü biraz da yalnız benim duyabileceğim yükseklikte söylemişti. Onun "Değmez gene de" derken ne demek istediğini doğrusu anlayamadım.

-Ne dedin? diye sordu Mebrure yenge kocasına.

-Ne bileyim ne dediğimi, ne dediğimi biliyor muyum ki! dedi Nuri enişte.

Tombalak Nine bir homurtuyla uyandı.

-Benim yoğurdumu çaldınız mı? dedi.

-Sabah çaldık ya, dedi gelin. Az önce açtım. Sıcaktır daha. Soğusun da akşam yemeğinde yersin.

-Şükriye beni zorla götürdü, saçlarına nizampile yaptırdı o gün, dedi Tombalak Nine. Hey gidi günler hey. Zorluların çımacı Şevket beni istettiydi de, sonra demişler ki saçlarına nizampile yaptırdı...

-Ne anlatıyor bu gene? dedi Nuri enişte.

Onun bu sorusunu kimse yanıtlamadı. Tombalak Nine homurdandı. Sıkıntı bütün bir odayı sarmış, kuytulara kadar sinmişti.

-Başına bir iş geldiyse yanarım, dedi Mebrure yenge. Bu oğlana bir şey olursa yaşamam ben.

Nuri enişte gene duyulur duyulmaz bir sesle:

-Kaygı insanı çökertir, dedi.

Ben sobanın arkasındaki iskemlede suçlu gibi oturuyordum. Bendeki suçluluk duygusu belki de onların acısını yeterince paylaşamamakla ilgiliydi. Acı en zor paylaşılan şeydir. "Kimse kimsenin acısını yaşamıyor, ne garip!" diye düşündüm.

-Hüsam gitti mi? diye sordu Tombalak Nine.

-Buradayım Nine, bir yere gitmedim, dedim. Buradayım. Hava kardı da görmüyorsun beni, aha sobanın arkasındayım.

-İyi, gitme, dedi o da. Sobanın arkası sıcaktır, otur, keyfine bak. Yemekten sonra gidersin. Bunlar adama bir lokma bir şey verirlerse sen de yersin. Bunlar yahniyi kendileri yerler, pilavı ona buna yedirirler.

-Gene ne saçmalıyor bu? dedi Mebrure yenge.

Kimse karşılık vermedi. Yalnız gelin birdenbire "Verdiğine vereceğine şükürler olsun" diye bağırdı. "Ah, ah!" diye yanık yanık iç geçirdi.

-Üç gündür haber yok bu oğlandan, dedi Nuri efendi. Bu hiç böyle yapmazdı. Bir yere gideceği zaman ben gidiyorum derdi. Hüsam, öldürecek sonunda bu herif beni. Askerlik de bir şey yapmadı buna evlenmek de...

-Ne diyor bu? dedi Tombalak Nine.

-Nuri eniştem akşam oldu diyor, dedim. Günler kısaldı, hava erken kararıyor.

-Ne yapacakmış akşamı? dedi Tombalak Nine. Kararsa ona ne kararmasa ona ne. O kendi işine baksın. Benim paralarımı çatır çatır yerken de akşam mıydı? Onun bunun parasını kendi parası gibi afiyetle yerken? Söyletmesin beni. Akşammış da hava kararmışmış. Acımızdan ölmezsek iyidir.

Kimse karşılık vermedi ona. Gelin odadan çıkarken Mebrure yenge arkasından seslendi:

-Kavga falan mı ettiniz de bu oğlan kaçıp gitti Naciye? Bir gece gelmediği olduydu ama uzun gittiği hiç olmadıydı.

-Yok anam ne kavgası, kavga falan hiçbir şey yok, güzel güzel çıktı gitti, dedi gelin. Zaten yüzünü gördüğüm var mı. Velespiti alalı beri hep dışarıda. Günde üç beş söz ederse o kadar, o da kendi çıkarına. Umurumda değil artık, ne halt ederse etsin!

-Sen doğurmadın onu, elbet öyle konuşursun, dedi yenge.

-Böylesine doğuracaksam... dedi gelin.

O zaman Mebrure yenge hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

-Hüsam'ı salmayın, yemeğe kalsın, dedi Tombalak Nine. Gelin sofrayı hazırlasın, daha ne duru-

yor. Hepiniz bir uyuşuk oldunuz ki sorma. Cacık yapın, aşure yapın, helva kavurun... Hüsem mücveri sever, mücver yapın. Kabak yoksa çılbır yapın.

-Gelin mutfakta, şimdi bir şeyler hazırlar, dedi Nuri enişte. Keklik dolması da ister misin? Tövbe tövbe, insanı..

Gelin tabakları getirirken ışığı da yaktı.

-Ben gidip aşağı kahveye bir daha baksam mı? dedim. Belki kahvededir.

-Haydi bir bak gel gözünü sevdiğim, dedi Mebrure yenge. Bir bak gel de içimiz rahatlasın... Nasıl rahatlayacaksa... Ah, keşke o da senin gibi boş işlerle uğraşsaydı, şiir miir yazsaydı da...

Akşamın son ışıklarını ufka doğru süren taze karanlık dipdiri bir rüzgârla yüzüme yüzüme vurdu. Aşağı kahveye doğru yokuş aşağı inerken taş gibi bir sıkıntı geldi göğsüme oturdu. "Bulamadım" diye dönecek olmanın sıkıntısıydı bu. Kahveye doğru yürümeden önce çocuk parkının yanındaki sıralardan birine oturdum, bir cigara yaktım. Aradığımız adam ipe sapa gelir biri olsaydı kafamı sıkıştıran korku daha ağır olacaktı. Bugüne kadar hiç böyle kaçıp gitmemişti ama kırdığı cevizlerin bini geçtiği doğruydu. Ödemediği borçlar için yediği dayaklar yeter...

Akşamın bu ölü saatinde kahvede yalnız oturur buldum onu. Başını önüne eğmiş, bacaklarını masanın altına boylu boyunca uzatmıştı. Yıkılmış gibiydi ya da yıkılmış oyununu oynuyordu. Kahvenin kapısında durdum, bekledim. Kafayı kaldırır da beni görür mü diye bekledim. Hiçbir şeyi görecek durumu yoktu. Donmuş gibiydi. Yanına vardım, gene aldırmadı. Omuzundan tutup o koca bedenini sarsaladım. Beni görür görmez gözleri parladı.

-Neredesin oğlum sen? dedim. Üç gündür yoksun ortada. Anan, baban, karın, ninen...

Benden birkaç yaş büyüktü ama beni hem sever hem sayırdı. Yüzüme donuk donuk baktı, hiçbir şey söylemedi.

-Üç gündür yoksun, evdekiler merak içinde, dedim. Duyuyor musun beni?

-Hiç sorma, dedi, motoru kumarda Hakkı'ya verdim.

-Hangi Hakkı'ya?

-İmamoğulları'nın küçük oğlu Hakkı'ya. Saksıcı Hakkı yok mu, ona.

-Doğru mu şaka mı? dedim.

-Doğru, dedi.

-Şimdi sana bir tane patlatsam nasıl olur? dedim.

-Az gelir Hüsam, kafamı kırmalısın, dedi.

-Haydi kalk eve gidelim, anlatalım her şeyi, dedim. Karın bağışlar. Anan baban zaten... Ama yazık etmişsin be oğlum. Keşke sen de benim gibi bir takım gereksiz işlerle uğraşaydın, şiir miir yazsaydın, ha?

-Gitti güzelim motor. Onun içinde babamın parası var, karımın parası var, benim param var... dedi ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

-En iyisi ben gidip babanlara durumu anlatayım, sonra gelip seni buradan alıp götüreyim, başka çaresi yok, dedim. Şimdi güm diye ikimiz birden gidersek yüreklerine iner.

-Nasıl istersen, dedi.

-Buradan bir yere ayrılma, tamam mı? dedim.

-Bir yere gidecek halim mi kaldı Hüsam, bir yere gidecek şeyim mi kaldı? dedi.

Koşa koşa eve gittim, durumu anlattım. Evdekiler hem sevindiler hem şaşırdılar.

-Üç beş kuruşu kumara verdiği olurdu ama hiç böylesi olmamıştı, dedi Mebrure yenge. Koca mobilet gitti ha? '

-Ben onu gidip getireceğim, dedim. Ama ne olursunuz, ağzınızı açıp da tek söz söylemeyin. Zaten beter durumda. Onurunu bir de siz kırmayın. Ne yapalım, olmuş olmuş. Ya daha kötü şeyler olsaydı? Ne yapalım, çalışır kazanır.

-Nereye kazanıyor, dedi gelin. Ben size söylemedim. Neyim varsa aldı götürdü. Niye benim kolumda bilezik yok üç aydır? Gelsin, ağzımı bile açmam, yüzüne de bakmam. Ama ben ona yapacağımı bilirim.

Yokuşu koşa koşa indim. Bizimki kahvede yoktu. Onun oturduğu masada Tornacı Şevket ve arkadaşları kağıt oynuyorlardı. Onlara bir şey sormadım. "Az önce buradaydı"dan başka ne diyebilirlerdi ki. Çeşmenin başına çıkmıştır, diye düşündüm, belki oradaki küçük kahvededir. Gittim baktım, yoktu. Çocuk parkının oralara baktım. Asker arkadaşı Halim'in yanındadır belki, onunla çene çalıyordur deyip bir de caminin arkasındaki çaycıların orayı dolandım. Hiçbir yerde bulamadım adamı. Aklıma kötü şeyler geldi. Bu onursuz adam ilk olarak onurlu bir iş yapıp kendini uçurumdan aşağıya atmış olmasın? Koruluğun oraya çıktım, gözümü karanlığa alıştırarak boşluğa baktım, uçurumun dibinde eşek ölüsü gibi bir şey azçok seçiliyordu ama ondan iz yoktu. "Bu eşek geçen yıl Nuri enişte nin kazıkladığı değirmenci Cercis'in eşeği olmasın?" diye düşündüm. İntihar etmiş bir eşek intihar etmemiş bir salaktan daha garip değil mi? Eve oğlunuzu bulamadım diye dönmek bana o kadar ağır geliyordu ki şurada canım çıksa sevinecektim. Evdekiler şaşkına döndüler.

-İyi de nereye gitmiş olabilir? dedi Nuri enişte. Yahu bu adam deli mi? Gel gidip ikimiz birlikte arayalım.

Gece karanlığında bakmadığımız, girmediğimiz, sormadığımız yer kalmadı. Çeşmenin oraya bir daha bakalım derken çınarın yanında karşımıza adamın kumar arkadaşı Aydın çıktı birdenbire.

-Aydın, oğlum, bizimkini gördün mü? dedi Nuri enişte.

Aydın suçlu gibi ezildi. Öksürdü. Anlamsız bir takım sesler çıkardı.

-Benden duymuş olma Nuri amca, Asım Serçe'nin evinde kağıt oynuyor olabilir, dedi. Bu senin oğlun kumardan kurtaramadı kendini. Tamam, biz de oynuyoruz ama...

Aydın bize beterin beterini anlatmaya çalışıyordu. Biz onu çoktan öğrenmiştik ama ne işe yarar.

Aydın koşar adım uzaklaştı.

-Gidip alalım mı oradan Nuri enişte? dedim.

-Gidip ağız tadıyla bir güzel yemeğimizi yiyelim, dedi Nuri enişte. Merak edilmeye bile değmezmiş meğer. Gel, bir ufak da rakı alalım şuradan oldu olacak. Ben bir yerlerde geberip kalmıştır diye düşünüyordum ama değilmiş ne yaparsın...

Rakıyı alıp evin yolunu tuttuk. Bahçe kapısından girerken Nuri enişte birden bana döndü:

-Şu senin kitabı da çıkaralım artık Hüsam, dedi.

-Anlayamadım Nuri enişte, ne kitabı? dedim.

Nuri enişte kaşlarını çattı ve şöyle dedi:

-Hüsam, yeğenim, sen şair değil misin? Şiir kitabı bastırmayan adama şair derler mi? Biraz birikmiş paran varsa bastıralım işte senin şiirleri. Bana bak, benim bir can dostum var, bu işleri yapıyor, böyle senin gibi değerli şairlerin kitaplarını basıyor. Ona anlattım seni. Çok sevindi. Bu konuyu konuşalım bu akşam. Ah, kültür çok önemli, kültür. Benim oğlumda şu kadarcık kültür olsaydı bunları yapar mıydı Hüsam? Ben şimdi bizim arkadaşa sorarım, kaça patlar, ne olur, ne tutar... Sen de parayı denklediğin gibi... bastırıveririz kitabı işte...

-Benim şiirlerin basılır durumu yok daha enişte, dedim.

Enseme bir şaplak attı. "İnanmam" der gibi baktı.

RESİM SERGİSİ

15 Aralık 2002 - 15 Ocak 2003 tarihleri arasında Ayfer Güleç'in üretimleri Beyoğlu'nda bulunan Galeri EZGİ'de izlenebilir.

Ayfer Güleç (AGA) BENDEN ÖTE-Mİ! Resim sergisiyle kendisine ait galeri atölyesinde dostlarıyla kucaklaşmaya hazır.

Serginin "İNSAN HAKLARI" haftasına denk düşmesi rastlantı değil bilinçli bir tercih.

İletişim:
AGA KEÇE ve RESİM ATÖLYESİ/GALERİ EZGİ
Galatasaray, Turnacıbaşı Sok., Çeşme Han, No.21/1-2, Beyoğlu Tel: 0212 - 243 71 09-10
GSM: 0532 683 90 32
www.ressamaga.com/ e-mail:ayfer@ressamaga.com

İnsancıklar

minyatür bir ağaç görünüyor
rüzgarda salınan çın çın otundan
yapraklarında cücecikler oturuyor
gövdesinde bir adam barınıyor
gökyüzüne bakıp düşler kuran yüzü
düşler ülkesinden uzak
eğilmiş kalabalığa
yaşlanıyor
kıvrımlarında böcek yeniklerinden kuyularla
derin
anlaşılmazlığını yaşıyor
dallarında asılı kelimelerin
sesleniyor: "takatil kama çim sat"
hangi dilden sürüyor hayat?
hangi dilden ölmekteyim parçalanarak?

binbir karanlığa yayılıyor insan
gövdesinde koyu zifiri bir kan
ve köklerinde bir acının akışı
boşlukta salınan otların çınlayışı

Esma ÇAVUŞOĞLU

DÜŞÜNCE KIRINTILARI

İsmail DELİHASAN

-Kendi varoluşundan ders alamayan, en bilgin kişiden bile, hiçbir şey öğrenemez.

-Yeniliği ve yarınları, cesaretli, kahraman ve iyi insanlar gerçekleştirir.

-Bize mekân olarak daha yakın insan, uzaktakinden daha önemli ve gereklidir.

-Hiçbir kötülük masum değildir.

-Zamanın bir yerinde zamansız düşlerdeyiz.

-İnsanlar en cömert akıl vermede davranırlar.

-Bugün bahşiş alan, yarın rüşvet alır.

-İyi insanlar mutluluklarını, başkalarının mutsuzlukları üzerine kurmazlar.

-Büyük görünenler yaklaşıldıkça küçülür, yüksek görünenler yükseldikçe alçalırlar. Küçük görünenler yaklaşıldıkça büyürler.

-Güçlü olmak istiyorsan, olayların peşinden gitme. Olaylar senin peşinden gelsin ve hep hiçbir şey olmamış gibi davran.

-Gerçek bilgi okulda ve diplomada değil, gerçek insan olabilendedir. Gerçek insanların bilgileri, ne alınır ne satılır, ancak yaşanır mutlulukla. Doğruluğun okulu ve kitabı yok, doğruluğun kaynağı kişi vicdanıdır.

-Adalet iyilik için vardı. Gökyüzü adaletin matematiğine sadıktı. Kötüler adaleti bozar, istemezdi.

-Bütün acılar kötülüğün sonucudur.

-Bütün makamların, bir üst makamı olduğuna göre, bütün makamlar aynıdır.

-İnsanlar başkaları için vardır. Başkaları için var olanlar vardır. İnsan insanlığını diğer insanlara borçludur. Yaşamak başkaları için yaşamaktır.

-Karakteri, ahlağı, sağlam olmayanın fikri sağlam olamaz. Düşüncesi, iyi, sağlam olanın karakteri, ahlağı da iyi ve sağlamdır. İyi insanlar, iyi düşünürler.

-Bütün soruların en büyük ve gerçek cevabı ölümdür.

-Onursuzlar onurlandırılamaz ve onurlandırmaz.

-En yüce merhamet adalettir.

-İnsan olduğu için insanı sevmek, en yüce ideolojidir. İnsan olmayı her düşüncenin önüne geçirebilenler, insan olabilmişlerdir.

-Geçmiş, gelecek, bütün söylenenleri ve yapılanları toplasanız, ancak gerçeği anlatabilirler. Parça parça gelmiş gelecek, bütün zamanlarda, bütün söylenenler ve söyleyenler eksiktir. Zaman eksikliğin adıdır.

-En iyi intikam doğruluk ve sabırdır. İntikamdan kötülük doğar.

-Gerçek tarihi bilebilmek imkânsızdır. Neyin niçin yapıldığını öğrenebilmek için, yapanın öz düşüncelerini de bilmek gerekir. Bu mümkün değildir. Tarih bir ölçüde ancak hikayeden ibarettir. Tarihçiler de aynı şekilde hikâye yazarı gibidirler. Tarih yazarlığında, tam olarak gerçeği yakalamak, mümkün değildir.

-Şeyhim var şeyhe bağlıyım diyenin, ağanın marabası arasında bir fark yoktur. İnsan kendini üretmeli yaratmalıdır. Bu da ancak bağımsız ama sorumlu bireyle olur.

-Aslında herkes, iyiler de kötüler de güzelliklere hizmet eder. Kötülük ne kadar aptal ve geri zekâlıdır. Kötülüğün aklı yoktur.

Kötüler mutlu değildir, mutlu da etmezler sizi. Kötülüğün ulaştığı her yer mutsuzdur. İyilik mutludur, mutlu eder. İyilik yapanlar mutlu olurlar. İyi davranmak politik olsa bile güzeldir. Kötülükten, yapana kadar zevk alırlar, iyilikten sonsuza kadar.

-En iyi ideoloji akıl ideolojisi, en iyi parti akıl partisidir ki o da her insanın kendinde özgünlük içerir. Kendileri dürüst olmayanlar, dinsel siyasal ideolojik, sistemlerin dürüstlüğü ve eşitlikçilikleriyle dürüst ve eşitlikçi olamazlar. İnsanlığı bağımsız dürüst akıl kurtarabilir ancak.

-Anne ve babasının yanlışlarına kızmak evlâdın görevi değildir. Evladın görevi onlara sürekli saygılı ve vefalı olmaktır.

-Biz büyüklüğü erdemde yücelmekte görüyoruz.

-İnancınızı aklınızdan alınız.

-Dünkü aklımız bugüne göre ya yanlış, ya da eksiktir. Bu bağlamda hep daha akılcı olanı aramalı, kendi düşüncesinin yanlış ve ya eksik olabileceğini düşünerek, ısrarcı ve sabit kalınmamalıdır. Geleceğin ve gerçeğin kapısını hep açık tutmak vazgeçilmez koşuldur.

-Politika ve devlet adamlığı en üstün ve yararlı aklı arama ve uygulama sanatıdır.

-Eğitim yaratmak için yaratılmaktır.

-Gerçeğin sesi sessizliktir.

-Aklı olmayanın hiçbir şeyi yoktur.

-En akıllı adamlar en çok danışan adamlardır.

-Düşünsel mahkemede son karar asla verilemez. Düşünceyi sonlamak, düşüncede teslimiyet yoktur. Düşünsel süreç, ancak varlığın son bulmasıyla son bulur.

KAR ÜŞÜTMESİN

acısı dinmeyenlerin anısı için

gitti demek / çiğdem solgunluğunda
sorgusuz imleri kaldı
niceydi gölgeye dönüşen yalnızlığı
anıları umutları "kimbilir"

geçmişten geleceğe hangi acının hüznü sorgulur
karanlık tutsağı söz suskunluğu
sinsi ve hoyrat bir gizin düşü
acının doğurtkan yüzü gözlerin

ah çiçeği ezik / gücenik yüzüne bakamam
sağnak yağmurların çukuru gözlerim
uzaksadığım gül / yaprağın tazesi böğrümde solar
kırdın dalını kokunsuz kaldık

bakışınla soldu çiçekler
dilsizleşir hüznün çoğalır yüzümde
değdi mi gidişin yarım kalan gülüşüne
şimdi beyaz mı güllerin kar üşütmesin

İbrahim İSPİR

-En büyük makam, insanlık ve mazlumluk makamıdır.

-İşini iyi yapmak, en temel ahlaktır.

-İnsan olamayan hiçbir şey olamamıştır.

-Devletlerin güç ve gelişmişlik ölçüleri uzay çalışmalarıdır. Uzayda en üst noktaya ulaşan, yeryüzünde de egemendir, en güçlüdür. "İstikbal Göklerdedir" diyen Mustafa Kemal'e selam olsun. Gökler iyilerin yurdudur. Kötülüğün kanadı olmaz.

-Üstün devlet, üstün aile olmak, başkalarının yapamadıklarını yaparak olur. Yapıcı olanlar bir şeylere sahip olurlar ve yarınları üretirler.

-İnsanlığı bilen akıllı kişinin otoriter olanını çok seviyorum.

-İnsanı hor gören insan değildir. İnsan olmayan gören değildir. Gözleri açık gördüğünü sanan adam değildir.

Öykü

RENGİNİ KAYBEDEN DUT

Burcu UPRAK

Otobüs duraklarının arasından geçiyorum. Burası ana duraklardan biri sanırım. Duraklar ne zaman bu kadar büyüdü? Ne zaman bu kadar çok otobüs kondu şehre? Yoğun, gri bir duman kaplamış burayı, hiçbir zaman eksilmeyen bir duman. Hafif bir yağmur yağıyor. Kafamı yere eğiyor, ayaklarımın çevresine bakıyorum, tek bir damla bile göremiyorum. Durak koruma altında, duman koruma altında. Oysa duyumsayabiliyorum her şeye rağmen yerden yükselen toprak kokusunu. Çevreme bakınıyorum, her yer asfalt. Kafam karışık. Bir karış toprak arıyorum, varolmakta direnen ağaçların asfaltla birleştikleri çizgiye doğru kayıyor bakışlarım, fakat görüyorum ki onların kökleri de tutsak. Hatırlıyorum, lisede biyoloji dersinde bitkiler konusunu işlerken bitkilerle hayvanları, dolayısıyla insanları ayıran özelliklerden biri olarak hayvanların "yer değiştirebildikleri" öğretilirdi. İnsan bu yer değiştirebilme yeteneğini özgürlük sandı sonraları. Oysa ağaçların da yaprakları salınıp durur rüzgarda, fakat kökleri hep sabittir. İnsanlara bakıyorum, yüzlerinde yer değiştirebilmenin geniş gururu, rüzgarda salındıklarından habersiz... Derin derin içime çekiyorum yağmurla kabaran kokuyu, yoksa ben mi yanılıyorum? Yoksa özlemlerim mi yönlendirmeye başladı algılarımı? Hayır, toprak kokusu olduğundan eminim, vazgeçiyorum. Aramıyorum kokunun nereden geldiğini. Hissedebiliyorsam bir nedeni olmalı. Beş duyu organımızdan en çok güvendiğimiz neden gözlerimizdir sanki? Hem de en çok yanıltılabilen onlarken...

- Abla be amma sallandın, kör müsün kırmızı yandı!

Kocaman caddelerden sakin, kendi halindeki ara sokaklara girmek huzur verir insana. Ara sokaklarda oyun oynar çocuklar, bağırıp çağırırlar.

-Anneee! Anneee!

Binanın sokağa bakan pencerelerinden kafalar uzanır. Biri cevap verir.

-Yine ne var?

-Anne beş yüz bin lira daha atsana!

Başka bir sokakta başka bir çocuk, elinde tuttuğu neredeyse kendi boyundaki tahta sopayı altına alıp bağırır:

-Deeh! Deeh!

Çocuklar büyükler kadar güvenmezler görme duyularına. Sokaklar şehirlerin çocuklarıdır, büyümeyi reddeden.

Yerde dutlar var. Renklerini tam olarak seçemediğim dutlar. Yağmurun etkisiyle dökülmüş olmalılar. Eğilip birini elime alıyorum, işaret parmağımla üzerine dokunuyor ve öyle görünmediği halde aslında renginin beyaz olduğunu farkediyorum. Yerdeki çamura bulanıp rengini kaybeden minik, henüz tam olgunlaşmamış beyaz bir dut... Bu kez kafamı kaldırıp ağacın yapraklarına bakıyorum. Yağmur onlara iyi gelmiş olmalı, bana gülümsüyorlar.

-İyi günler Ayşen abla.

-Sana da iyi günler Memet efendi. Çöpleri toplamaya çıktın mı? Benim senin kızlara göndereceğim bir-iki şey var da...

-Çıktım be abla.

-Neyse, sonra hallederim ben. Haydi kal sağlıcakla...

Düşünüyorum da, acaba asansör icat edildikten sonra mı binalar bu kadar yüksek yapılmaya başlandı, yoksa binalar yükseldikçe mi asansöre ihtiyaç duyuldu? Aslında ikisi de... Sevemiyorum bir türlü şu iner-çıkarı, tembelliğe alıştırıyor insanları. Şu birinci katta oturan Sami bey asansörle çıkıyor evine, çıkacağı altı üstü on üç basamak olduğu halde. Hiç istemememe rağmen, iş dönüşü merdiven çıkamayacak kadar yorgun olduğum bazı akşamlar karşılaşırız asansörün kapısında. O kocaman, asansörde bir kişilik yer kaplayan göbeğini bir sağa bir sola sallaya sallaya girer sokak kapısından; adımlarını sıklaştırmaya gerek bile görmeden, sırıta sırıta biner asansöre, elinde siyah poşeti, poşetin içinde biraları.

-Hayırlı akşamlar Ayşen hanım. Nasılsınız?

Aslında hiçbir zaman nasıl olduğumu merak etmez. Üstelik, o birinci kata çıktığı için asla iki cümleden daha fazla uzamaz konuşma.

-İyiyim Sami bey sağolun.

Beş saniye bile sürmeyen yolculuğu bittiğinde, suratında asılı duran o anlamsız gülümseyişiyle tekrar iyi akşamlar diler ve büyük bir patırtıyla kapanır asansörün kapısı.

Yolda karşılaştığım beyaz dut ve toprak kokusuyla daha güzel bugün merdivenleri çıkmak.

-Kızım kaç kere söyledim sana şu merdivenden koşarak çıkma diye! Bir daha mı yarmak istiyorsun çeneni!

Annemin tüm bağırış çağırışlarına ve çenemin tam dört kez aynı yerden dikilmesine rağmen asla vazgeçmedim merdivenleri koşarak çıkmaktan.. Belki o zamanlar annemin sözünü dinlemiş olsaydım şu an asansörde olurdum, Sami beyin yanında. Bir anne olabilseydim eğer, çocuğuma öncelikle yaşamayı öğretirdim ben. Zarar görmeyi öğretirdim, korkmayı, üzülmeyi. Tüm bunlara rağmen mutlu olmayı...

Otuz altı basamak çıkamayacağım günler için de bir çözüm bulmam gerekecek.

Anahtar, anahtar... Evet buldum. Hayatlarımız boyunca kapılarımızı kilitlemek ve açmak için harcadığımız zaman ne kadardır acaba? Bu iş için her gün bir dakikamızı harcıyoruz desek, hayatımız boyunca on beş saat eder. Evimdeki buzdolabının, televizyonun, gümüş çatal-bıçak takımının benden çaldığı on beş saat...

Ben tam anahtarı kilide sokmaya çalışırken kapı açılıveriyor.

-Hoşgeldin!

Karşımda duruyor. Bembeyaz saçları, zamanın ağırlığıyla her geçen gün daha da derinleşen yüz çizgileri, buna rağmen her saniye yenilemeyi bildiği gülümsemesiyle tam karşımda duruyor. Melih'in annesi, yani kayınvalidem. Başında yeşil üzeri çiçekli bir yemeni var fakat neredeyse düşmek üzere. Yemeninin altından, tepeden tutturduğu incecik örgüsü gözüküyor.

-Asıl sen hoşgeldin anneciğim, ne iyi ettin de geldin! Yalnız başına mı geldin?

Ben tam bu soruyu sorarken salonun kapısı açılıyor ve Melih gözüküyor.

-Yok kızım, sağolsun Melih getirdi. Bugün hastanedeydim yine, aradı, dedi anne gel beraber dönelim, ben de dönüşte büroya uğradım, beraber geldik arabayla.

-Aman aman iyi olmuş. Bu gece bizde kalacaksın değil mi?

-Bilmem ki kızım, evde yapacak işler var.

-Tamam onu sonra konuşuruz. Gel bir öpeyim seni.

Ayakkabılarımı çıkarıp sonunda eve girebiliyor ve anneme sarılıyorum. Mis gbi limon kolonyası kokuyor. Bu sırada, mutfağa geçmiş, kendine bir bardak su koymakta olan kocamla göz göze geliyoruz.

-Hoşgeldin. Neredeydin? diye soruyor. Yüzünde o her zamanki bıkkın ifade.

-Her gün nerede oluyorsam oradaydım, bu da soru mu şimdi? İşteydim. Her gün bu saatlerde dönüyorum ama bugün senin erken döneceğin tutmuş sanırım. Bu arada, sen de hoşgeldin.

Nerede olduğum değil, neden evde olmadığım aslında onu ilgilendiren. Bu yüzden soruyor bildiği halde. O gelip kapıyı çaldığında, kapıyı açan biri olmalıydı. Fakat daha önemlisi, ben gelene kadar annesiyle ilgilenmek zorunda kalışı ki bu, eminim en çok sinirini bozan şey olmuştur.

İçeriye odama geçip üzerime daha rahat bir şeyler giyiyor, elimi yüzümü yıkayıp mutfağa, annemin yanına gidiyorum. Henüz mutfağa girmeden önce Melih, yüzü buruşmuş bir halde şöyle diyor bana:

Ayşen ben salona geçip biraz kestireceğim, sen annemle ilgilenirsin.

Bunu söyledikten sonra salonun kapısı kapanıyor. Ben, aynı durumu daha önce defalarca yaşamış olmanın nasırlaşmışlığıyla mutfağa annemin yanına geçiyor, onu gazete okur buluyorum.

- Ee anne, nasılsın?

Gözlüğü evde kaldığı için burnunun dibine kadar soktuğu gazeteyi masanın üzerine koyuyor.

- İyiyim kızım, nasıl olayım. Bir haftadır her gün hastanedeyim. Bir gün gidiyorum kan tahlili eksik diyorlar, ertesi gün gidiyorum kan tahlili yaptırıyorum, sonucu ancak yarın alabilirsin diyorlar, daha ertesi gün gidiyorum başka bir şey buluyorlar... Anlayacağın aslında bir günlük işi bir haftadır halletmeye çalışıyorum. En son bugün gittim doktora, bana gün verdi bir ay sonraya. Tatile mi ne cehennemin dibineyse gidecekmiş. Bir ay elim kolum bağlı yani.

Karşımda oturan bu kadından güç alıyorum. Altmış sekiz yaşında ve kalp hastası olmasına rağmen bunca yıldır en ufak bir ümitsizliğe bile kapılmadan yaşamakta direnmesi bende çok büyük bir saygı uyandırıyor ona karşı. Kendi küçük bunalımlarımı, umudumu yitirdiğim kimi durumları düşünüyorum ve karşımda oturan direnç karşısında ezildiğimi hissediyorum.

-Sen moralini bozma anneciğim şimdi, en önemli şey bu... İnsanların dayanabilme sınırının neresi olduğunu ölçüyorlar böyle yaparak, mümkün olduğunca yüklenebilmek için. Moralini bozman, onlara teslim olman demek, bunu sen de biliyorsun.

-Biliyorum kızım bilmesine de, altmış sekiz yaşına geldim artık, o gücü bulamıyorum bazen kendimde...

Son söylediklerimi herhangi başka teselli sözcüklerinden, üst perdeden söylenmiş beylik sözlerden ayıran ne? Oysa onu gerçekten anlayabilmem gerek çektiği güçlüğü paylaşabilmem için. Altmış sekiz yaşında kalp hastası bir kadın gibi hissedebilmem gerek, birkaç saniyeliğine de olsa. Hastanenin koridorlarında koşuştururken yemenisinin altından alnına doğru akan bir damla teri hissedebil-

mem gerek tenimde. İnsan başka türlü nasıl kırar tekilliğini?

-İçecek bir şeyler ister misin anne, çay demleyeyim mi?

-Yok kızım şimdi zahmet etme, hem sen de işten yeni geldin yorgun argın. Zaten bu kadar zahmet veriyorum size...

Ölüme yaklaştıkça artan bir sıkılganlık ve hüzün var sözlerinde. Elinde olsa hemen o an, acı çekmeden ve kimseyi üzmeden ölebilme arzusu sanki bu. Öyle bir ölüm ki, birkaç saniye sonrasında hatırlanmasın...

Kapı çalınıyor. Saat neredeyse yedi, bu saatte kim olabilir?

-Kim o?

Kapının yanındaki duvarda duran aletten gelen ses kendinden emin.

-Ben!

İnsanlar her gün yaptıkları ve artık alışkanlık haline dönüşen davranışları üzerine düşünmüyorlar. Git gide bütün bir hayat bir alışkanlığa dönüşüyor, hiç sorgulanmayan, her tür tepkiselliği dışlayan bir alışkanlığa... İnsanlar artık soruları dinlemeden cevap vermeye, cevaplarını dinlemeyecekleri sorular sormaya başlıyorlar...

-Siz kimsizin?

-Benim ben, Semih!

Semih, Melih'in kardeşi. Alabildiğine bencil, rahatına düşkün ve vurdumduymaz bir adam. Hayatının her saniyesi yapaylık kokan, insanlar karşısında oynamaktan hiç gocunmayan... Bu yönlerden Melih'in daha abartılmış hali sayılabilir.

Kapı zilinin tekrar çalmaması için kapının önünde bekliyorum. Asansörün kapısı açılıyor.

-Merhaba Ayşen'ciğim!

-Hoş geldin Semih, hayrola bu saatte? Hangi dağda kurt öldü?

-Ağabeyimle konuştum, annemin burada olduğunu söyledi. Ben de ne zamandır göremiyordum,bir uğrayayım dedim. Ne o, rahatsız mı ettim?

-Yok, ne rahatsız etmesi... Sadece şaşırdım, hani öyle pek sık uğramassın da...

Mutfağa, annemin yanına geçiyor.

-Vay, tonton anneceğim benim! Nasılsın bakalım, iyi gördüm seni.

Annem hastanede çektiği eziyeti bir kere de Semih'e anlatıyor. Yüzünde yine o bitkin ifade. Fakat Semih bunun farkında değil çünkü kadın konuşurken yüzüne bakmıyor, kim bilir belki söylediklerinin büyük bir kısmını duymuyor bile. Bu sahneyi daha fazla izlemeye dayanamayıp salona Melih'i uyandırmaya gidiyorum.

-Melih! Melih!

Üçlü kanepede yatıyor. Üzerinde beyaz bir atlet, altında bir şort var. Gözlüklerini de her zamanki gibi çıkarmamış. Sesim, hafif bir mırıltı etkisiyle, sadece sağdan sola dönmesine yarıyor. Bu kez daha yüksek sesle bağırarak omzundan sarsıyorum. Nihayet gözlerini açıyor.

-N' oldu?

-Kardeşin geldi.

-Saat kaç?

-Yediyi on geçiyor.

-Tamam şimdi geliyorum, sen git.

Cümlesini bitirir bitirmez gözleri tekrar kapanıyor. Daha fazla uğraşmanın anlamsız olduğunu ve bir süre sonra nasıl olsa geleceğini bildiğimden, tekrar mutfağa geçiyorum. Mutfakta annemi camdan dışarı bakarken, Semih'i de gazete okurken buluyorum. Ortalıkta çıt çıkmıyor.

-İkiniz de yemeğe kalıyorsunuz değil mi?

Birden ikisi de irkiliyorlar. Annemin yüzünde bir rahatlama seziyorum. Semih ise kafasını bir saniyeliğine kaldırıp, sonrasında tekrar gazetesine gömüyor.

-Kalıyorsun değil mi anne?

-Aslında eve gitsem daha iyi olur ama...

Yaşlılıktan iyice küçülmüş gözleriyle adeta ısrar etmem için bekliyor.

-Aman anne ev kaçıyor sanki! Hem oğullarınla şöyle güzel bir akşam yemeği yersin işte...

Yanımızda oturan oğluna bakıyor ve "Evet anne kal beraber yiyelim." demesini bekliyor sanki. Oğluysa halen gazete okumakta...

-Peki kızım. Ama sakın yemek memek yapmaya kalkma olur mu?

-Tabii anne, ne varsa onu yiyeceğiz, sen merak etme.

Bu sırada salonun kapısı açılıyor ve Melih mutfağa giriyor. Yüzünde, Semih'in burada olduğunu bilmiyormuşçasına şaşkın bir ifadeyle:

-Ooo birader hoş geldin!

-Hoş bulduk abi, ne var ne yok?

-Ne olsun be Semih, iş güç işte... Sen nasılsın?

-Bende de vaziyet aynı be abi...

Bu içten konuşmanın ardından mutfağa tekrar o tanıdık sessizlik çöküyor. Melih de masanın etrafındaki yerini alıyor ve gazetenin bulmaca ekindeki bir kare bulmacayı çözmeye koyuluyor. Ben sofrayı kuruyor ve yemekleri ısıtıyorum. Bu iş, bu sessizlik yaklaşık yirmi dakika sürüyor. Yemekler yeterince ısındığında herkesin tabağına çorbasını koyuyor ve ben de sofraya oturuyorum. Fakat sanki kimse ne olduğunun farkında değil. Çorbalardan yükselen yoğun ısıya rağmen kimse yapmakta olduğu işi bırakmıyor. Herkes kendi evreninde saplanıp kalmış gibi. Bir an kendimi havasız bir boşluktaymış gibi duyumsuyor ve nefes alamıyorum. Bu durumu yalnızca bir müdahale sona erdirebilir.

-Melih şu tuzu uzatır mısın?

Sessizlik sönüyor. Kelimeler birer iğne gibi herkesin evrenini patlatıyor. Söylediklerimle irkilen

mutfak halkı çorbalarını farkedip kaşıklarına davranıyorlar. Yine de Melih'in yanında bulmacası, Semih'inse sol elinde gazete durmaya devam ediyor.

-Eline sağlık kızım, çorba pek güzel olmuş.

Annem de burada değil sanki. Bunca yıl o da zorunlu kalmış kendi evrenini kurmaya...

-Afiyet olsun anneceğim.

Kaşık şakırtıları... Bardaklara dolan sular... Koparılan ekmek parçaları...

-Bugün hastanede bir ara tansiyonum düştü galiba, neredeyse bayılacaktım.

Susuyorum. Ben sustuğumda bu sahne daha ne kadar devam edecek görmek istiyorum.

-Bir duvara yaslandım, geçmesini bekledim. Neyse ki uzun sürmedi...

Semih ağzını açıyor. Gözleri gazetede. Bir şey söyleyecek galiba. Buna bir son verecek.

-Ne ekersen onu biçersin tabii!

Annem ve ben şaşkınız. Annem soruyor:

-Ben ne yaptım ki oğlum?

-Senle ne alakası var anne, şu Galatasaray'lı Saffet'e diyorum. Herif doğru düzgün antremana çıkmıyor, sonra ilk on birde olmak istiyor. Yok öyle yağma! Ayşen şu suyu uzatır mısın bir zahmet?

Tekrar kısa süren bir sessizlik.

-Melih oğlum şu benim evin tavanı ne zamandan beri akıtıyor, bir ara gel de bakıver olur mu?

-Bir saniye anne. Ya Semih amerikyumun simgesi neydi, her seferinde unutuyorum şunu da!

-Adamı Amerika'dan getirttiler milyon dolarlar verip, şimdi de kenarda oturtuyorlar! Olacak iş mi ya!

-Oğlum şu tavanı diyorum, zor bir iş değil, altı üstü bir gelip bakacaksın.

Melih kafasını bile kaldırmadan:

-Ne tavanı anne. Oof, ben ne diyorum, sen ne diyorsun. Kırk yılın başında şurda bir bulmaca çözelim dedik, onda bile rahat yok valla!

-Oğlum yağmur bir yağdı mı şakır şakır akıtıyor tavan...

Ve yine Semih'in sesi...

-Şu futbolda iyi para dönüyor ha! Adamlar işlerini biliyorlar anasını satayım!

-Semih bari sen gelip bir bak benim şu tavana. Oğlum inanmıyorsunuz ama şakır şakır...

Kelimeler beynimde yankılanıyor. Artık ne Melih'i, ne Semih'i, ne de annemi duyuyorum. Gözlerimin önünde Sami bey beliriveriyor. Bütün Melihler, Semihler, Samiler boğuyorlar beni el ele verip. Sofradan kalkıp kendimi evin dışına atıyorum. Koşa koşa merdivenleri inip sokağa çıkıyor, dut ağacına varıncaya dek hiç durmuyorum. Ağaca vardığımda dibine oturuyor, yaprakların sevecenliği altında yerdeki tüm o rengini kaybeden minik dutlara sığınıyorum...

Şarjörüm Mürekkeple Dolu

Giderayak sana söyleyeceklerim vardı
Söyleyemedim
Yazayım dedim
Elime kalem yerine silah verdiler
Ateş et dediler

Barut kokusu
Kan
Gözyaşı değildi
Sana söyleyeceklerim

Yokluk

Yeşil elbisenin içinde
Ne oyum ne şuyum ne de buyum

Siyah postalların içinde
Ne burdayım ne şurdayım ne de ordayım

Dağılmasın diye palaska takılan
Bir yokluğum sadece

Mustafa TABAK

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

7 Kasım Perşembe

Sabah...

Bu gece uyudum, uyandım Berrin Taş'ı düşündüm. Sonunda yataktan çıktım. 04.15'ti saat. İçki içersem, uyuşur uyurum diye düşündüm. Ama Aristoteles, az ilerde bana bakıyordu. *"Kendine egemen ol"* dedi. *"Peki Aristoteles"* dedim. Giyindim, vurdum kendimi yollara... Nasıl olsa kime aramaz beni.

Yürüdüm... hiç durmaksızın yürüdüm. Bir ara saate baktım üç saat yürümüşüm...

Yolda yürürken hep Berrin Taş'ı düşündüm. Berrin Taş, nasıl acı çekilir bunu gösterdi herkese. Acının içinde boğulmadı. İkinci bir ben oldu, o ikinci ben acısını gözledi. Dahası ikinci ben, acısını yönetti...

O ilk gece... Ferit beyle, Servet beyle karakola gidildi. Karakolda öğrenmiş. Pelin, gül fidanın üstüne düşmüş. Kırmızıymış gül fidanı. İki-üç kez *"Kırmızı gül fidanı...kırmızı gül fidanı"* dedi. Anladım. İkinci ben, acıyı gözlüyor. Sonra acıyı nesnelleştirecek dedim.

İnsancıl'ın Kasım sayısında yayınlanan *Kırmızı Gül Fidanı*, o acının içinden çıktı. Acının yoğurduğu, acının nesnelleştiği bir şiirdir *Kırmızı Gül Fidanı*.

Berrin Taş, olağanüstü bir güzellikle acı çekiyor. Bundan ötürü, hiç kimse acımıyor Berrin Taş'a. Onun acısına, herkes hayranlık derecesinde saygı duyuyor.

Yollarda hep bunları düşündüm. Sonra bir taşıtla eve döndüm.

İçim üşümüştü.

İşte böyle sevgideğer yol arkadaşlarım.

12 Kasım Salı

Soğuk bir sabah... Şöyle bir dolaştım. Güneş var ama, ısıtmıyor... Nasılsınız sevgideğer yol arkadaşlarım yoksa sizler de seçimin sonucundan, AKP'nin iktidar oluşundan kaygılı mısınız.

Liberaller, bir haftadır "toplumbilimsel" gözlemlerle bu kaygıyı ortadan kaldırmaya çalışıyorlar.

Bu uğraşlar beni gülümsetiyor. Şunun için gülüyorum. Sanki geçmişte, demokrat, insana, insan haklarına saygılı iktidarlar vardı da, şimdi AKP bu iktidarların sağladığı hakları geri alacak.

AKP'liler de ha bire "insan haklarına saygılıyız, özel hayata saygılıyız" diye konuşup duruyorlar.

İster saygılı olsunlar. ister olmasınlar, umurumda değil. Çünkü bugüne kadar, insan haklarına saygısız iktidarla mücadele ede ede yaşandı bu ülkede.

Bu mücadele devam ediyor.

AKP, şimdiye kadar kazanılmış haklara saldırırsa, mücadele şiddetlenir.

Kimse şunu beklemesin. Bütün kadınlara başörtüsü giyme zorunluluğu, ya da içki yasağı getirmezler. Yasalara dokunmazlar. İnce yöntemlerle psikolojik savaş başlatırlar. Yönetim kadrolarını islamcılarla doldurur, valiler, kaymakamlar eliyle baskı oluştururlar. Cumhuriyeti, yavaş yavaş islami bir cumhuriyete dönüştürmek isterler. Buna boyun eğenler de olabilir. Hiç önemli değil. Kazanılmış hakların korunması, bu hakların daha da genişletilmesi için mücadele edenler de var.

Bu karmaşada şunu da düşünmeli. Mesut Yılmazlar, Tansu Çillerler utanç verici işler yapmadılar mı. Bunlardan kurtulmanın da bir aşama olduğunu kabul etmeliyiz.

AKP, elbette aydınlık günlere götüremez Türkiye'yi. Felsefesi buna uygun değil. Bir örnek vereyim. Gazetelerde okudum. Kimi AKP'liler, yoksul bölgelerde, halka gıda maddesi dağıtıyormuş. Bu, bir felsefe. Bir başka felsefe daha var. Yoksulluğu kaldırmak. Hiç kimse gıda maddesi yardımına gereksinme duymamalı.

Bu iki felsefe, birbirine taban tabana zıttır.

13 Kasım Çarşamba

Sabah...

Merhaba sevgideğer yol arkadaşlarım, dayanılması zor sıkıntılara hazır olmalıyız. Neden böyle söylüyorum. Yazılardan, söylevlerden anladığıma göre AKP'liler, Türkiye'yi yalnızca kendilerinin yönetebileceklerini sanıyorlar.

Türkiye'yi yönetebilmek için en azından iki koyun gütmek gerekiyormuş. İki koyun gütmeyen ülke yönetemezmiş.

İler tutar yeri yok bu tür çıkarımların... Ama söylenmek istenen belli. Aydınlara laf atılıyor. Okumuşun, aydınlanmışın, beş para etmez bunlar, koyun güttün mü sen, demeye getiriliyor.

Söylenen yeni değil. Demirel'in lafları bunlar...

Oy çokluğuna dayalı demokrasilerin zayıf yanıdır bu. Ta Sokrates'ten beri... Tabii, demokrasiden cayacak değiliz, koyun gütmeyi öne çıkaranlar iş

başına geldi diye.

Dayanılması zor sıkıntılara hazır olmalıyız. Ama umudumuzu yitirmeden. Güzel bir dünya düşüyle yaşayan, bu düş için mücadele eden bizlere umutsuzluk yakışmaz. Bütün sıkıntılara karşın bu dünyadan tad almasını bilmeliyiz.

Ben evimi yapraklarla donattım... süsledim. Ne tatsızlıklar yaşadım bu evde. Hepsini yazamadım size. Ama umudumu yitirmedim. Bakın ne diyor Edwin Arlington Robinson, *Uzak Bildiri* adlı şiirinde, *"Bir pırıltı bir çağrı bile yok,/ Gecenin korkunç kaosunu/ korkuyla karşılayanlar için/ Ama bütün bunların ardından/ Işığın güzelliğini duyabiliyorum/ Ve uzak bildirisini yılların."*

Şair dediğin böyle olur işte. Bize ışığın güzelliğini gösterir. O güzelliği duyabilmemizi sağlar.

Işığın güzelliğini hiç kimse karartamaz.

Bu güzel şiiri *Altın ve Erguvan* adlı güzel bir eserden aldım. Anıl Meriçelli, dünya şiirinden seçmeler yapmış. Eser, Yaba Yayınları'nda çıktı.

Altın ve Erguvan'daki şiirlerin hepsi güzel. Koreli şair Song Sun, bakın ne güzel söylemiş, *"Küçük evimi yapmak / On yılımı aldı / Şimdi yarısı serin rüzgarla / Yarısı ayışığıyla dolu // Dağa ve dereye yer kalmadı / Sanırım onlar dışarda kalacaklar."*

Dün akşam *Edebiyat Semineri*'nin ilk bölümünde *Altın ve Erguvan*'dan şiirler okundu.

Berrin Taş, ışığın güzelliğini gösteren bir şair, biliyorsunuz.

14 Kasım Perşembe

Masanın başındayım, sütlü kahvenin kokusuyla. Uzak dağlar, sert rüzgarlar, yağmurlar, yıldızlar, bulutlar, hepsi benim nesnelerimdi. Özne olan nesnelerim. Gün gelir özlerdim onları... Alıp başımı gitmek isterdim bir yıldıza. Bilirdim gidemeyeceğimi. Düşler kurardım yine de.

Günlerdir hiçbirine bakmıyordum. Yürüyüp gidiyordum öylece. Sanki küsmüştüm hepsine. İçim acıyor zaten Pelin'i düşündükçe... Bu evde oturdu... bu evde yattı. Bu evde benim felsefe notlarımı daktilo etti. Düzeliyor diye bir umut ışığı yaktı içimizde. Sonra... sonrasını biliyorsunuz. Şimdi günlerdir içim acıyor... bir de bu küskünlük... Uzak dağların, bulutların, rüzgarların ne suçu var. Onları sen yarattın... sen özne yaptın onları. Sana haber mi vereceklerdi. Pelin gidiyor diye. *"Durdur... durdur mu"* diyeceklerdi.

Bu sabah, bu evde, yalnız, bunları düşündüm, kahvaltı hazırlarken. Bunları düşünürken bıçak kaydı, sol işaret parmağımı kestim azıcık... Aldırmadım... Kan sızmaya başladı. Durdum, kana baktım. Kırmızı. Bize hayat veren öğelerden biri.

Kolonyayla kanı durdurdum.

Sabah gördüm. Bulutlar koşa koşa gidiyordu.İçimdeki bulut gitmedi daha. Kara bir bulut. Öylece duruyor. Hiç kıpırdamıyor.

Felsefeyle avunuyorum. Aristoteles'in *Eudemos'a Etik*'ini bitirdim. Şimdi Epiktetos çalışıyorum.

Karabulut... içimde öylece duruyor. Gece yatarken, *"Belki bu gece gider"* diyorum. Sabah kalkınca bakıyorum, gitmemiş.

Felsefeye güveniyorum. Felsefenin ışıldağıyla kara bulutu parçalayacağım.

16 Kasım Cumartesi

İnsancıl Atölyesi'nde, *Felsefi Metin Üstünde Çalışmalar*, Ömer Naci Soykan'ın yönetiminde devam ediyor. Felsefede derinlemesine bir çalışma bu. Felsefi birikim açısından son derece önemli.

Bu çalışmaların su üstüne yazılmış gibi yitip gitmesini istemedik. Tartışmaları değilse bile, arkadaşlarımızın sunumlarını *İnsancıl*'da yayınlayacağız. Bu çalışma, umarım örnek olur, yaygınlaşır.

Bir süredir Bacon'ın *Novum Organum* adlı eserinin Birinci Kitabı tartışılıyor. Bacon benim sevdiğim bir düşünürdür. Masa başında doğa üstüne konuşmayı değil, doğayı gözlemeyi, deneyi önermiştir.

Bacon'ın idollerimizi saptaması önemlidir. Ömer Naci Soykan'ın da belirttiği gibi, Bacon, gerçi toplumla ilgilenmemiştir Novum Organum'da. Ancak idolleri topluma, insana uygulanabilir.

Ömer Naci'nin bu saptaması beni sevindirdi. Çünkü her yıl, *Felsefe Seminerleri*'ne Bacon'ın idolleriyle başlarım. Bu idollerin bilinçten atılmasını, bilincin temizlenmesini öneririm.

Dün akşam, seminer başlamadan şunu da konuştuk. Söz gelimi, biz niye öğreniyoruz Bacon'ı. Diyelim, bir su depomuz var. Su doldurduk depomuza. Suyu hiç kullanmıyoruz ama. Arada sırada gösteriyoruz, *"Bak"* diyoruz, *"benim suyum var. Bak, benim suyum ne kadar güzel. Üstelik depom ağzına kadar dolu.*

Bacon'a dönersem, arada sırada *"Bacon der ki"* demek için mi öğreniyoruz Bacon'ı. Tabii bu son derece gereksiz bilgi taşıyıcılığıdır. Önemli olan şudur. Bilgi, hayatımıza girmeli. Bilgi, hayatımızı değiştirmeli.

Konuşma sırasında bir arkadaşımıza şunu sordum. *"Biz, Berrin Taş'la ben, size kötü örnek mi olduk. Bizim hangi eylemimiz, söylediklerimizle çatışıyor."*

Arkadaş, *"Hayır"* dedi, *"sizler bize kötü örnek olmadınız."*

En küçük bir engelle karşılaşınca, ilk akla gelen Felsefe Seminerleri'nin üstüne çizgi çizmek olmamalı. Şunu söyledim, Epiktetos'a dokundurarak, *"Topal diyor ki, bir işe başlamadan uzun uzun düşün."*

Felsefe, yirmidört saatimizin içinde en uç noktada eğreti bir yerde durmamalı. Felsefeyi yirmidört saat yaşamalı.

Biz, en acılı günümüzde, Pelin'i, toprağa verdikten 48 saat sonra Atölye'yi açtık. Berrin Taş, seminerlerini bir ay erteleseydi, kim ne diyebilirdi. Ama Berrin Taş, bir hafta sonra, salı günü seminerlerine başladı. Bu bir yana, Pelin'in yitirilişinin haftasında pazartesi günü *İnsancıl*'a geldi.

Bunu son derece önemsiyorum. Aristoteles sorar, *İnsanın işi nedir.* Birçok seçenekleri eledikten sonra, *"İnsanın işi erdemli yaşamaktır"* der. Berrin Taş, insanın milyonlarca yılda oluşturduğu, insanın erdem dediği, onur dediği nitelikleriyle geldi *İnsancıl*'a pazartesi günü.

Böylece biz şunu gösterdik. Felsefe, edebiyat, bizim hayatımızda eğreti değildir. Bu, ister istemez, arkadaşlarımızdan böyle davranmalarını isteme hakkını veriyor bize.

Burda işin tuhafı şu. Bizi, bunu, onlardan biz için değil, kendileri için istiyoruz. *"Bilgi taşıyıcılığı yapma. Sana da yazıktır, bilgiyi yaratanlara da yazıktır"* diyoruz.

İstenilen şu. Edindiğin bilgileri, milimetresine kadar hayatına sok. Bunun insana nasıl bir güç verdiğini o zaman göreceksin.

18 Kasım Pazartesi

Gecenin ileri bir saati... Böyle yazınca gülümsedim. Şunun için.Geçen gün bir okurum sordu. *"Hocam"* dedi, *"Yıldız Güncesi'nde gecenin ileri bir saati diyorsunuz. Gecenin ileri saati derken ne demek istiyorsunuz. Biz hangi saatleri alalım, güncenizi okurken."*

Sevindim buna. Demek dedim, benim şu Yıldız Güncesi'ni böylesine dikkatle okuyanlar var.

Gecenin ileri saatine geldikte... Benim için gecenin ileri saati, 24.00'den sonra başlıyor. Şimdi saat 00.10... Resmi saat anlayışına göre, on dakika önce pazartesi bitti, salı başladı. Ama biz ölümlüler, günü güneşle başlatırız. Ben de ona uyuyorum. Sabah kalkınca salı olacak benim için de.

Gecenin ileri bir saatinin, hangi saat dilimine geldiğini soran okurum, *"Hocam"*, dedi bana... Yalnız o değil; birçok kişi *"Hocam"* ya da *"Cengiz hoca"* diyor bana.

Bu "hocam" sözünü duyunca kurum kurum kurulduğum sanılmasın. Bir gelgitin içindeyim, hoca dendikte... Ben ne biliyorum, ne öğrettim insanlara... Kimileyin şöyle düşünüyorum. Ben hiçbir şey bilmiyorum. Hiçbir şey öğretmedim bana "hocam" diyenlere... O zaman üzülüyorum... çok üzülüyorum. Bir yanılsamanın içindeyiz. Ben bir şey öğrettiğimi sanıyorum, kimileri de öğrendiğini sanıyor.

Bu akşam Sarper Özsan'ın seminerinde beni *"hoca"* diye benimseyen, az önce *"Nasılsın hocam"* diyen bir kız... Sarper Özsan'a soru sorarken *"koşullar ve şartlar"* dedi. Kan beynime çıktı.

Cumartesi akşamı da o nalçalı ayakkabılar giyen hanım, özür diledi benden. Ama biçimde yanlış yaptığını söyleyerek.

Yerin dibine girdim.

Biçimsel yanlış yaptım demek, aslında ben haklıyım demektir... İyi ama, bu hanım, bu ayrımı biliyor mu... biliyorsa benle alay mı ediyor.

Bilmiyorsa... Bilmiyorsa suç benim. Çünkü o da bana "hocam" diyor.

Peki ben ne biçim hocayım. Koşulla, şartın aynı anlama geldiğini öğretememişim. İçerik biçim ayrımını da öğretememişim. Bunları öğretememişsem, bilmiyorum demektir.

Peki, ben, nasıl bir hocayım. Bilmeyen, bilmediği için öğretemeyen bir hoca.

Bilemiyorum, ama benden daha garip bir hoca yoktur yeryüzünde.

Gece ilerliyor. Ben de gecenin içinde eriyorum. Bakarsınız, kimbilir, ben de bir gün gece olurum...

Radyoda bir şarkı, *"Sensiz, her gecenin sabahı olmayacak sanırım."*

Sen... sen nerdesin. Sen... hadi gel sen... Geceyi sabaha döndür... Sen, duyuyor musun beni...

20 Kasım Çarşamba

Sisli bir sabah... Sisli denizde yol almaya çalışan vapurların düdük seslerini duyuyorum. Türkiye'nin durumu da sisli İstanbul'a benziyor. Ama kimine göre durum böyle değil. Ali Bayramoğlu, mutluymuş. Bakın ne diyor, *Yeni Şafak*'taki yazısında. *"Yıllardır talep ettiğimiz, işaret ettiğimiz bu tür gelişmeler ise, bize elbette sadece heyecan ve mutluluk veriyor."*

Neymiş Ali Bayramoğlu'nun *"talepleri" "Agresif laiklik"* anlayışının delinmesi. *"Siyaset alanını darlaştıran psikolojik blokajların bir çırpıda ortadan kalkması... Evrensel değerlerle yerel değerlerin sentezin ihtimali."*

Hayatımda hep şunu gördüm. İnsan, yaşananları çok çabuk unutuyor. Kesin kural bu. Çok az kişi yaşanılanı unutmuyor.

Yaşanılan hiçbir zaman unutulmamalı.

Ne diyordu Erbakan, *"Türbanlının önünde el pençe divan duracak rektörler."* Erbakan'ın bu dediklerini hiç de agresif bulmuyordu Ali Bayramoğlu.

Laiklik, türban takıp takmamanın çok ötesinde bir yaşama biçimidir. Bu o kadar önemlidir ki, sınıf savaşları önce yerde değil, gökte başlamıştır.

Düşünce tarihi dikkatle okunursa bu dediğim hemencecik görülür. Dahası kimi filozoflar, mutluluğu, insanın kurtuluşunu doğa bilgisine bağlamışlardır. M.Ö. 9 yy.da Kapila, tanrıların yerine doğayı

koyararak laiklik savaşına başlamıştır. Hem de Hindistan'da.

Laiklik sorununu türbana sokuşturmak bir yazara yakışmaz.

"Siyasi blokajlara" geldikte... Ali Bayramoğlu Sokrates'in mücadelesini kavrayabilseydi, böyle ulu orta yazamazdı. Ama bunu bırakalım şimdi. "Siyasi blokajları" hesaplayan Bayramoğlu hayatımıza konacak "blokajları" hiç düşünmüyor.

Yerel değerlerle, evrensel değerlerin sentezi sözü çok sisli. Hangi yerel değerler hangi evrensel değerle sentezleştirilecek. Bu sentez nasıl yapılacak.

Şu bilinsin. Halk, değişime oy vermedi. Halk, 12 Eylül'den beri öyle ezildi, öyle acımasızca sömürüldü ki, şimdi iktidara getirdiklerine bağladı umudunu.

Berrin Taş'ın yıllarca önce saptadığı gibi bizim halkımız değişimden korkar... istemez değişimi. Sol, bunu göremediği için hep yenilir. Sağ, halk dalkavukluğu yaparak, şu ya da bu parti adına iktidara gelir.

Olan biten bu.

Hadi sen şimdi mutlu ol, heyecan duy Ali Bayramoğlu.

21 Kasım Perşembe

Hürriyet'de Cüneyt Ülsever, dün, *Benim 6 Aylık Acil Planım* adlı yazısında şöyle diyor, *"Bu hükümet işbirlikçi kapitalizme (yolsuzluklar ekonomisine) son verme ve yerine hukuk devletine dayanan akılcı kapitalizmi kurma iddiasıyla işbaşına geldi."*

Ak parti yöneticileri hiç böyle konuşmadılar. Ak partiyi destekleyen Cüneyt Ülsever, bir şeyler biliyor ki, bu partinin "akılcı kapitalizmi kurma iddiasıyla işbaşına" geldiğini söylüyor.

Ülsever'in bu açık söylemini sevdim. Türkiye'de kapitalizmi savunanlar, kapitalizm demezler "hür teşebbüsten yanayız" derler.

Ülsever'e göre şimdiye kadar akılsız kapitalizm uygulanmış Türkiye'de. Şimdi bu hükümet akılcı kapitalizmi uygulayacak.

Ben, kapitalizmi biliyordum da, kapitalizmin akılsız, akılcı diye ikiye ayrıldığını bilmiyordum.

Bu, bir tuhaflık.

Başka tuhaf şeyler de oluyor Türkiye'de. Ak parti hükümetinin yetkilileri, sanki yabancı bir ülkenin yöneticileri gibi, durmadan güvence veriyorlar. *"Kimsenin özel hayatına karışılmayacak. Kimse rahatsız edilmeyecek."* Gazete yorumcuları da bu güvenceleri "dikkatle not" ediyorlar.

Tuhaf değil mi, bir ülkenin başbakanı, bakanı, kimsenin özel hayatına karışılmayacak diye güvence veriyor.

Gece.

İşte, yine gecenin ileri bir saatinde yazıyorum, sevgideğer yol arkadaşlarım... Gece eve gelirken, duygumu anlatmak için kavram aradım. Önce yalnızlık dedim. Ama yalnızlık, duygumu yansıtmıyordu. Adnan Özyalçıner, "ıssızlık" der bir öyküsünde. Benimki ıssızlıktan da beterdi. Duygumu anlatacak kavramı bir türlü bulamıyordum. İyice canım sıkılmıştı bu yüzden... Yaşanılanın n'olduğunu bilememek kötüdür. En azından benim için böyledir bu... Düşündüm... düşündüm, neyi yaşadığımı bulamadım bir türlü. Canım sıkıldı. Çok canım sıkıldı... Neyse, evimde yalnızım. "Niye somurtuyorsun" diyen biri yok. Sıkıntımı doya doya, sonuna kadar yaşıyorum. Bu durumda bile kitap okudum. *Sostokovoç'in Anıları*'nı okuyorum. Müzik dinledim. Rakı içtim. Gecenin ileri bir saatinde yazmak için... ne yazacağımı bilmiyordum. Ama yazmalıydım... masanın başına oturdukta, bugün eve gelirken yaşadığım duyguyu buldum. Şimdi o duygumu söylüyorum. Süklüm püklüm.

Şimdi saatler sonra geçti mi süklüm püklümlük duygusu. Tam geçmedi. Ama evdeyim. Kapalı kapılar ardındaydım. Yavaş yavaş kendime geliyorum.

Eve gelirken süklüm püklümdüm ama. Merdivenleri inerken sendeledim bile.

25 Kasım Pazartesi

Gece.

İnsancıl Atölyesi'nde şu yöntem uygulanıyor. Öğretirken öğrenme... Bu yöntem gönüllülük ilkesine dayanıyor.

Bu yıl, benim yönetimimdeki seminerlerde ciddi aksamalar oldu. Biri, Platon'un *Devlet* çalışmasında kendi bölümünü bitirmeden çekti gitti.

Şaşılacak bir iş ama oldu bu. Sonra yine şaşılacak bir iş, özür diledi, ama bu konuda değil.

Bugün bir başka kişi, "Kendimi hazır hissetmiyorum" dedi, telefonla hem de... gelmedi.

Sorun şu. Acaba ben de mi bir sorun var. İki yıl bu yöntem tıkır tıkır işledi. Bırakıp çekip giden olmadı mı. Oldu. Ama yarıda bırakan, ya da "kendimi hazır hissetmiyorum" diyen olmadı.

Kendimi yokluyorum. Bende bir sorun yok. Seminere hazırlanan arkadaşlar, günün her saatinde bana ulaşabilirler, soru sorabilirler.

Peki, bu yıl niçin böyle oldu.

Bu gece eve gelmeden, dolaştım sağda solda. Belki de benim yanlışım şurda. Ben, suları tersine akıtmaya çalışıyorum. Geçen iki yılda sular doğru aktıysa bunun nedeni, olağanüstü bir durumda ögeler denk geldi. Geçen iki yıl olmaması gerekenler oldu, bu yıl olması gereken oldu.

Peki, bu, hep böyle mi olacak... Bugün, bunu, ciddi bir biçimde düşünmeye başladım.

Bütün bunların ötesinde işin en tatsız yanı şu. Ben, kesinlikle "idare" edilen bir karakterde değilimdir. Gönüllülük ilkesini koşul koyarım. Yürünmesi gereken çizgiyi belirlerim. Biri, bu çizgiyi bozmaya kalkarsa, işte o zaman yıldırımlarımı boşaltırım.

Şimdi kendimi tutuyorum. Hayır, birdenbire patlamam. Kendimi tutuyorum. N'oluyor o zaman, sıkıntı basıyor üstüme. Alev alev yanıyor bedenim.

Şimdi şunu sormak istiyorum. O kişilerin durup dururken beni üzmeye hakları var mı. Daha ötesi bu kişelere sorsan *"Cengiz Gündoğdu'yu seviyor musunuz"* desen, gözlerini kırpmadan, hiç duraksamadan *"Seviyoruz"* derler.

Peki, seven insan, sevdiği kişiye bunu yapar mı. İçinden çıkılmaz bir soru bu. İlk elde bunlar beni sevmiyor diyebilirim. Ama bilinçsiz oldukları için sevmediklerini bilmiyorlar. Ya da gerçekten sevmiyorlar, yalan söylüyorlar. Şu da olabilir. Bunların görüşüne göre, seven insan, sevdiği kişiye böyle davranır.

Karışık bir durum var ortada.

Peki, niye kendimi tutuyorum. Yıldırımlarımı boşaltmıyorum. Bunu yazarken gülüyorum. Üzülmesinler diye kendimi tutuyorum.

26 Kasım Salı

Sabah.

Sevgideğer yol arkadaşlarım, bakın, bu sabah n'oldu... Uyandım. Saate baktım, 07.00. Hızla kalktım yataktan... Niye hızla kalkıyorum yataktan biliyor musunuz. Sabah saat yedi, Pelin'in ilaç içme saati...

Şu işe bakın, unutmuşum Pelin'in doğanın kucağında yattığını... Unutmuşum işte. Pelin salonda yatıyor... *"Pelin, kalk kızım, ilacını iç"* diyeceğim.

Bir saniye sonra, anımsadım o tatsız olayı. Pelin yoktu. Yarı kalkmış durumda kalakaldım yatakta...

Sonra kalktım, *Beşinci Senfoni*'yi dinledim... O arkadaşım geldi aklıma. Ciddi bir hastalıkla mücadele ediyor. Pelin'i duyunca, durdu, düşündü, *"Beni yaşatmaya çalışıyorlar, Pelin gidiyor... Ama bu haksızlık."* dedi.

Bu, bir haksızlık mı... bilemiyorum. Haksızlık olsa bile, biz, bu haksızlığın hesabını kimseden soramayız.

İçimi ayakta tutmalıyım... Direnmeliyim. Dik durmalıyım...

Faust, "dur, geçme" diyeceği zamanı bulur... Bense, *"Zaman, durma, hızla geç. O tatsız günden, güneşin parçalandığı, yıldırımların tek tek düştüğü... evrenin alt üstü olduğu o tatsız günden uzaklaştır bizi"* diyorum.

Pelin, bir gül fidanı gibi kalsın belleklerde.

27 Kasım Çarşamba

Epey oldu, belki iki ay önce Zonguldak'tan bir kitap geldi. Zonguldak'ta *Sanat, Kültür ve Turizm Geliştirme Kooperatifi* varmış, ordan geldi kitap. Kitabın adı *Şeyh Dede Şair Torun, Devrekli Rüstü Onur*. Kitabı Kadir Tuncer hazırlamış.

1942 yılında 22 yaşındayken ölen Rüştü Onur sevdiğim şairlerdendir. Bu yüzden kitabın adını hiç sevmedim. Kadir Tuncer için, bula bula bu adı mı buldu dedim. Söylendim.

Rüstü Onur'u severim ya, yine de şöyle bir karıştırayım dedim. Kadir Tuncer, kitaba ad ararken, yüzeysel, basit davranmış ama, Rüştü Onur'u incelerken ciddi davranmış. Buna sevindim.

Kadir Tuncer, Rüştü Onur için şöyle diyor, *"Rüştü Onur'un yaşamı, doğumundan ölümüne kadar hüzünle dokunmuş gibidir. Onun hüznünün kaynağını ve şiirlerini daha iyi anlamak için yaşamını iyi bilmek gerekir."*

Rüştü Onur, sistemle bütünleşmemiş sanatçının bugün de yaşadığı trajediyi yaşadı. Verem hastalığına yakalanmıştı Rüştü Onur. Salah Birsel'e yazdığı mektupta, Muzaffer Tayyip'le aynı hastanede yatacağını söyledikten sonra şöyle devam eder, *"Salah, her şeyden nefret edlyorum. Biz hastayız. Bakılmak lazım hani para, hani sanatoryum, hani şefkat? 6 aydır sıra bekliyorum. Ağır hasta olsaydık, sanatoryum emri, biz toprağa girdikten sonra gelecekti. Hayat bu. Tuttuğum her kapının kulpu elimde kaldı. Güvendiğim bütün dağlara kar yağdı ve ben bütün şiirlerimi mahrumiyet içinde yazdığım halde onlarda neden saadet kokuyor. Saadeti, ömrümde bir kere olsun tatmış adam değilim. Ve bütün insanlara haykırıyorum 'BEN SİZİ DÜŞÜNÜYORUM-SİZİN BENİ DÜŞÜNMEDİĞİNİZİ BİLDİĞİM HALDE.'"*

Bu durum tıpkısıyla devam ediyor. Güvendiğimiz dağlara kar yağıyor. Bizi düşünmemelerine karşın, biz yoksul insanları düşünüyoruz. Yoksul insanlar ise, onları hiç düşünmeyenleri iktidara getiriyor.

Biz küsmüyoruz, bizi düşünmeyenlere.

29 Kasım Cuma

Geçen pazar *Hürriyet*'in pazar ekinde, Huysuz İhtiyar Oğuz Aral'ın *Elalem Ne Der* adlı öyküsü beni pek güldürdü. Elaleme göre yaşayanları anlatan bu öykü, gerçekçi bir biçimde, bizim insanımızı dillendiriyordu. İşin tuhafı, bu öykü, kısa bir süre önce rastladığım bir aile kümesine denk geliyordu.

Pelin gitti ya doğanın kucağına... Ordan burdan gelenler oldu. Gelenlerin Berrin Taş'ın acısıyla hiçbir ilgisi yok. Birçoğu Pelin'i görse bile tanımazdı. Ama bunlar elalem ne der diye ordaydılar. Elalem ne der diye çırpınıp durdular. Son derece acı bir

olayı, elalem ne der çırpınışlarıyla komediye döndürdüler.

Bu gerçekçilik Oğuz Aral'ın öyküsünde de var. Son derece acı bir olay komediye dönüşüyor.

Pelin doğanın koynuna gittikten sonra bu acıya zehir katmak isteyenler de oldu. Bu tipler, göya Berrin Taş'a destek oluyormuş, tinsel güç veriyormuş gibi, dramatik bir sesle dillerinde zehiri akıtmak istediler. Bunu açıktan yapmaya yeltenenler benim kıskacımda sus pus oldular.

Arkadan konuşanlar da oldu. Bu yüreksiz fitneciler, benim fitneyi duyduğumu anlayınca toz oldular.

Fitne, *"Acaba şu yapılamaz mıydı... keşke şu da yapılsaydı"* biçiminde dramatik bir sesle gündeme getirilmek istendi.

Şu bilinsin. Bizler, devekuşu gibi başını kuma gömenlerden değiliz. Ne kadar acı olursa olsun, doğruyla yüzyüze gelmekten çekinmeyiz. Ama bu işin keşkesi yoktur. Bir keşke varsa bile bunu kimse bulamaz. Çünkü bireyin toplumla ilişkisi son derece özneldir. Bir bireyde etkin olan yöntem, öbür bireyde etkin olmayabilir. Bundan ötürü, şuna şöyle yapılmıştı, keşke Pelin'e de böyle yapılsaydı benzeri akıl yürütmeler kökten yanlıştır.

Pelin gitti... Olay son derece acıdır. Bu acının odağında Berrin Taş. Burda yapılması gereken şudur. Acının karşısına sevgiyi çıkarmak. Deneyelerimden biliyorum. Sevgi, acıyı yener. Katıksız sevgi, acıyı kuşatır, eritir.

Edebiyat dünyasındaki dostlarımız bu sevgiyi gösterdiler. Hele *İnsancıl Atölyesi* katılımcıları yüzağartıcı tavırla kuşattılar Berrin Taş'ı.

Şunu bir kez daha gördüm. Nasıl toplumlararası eşitsiz gelişme varsa, insanlar arası da eşitsiz gelişme var. Kimileri sürüngenler gibi yaşarken kimileri de ayağa kalkmış yürüyor.

Bunlar beni hiç şaşırtmadı. Bunca yıl, bu tekkeyi boşuna beklemedim. Sürüngenleri daha ilk kelimede anlarım. Bu sürüngenlerin iç güdüleri son derece gelişkin olduğu için beni de görür görmez tanırlar. Susarlar. Sustular benim yanımda. Sürüngenlikle ayağa kalkmak arasında bocalayanların içgüdüleri azıcık köreldiği için benim yanımda tehlikeyi sezemezler. Zehirlerini akıtmaya yeltenirler. Ama dudağım sola doğru evrilince, gözlerinden fışkırır korku. Susarlar. Sözü çevirirler.

Sürüngenler... sürüngenlikle ayağa kalkma arasında bocalayanlar, en acılı keşke, sizin keşkeniz.

Keşke insan olabilseydiniz. Bakın, ciddi bir uğraşla bunu yapabilirsiniz.

Gece.

Melih Cevdet Anday'la, Bülent Tanör'ü yitirdik. Melih Cevdet çoktandır evine çekilmişti. İyi olmadığı biliniyordu. Ama yaşıyordu işte.

Bülent Tanör'e geldikte... Kanserle mücadele ediyordu. Ama yaşıyordu. Yakında Türkiye'de anayasa tartışmaları başlayacak. O zaman Bülent Tanör'ün ne diyeceğini merakle bekleyecektik.

Gece ilerliyor. Ekim ayından beri acı üstüne acı biniyor yüreğime. Şostakoviç, ölüm için şöyle der, *"Her şeye karşın doğa yasası bu, kimse ondan yakasını kurtarabilmiş değil. Ben ölüme daha akılcı yaklaşılmasından yanayım. Onu daha çok düşünmeli, ölüm düşüncesine kendimizi alıştırmalıyız. Ölüm düşüncesinin içimize beklenmedik bir biçimde çöreklenmesine izin veremeyiz. Bunun bir yolu ölüm üstüne yazmaktır."*

1 Aralık Pazar

Sabahın kimsesizliğinde şöyle bir dolandım ıssız sokaklarda... Böyle dolanırken bir dolu düşünce peşime takıldı... *"Hayır... hiç... hiç ama, hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Gidin... çabuk gidin"* dedim.

Yürüdüm...

Dostum Günay Akarsu'nun evinin önünden geçtim. Çalsam kapıyı... hayır, kaç yıl oldu, Günay Akarsu'yu doğaya vereli...

Yürüdüm...

Kim aklıma gelse ölmüş... Üşüdüm. Paltomun yakasını kaldırdım.İyice sarıldım paltoma... Çoktandır yağmur yok. Bir yağmur yağsa... Yok, yağmur izi yok bulutlarda.

Neden böyleyim ben. Kimsesiz... ıssız sokaklarda ne işim var, sabahın bu er saatinde. Kimileyin böyle oluyor. Gözümü açar açmaz giyiniyorum, yallah sokaklara.

Neden böyle olduğunu biliyorum. Serserilik var içimde. Çekip gitme, en uzağa... Gidemezsin... sıkıysa git. Daha dün "nutuk" attın arkadaşlarına. Sen "nutuk" atarken içindeki serseri ha bire tekmeliyordu oranı buranı...

İşte böyle oldu. Hiçbir şey düşünmeyeyim derken ıssız sokaklarda kendimle çekişmeye başladım. Böyle didişirken açık bir kahve gördüm. Çay istedi canım. Ama içemem, para yok yanımda. Kimliğim de yok... Giyinip çıkıvermişim sokağa... Eski günlerden bir anı... Yine fırlamışım sokağa. Bir çayevine girmişim. Çayı içmişim, param yok. *"Senin gibi adamlar dilencilik yapmaz abi, canın sağolsun"* demişti çaycı. Sonra götürüp vermiştim çayın parasını.

Neden böyle, parasız pulsuz fırlıyorum sokağa... Neden olacak, serserilik işte... İçimde kanayıp duran yaraları iyileştireceğimi sanıyorum bu serserilikle.

Nasıl da aldatıyorum kendimi. Kendini aldatmıyorsun sen. Biliyorsun kendini. Çevreyi aldatıyorsun sen. Çevre mi... çevre de kim oluyormuş. İşte

her şeyi yazıyorum günceme. Bu aldatmak mı. Aldatmak bir çıkar uğruna yalan söylemektir, ya da olduğu gibi görünmemektedir.

Ne varsa içimde, hepsini sevgideğer yol arkadaşlarıma anlatıyorum. Saklım gizlim yok.

Böyle didişe didişe geldim *Yapraklı Ev*'e.

3 Aralık Salı

Gece.

Bu sabah dolanırken şunları düşündüm. AKP "serbest piyasa ekonomisini" kaldıracağım dese, "serbest piyasa ekonomisi'ni" yürüten sınıf, yirmidört saatte AKP'yi yıkar. Böyle bir işlem için hiçbir dış etkene gerek yoktur. O sınıf hakkını korur. Tabii bu düşüncem yalnızca bir kurgu."Serbest piyasa ekonomisi" için bir tehlike yok.

Tehlike şuralarda. İçki yasaklanacak mı, bütün kadınlar kapatılacak mı. İşçi hakları en azından korunacak mı. Bu konularda ciddi kaygılar var. Çünkü akşamcıların, kadınların, işçilerin haklarını koruyacakları kuşkulu. Bunun için bu hakları koruyacak dış etkenler aranıyor.

Ben böyle dış etken aranmasını doğru bulmuyorum. Çünkü herkes kendi hakkını korumalı.

Meyhaneler kapatılırsa ben kılımı kıpırdatmam. Çünkü evde içerim ben. Kadınlara örtünme yasağı getirilirse kılımı kıpırdatmam. Çünkü kadın değilim. İşçilerin bütün haklarını alsınlar isterlerse...

Niçin böyle düşünüyorum. Bizler yıllardır bu kişilerin hakları için mücadele ettik. Bu uğurda ölenler, hapiste çürüyenler oldu. *"Nasıl olsa birileri bizim hakkımızı korur"* diye bunlar yan geldimci birer tembel oldular.

Kadının örtünmesi, özgürlük mücadelesi diye gösteriliyor. İçki içmeme sağlık sorunu diye gösteriliyor. Ölesiye, bir lokmaya çalışmak da ibadet diye gösterilirse, bunu da yutarsa insanlar, ben n'apabilirim.

Peki, akşamcılar, kadınlar, işçiler hakları için mücadele ederler mi. İşçilerden umudum yok. Sendika ağaları kolayca yola getirilir.

Türkiye'de en tutucu kesimin kadınlar olduğunu düşünüyorum. Onlardan da umudum yok.

Ben akşamcılara güveniyorum. Bütün umudum onlarda. Bu ülkede insanca yaşama hakkımızı ancak akşamcılar gerçekleştirebilir. Tabii ciddi bir akşamcı. Çünkü ciddi akşamcı son derece demokratik bir insandır.

4 Aralık Çarşamba

Kimileyin böyle olur... *İnsancıl*'da masamda oturmuş, azıcık dalgın, süslenir gibi yalanan Şirine'ye bakıyordum. Şadiye Güle, masamın üstüne postadan gelenleri bıraktı. Postadan gelenlere baktım, biri *Çasat Bülteni*'ydi. *Çasat, Çaycuma Belediyesi Sanat Atölyesi Tiyatro Topluluğu*'nun yayın organıymış.

Çaycuma Sanat Tiyatrosu, beşinci yaşına girmiş. *Çaycuma Sanat Tiyatrosu*'nun genel sanat yönetmeni Mevlüt Kırnapçı, *"Seçtiğimiz oyunların oyuncularımızı ve izleyicimizi düşünmeye, sorgulamaya ve yargılamaya yöneltmesini istiyoruz."*

Ne güzel bir ülkü değil mi. Ama bırakmazlar insanı. Birileri çıkar türlü oyunlarla köstekler insanı. Bakın ne diyor Kırnapçı, *"Tiyatro kurma heyecanını ilk yaşadığımız günlerde, aklımızın kıyısından bile geçmeyen, öylesine olmadık sorunlarla karşılaştık ki, kimi kez yılgınlığa düşüp pes etme noktasına bile geldiğimiz oldu. Süreç içinde haklı haksız birçok eleştiri, yakıştırma, engel, yasaklama, çelme takma, yer yer dedikodu ve küskünlüklerle karşılaştık."*

Çaycuma Sanat Tiyatrosu kurucularından, hem oyuncu, hem yönetmen Nilgün Çelik de tanıtılmış bültende. Nilgün Çelik çok etkin bir insan, bir kültür emekçisi.

İşte böyle olur, kimileyin dedim ya, postadan bir şey çıkar, sevinirim. *Çaycuma Sanat Tiyatrosu*'nu tanıdığım için sevindim. Bunu, aydınlanma mücadelesinin önemli bir öğesi sayıyorum.

Kutluyorum *Çaycuma Sanat Tiyatrosu*'na emeği geçenleri.

9 Aralık Pazartesi

Sabah...

Şöyle bir dolaşayım dedim, tipiye tutuldum. İnce giymiştim, gazete alır dönerim demiştim. Yağmuru görünce, hadi dolaş dedim... Dolaşırken şair Özer Burgaz'ı düşündüm. *Buzdağında Arınma* adlı şiir kitabı geldi, şöyle diyor Sokaklar adlı şiirinde, *"Yürürüm aldırmam önce karanlık varmış / Yaralı kanatlarımla açarım zonklayan geleceği / kırılgan bir çocuktur sonsuz beni seçer / kaydırmaca bir çakıl tam mavinin ortasında / Bedenim sersebil, işlek bir dil gibi giderim."*

Derken tipi başladı. Özer Burgaz, üstünde durulması gereken, irdelenmesi gereken bir şair. Özellikle *Antik Kitap* bölümündeki şiirler...

Tipide yavaş yavaş eve döndüm. Çıkmadan ısıtanı yakmıştım. Ev ılıktı... Yarı karanlıkta 5.Senfoni'yi dinledim.

Kış, bütün gücüyle yükleniyordu yaza. Poyraz, tipi derken ortalık karışmıştı... Kış, "Sıranı savdın hadi git" diyordu, dünden beri direnen yaza.

Hep böyledir işte... geliyoruz, sonra gidiyoruz.

Pelin'in Şiir Defteri'nden

BULUT SEVDALISI ÇOCUK

Karanlıklar içinde bir çocuk
Martılar sabahlarını taşırlar ona
Sabah geceye döndü çocuğun gözlerinde

Akkorlar parmak uçlarında
Dokunduğunu yakar çocuk
Her dokunuş... bir ölüm
Yaralarının kabuklarını sökerek
silemezsin yangının izlerini

Ne acıdır bu ateşi
taşımak ki yüreğinde
söndürmek için onu
yetmez yağmurlar
su çukurlarına girersin

Su
çamur oldu çocuk
gözlerinde karası

Bulut sevdalısı çocuk
adlandıramadığın düşleri
gerçekleyemezsin

Gözlerinin karasını yırttı çocuk
sıyrıldı bozgunculuk kılıfından
martılar yol gösterdiler
insanlığın ilk adımını attı maviliklere

15 Mart 1995
PELİN

İNSANCIL ATÖLYESİ
AYDINLANMA SEMİNERLERİ
IV. DÖNEM SEMİNER PROGRAMI
1 Ekim 2002 - 29 Haziran 2003

İnsancıl Atölyesi bir arayışın simgesidir. Bu simge, insanın durmaksızın oluşumunu, gelişimini, dönüşümünü temsil eder. Sen kendini tamamlamış biri diye algılıyorsan, İnsancıl Atölyesi'ne gelme!..

TARİHSEL SÜREÇTE MÜZİK

MADDENİN EVRİMİ VE İNSAN

EDEBİYAT

YAZARLIK

FELSEFE

ESTETİK

HAYAT DERSLERİ

Adres: İstiklal Cad. Küçük
Parmakkapı İpek Sok. Zafer Han
No.10 Kat.1 Taksim
Tel&Fax: 0212 249 80 19